BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN KABULÜNÜN 32. YILINDA

ÇOCUK HAKLARI SEMPOZYUMU

20 KASIM 2021 / ANTALYA

TİHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ

TİHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN KABULÜNÜN 32. YILINDA

ÇOCUK HAKLARI SEMPOZYUMU

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ

TİHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN KABULÜNÜN 32. YILINDA ÇOCUK HAKLARI SEMPOZYUMU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
Adres: Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00 | Faks: +90 312 422 78 99
www.tihek.gov.tr | tihek@tihek.gov.tr

ISBN: 978-605-06759-8-6

Emeği Geçenler
Hayriye KORKMAZ
Pınar KAÇAN

Yapım
Ajans Düş Pınarı
Adres: Birlik Mh. 465 Cd. No:1/5 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 (543) 235 12 25 - +90 (532) 658 93 11
Genel Ağ: www.duspinari.com
E-posta: bilgi@duspinari.com

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2022

Baskı: Elma Teknik Basım Matbaacılık
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1516/1 Sk. No: 35 Yenimahalle/ANKARA
Tel.: 0 (312) 229 9265
Sertifika No: 49617

© Raporda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiç bir ortamda alıntı yapılamaz.

TİHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN KABULÜNÜN 32. YILINDA

ÇOCUK HAKLARI SEMPOZYUMU

20 KASIM 2021, ANTALYA

YÖNETİCİ SUNUŞU

Ulusal insan hakları kurumu olarak kurumsal yapısına kavuşturulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), 'insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etme' alanlarında faaliyet göstermektedir. 6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun 'Kurumun görevleri' başlıklı 9'uncu maddesine göre kurumun görevleri arasında; *"İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak"* ve *"İnsan haklarının korunması, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve toplumdaki eşitlik anlayışının geliştirilmesine yönelik olarak üniversiteler ile ortaklaşa faaliyetlerde bulunmak"* yer almaktadır.

Yirminci yüzyıldaki dünya savaşlarının çocuklar üzerindeki psikolojik ve fiziksel yıkıcı etkilerinin ardından çocukların insan haklarının özel olarak korunması gereken bir alan olduğu kabul edilmiştir. Bu kabulle birlikte Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin ardından her yıl 20 Kasım günü "Dünya Çocuk Hakları" günü olarak kutlanmaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, küresel ölçek-

te en yaygın onaylanan insan hakları sözleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşme'de çocuk haklarının temelini oluşturan dört genel ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler 'ayrımcılık yapmama, çocuğun yüksek yararının korunması, çocuğun görüşünün dinlenilmesi hakkı, hayatta kalma ve gelişme hakkı' olarak sıralanmaktadır.

Çocuk hakları; sağlık, eğitim, oyun ve eğlence, yeterli yaşam standardı, istismar ve zarardan korunma haklarını içermektedir. Küresel ölçekte çocuk hakları ile ilgili temel sorun alanlarını; "insan ticareti, çocuk yaşta evlilik, çocuk işçiliği, eğitime erişim eksikliği, çocuk askerler, temiz suya erişim eksikliği ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği" olarak sıralayabiliriz. Tüm bu sorunlar ve çalışma alanları dikkate alındığında çocuk hakları geniş bir perspektif gerektiren, farklı alanda uzman kişilerin bir araya gelerek çalışmalar yapmasını gerekli kılan interdisipliner bir alanı oluşturmaktadır.

Ulusal ve uluslararası ölçekte çocukları korumaya yönelik gerek sözleşmesel gerekse de aktivizm boyutunda çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu hak alanına yönelik büyük ilerlemelere rağmen, küresel ölçekte milyonlarca çocuk hala temel haklarından yoksun yaşamaktadır. Çocuk haklarına yönelik ihlaller/ihmaller yalnızca gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde değil, global ölçekte yaşanan bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sempozyum ile gerek ülkemizde gerekse de dünyada çocuk haklarının durumunun ortaya konulması, ihmal ve ihlallere karşı alınabilecek tedbirlerin belirlenmesi ve bu alanda farkındalığın artırılması amaçlanmıştır. Sempozyum, paydaşlık temelinde çocuk haklarında rol alan tüm aktörlerle gerçekleştirilmiştir. Konunun teorik kısmı için akademisyenler; sahada yaşanan olaylar açısından sivil toplum kuruluşları ve sorun alanlarına ilişkin oluşturulan politikalar için ilgili bakanlıklarımızın uzman temsilcilerinden destek alınmıştır. Böylelikle çocuk haklarına ilişkin çok boyutlu bir tablo ortaya konulmuştur.

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi misyonu çerçevesinde gerçekleştirilen "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyumu" kapsamında çocuk haklarına yönelik önemli tespitler içeren bu bildiri kitabının yararlı olmasını temenni eder, paydaşlık temelinde bu çalışmayı yürüttüğümüz başta Antalya Bilim Üniversitesi ve UNICEF olmak üzere çalışmaya katkılarını sunan değerli bilim insanlarına şükranlarımı sunarım.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ SUNUŞU 4

AÇILIŞ KONUŞMALARI 8

Emre ÜÇKARDEŞLER / Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Temsilcisi 9

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ / Antalya Bilim Üniversitesi Genel Sekreter Vekili 11

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ / Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı 14

1. OTURUM: ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI 19

Oturum Başkanı Prof. Dr. İsmail CERİTLİ / Antalya Bilim Üniversitesi Genel Sekreter Vekili 22

Dr. Öğr. Üyesi Hale AKDAĞ / Çocukların Cinsel İstismarı Mevzuatı: Türkiye ve Avrupa Birliği Mukayesesi 23

Arş. Gör. Elif KÖSESOY / Bir Çocuk Hakkı Olarak İhmal ve İstismardan Korunma: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme 28

Av. Şahin ANTAKYALIOĞLU / Çocuk İhmal ve İstismarıyla Mücadelede Sivil Toplum Deneyimi 2

2. OTURUM: ÇOCUĞUN ADALETE ERİŞİM HAKKI 43

Oturum Başkanı Dilek ERTÜRK / TİHEK Kurul Üyesi 46

UNICEF Göktan KOÇYILDIRIM / Adalete Erişim Hakkı Bağlamında Çocuklara Özgü Meseleler 47

Tetkik Hakimi Sevilay KARAGÖZ / Ulusal Yargı Reform Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı'nda Çocuk Adalet Sistemi'ne Yönelik Öncelikler 54

Doç. Dr. Zeki KARATAŞ / Adalet Sistemi İçinde Çocukların Korunması: Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklara Çalışma Uygulamaları 60

Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA / Hukuk Yargısında Çocuğun Adalete Erişimi 66

3. OTURUM: ÇOCUK YOKSULLUĞU VE SOSYAL KORUMA 71

Oturum Başkanı Muhammet Ecevit CARTİ / TİHEK Kurul Üyesi 73

Emin ERASLAN / Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye'nin Çocuk Koruma Politikaları 74

Emre ÜÇKARDEŞLER / UNICEF Çocuk Odaklı Sosyal Koruma ve Genel Çerçevesi 78

Doç. Dr. Ayşegül KAYAOĞLU YILMAZ / Covid-19 Sonrası Dönemde Çocuk İşçiliği ile Etkin Mücadele 83

KAPANIŞ KONUŞMALARI 91

AÇILIŞ KONUŞMALARI

SUNUCU

Sayın Başkanım, Sayın Kurul Üyelerim; Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonunun Değerli Temsilcileri, Sayın Antalya Bilim Üniversitesi Genel Sekreter Vekili, Saygıdeğer Katılımcılar; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Antalya Bilim Üniversitesi ve UNICEF iş birliğinde gerçekleştirilen, "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. Yılında Çocuk Hakları" konulu sempozyuma hepiniz hoş geldiniz.

Sizleri Cumhuriyetimizin Kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, silah arkadaşları ve şehitlerimizin aziz hatıraları önünde bir dakikalık saygı duruşu ve ardından İstiklal Marşımızı okumaya davet ediyorum.

Açılış konuşmalarını yapmak üzere Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Temsilcisi Sayın Emre ÜÇKARDEŞLER'i sahneye davet ediyorum, buyurun efendim.

Emre ÜÇKARDEŞLER

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Temsilcisi

Teşekkür ederim. Sayın Başkanım, Sayın Rektörüm ve Üniversitemizin Kıymetli Yöneticileri, Kıymetli Katılımcılar, Meslektaşlar; günaydın, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ben Emre ÜÇKARDEŞLER, UNICEF Türkiye Sosyal Politikalar bölüm başkanıyım. Bugün Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu olarak hepinizi hem saygıyla selamlıyor hem de bu kıymetli toplantıda yanınızda olmaktan, bir arada olmaktan duyduğum memnuniyeti ifade etmek istiyorum.

Bugün Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. yıldönümüdür. Yani 32 yıl önce dünya liderleri bir araya gelerek, çocukların eşit yurttaşlar olarak insan haklarına sahip olduğunu kabul ederek, hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm çocuklara haklarının korunması ve geliştirilmesi taahhüdünde bulundular. Bu çok kıymetli bir taahhüttür. 196 ülkenin taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi, kısa bir zaman diliminde en çok ülke tarafından kabul edilen metinlerden biri olma özelliğini taşıyor. Bu şekilde çocuklar kendilerine özgü bir hakla rejimin temelinin ortasına oturtmak zorundalar. Kabul edildiği günden bu yana sözleşme pek çok çabaya destek verdi, dayanak oldu, önemli etkileri oldu. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sömürü, şiddet ve istismardan korunma ve pek çok çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde çalışmalara ilham verdi, destek oldu. Ama hala tüm gelişmelere rağmen ideal bir noktada olduğumuzu söyleyebilir miyiz; söyleyemeyiz, bu bir gerçek. Savaş, yoksulluk, şiddet, çatışmalar, göç, pandemi, çevrimiçi şiddet, yoksulluk, pek çok konuda; çocukların hala temel haklarına erişmesi ve bu hakları kullanması yönünde tehditler oluşturuyorlar. Hem her gün pek çok güzel haberler alıyoruz ama aynı zamanda içimizi yakan, çok üzen haberleri de almaya devam ediyoruz; ülkemizden de olsun, dünyadan da olsun. Dolayısıyla çocuk haklarının korunması, geliştirilmesi ve tüm çocukların çocuk olarak kendini gerçekleştirebilmesi için daha fethetmemiz gereken yollar var. Devlet kurumları, sivil toplum, üniversite, uluslararası kuruluşlar; erişkinler ve tüm vatandaşlar olarak hepimizin yükümlülükleri var, yapabilecekleri var.

UNICEF Türkiye olarak 1951 yılından beri Türkiye'de varlık göstermekteyiz. Başta en zor durumda en güç durumda çocuklar, kırılgan çocuklar olmak üzere tüm çocukların hak sahibi bireyler olarak hizmetlere ve kaynaklara ulaşması yönünde çok çalışmalar yürütüyoruz. Eği-

tim, çocuk koruma, sağlık, çocuk ve ergen gelişimi, çocuk dostu adalet, katılım gibi konular öncelikli çalışma alanlarımız içindedir.

UNICEF Türkiye olarak biz de tıpkı devletler gibi beş yıllık çalışma planları kapsamında çalışıyoruz. Türkiye Cumhuriyet Devleti ve UNICEF arasındaki imzalanan çalışmalarla 2021-2025 programında mevcut ülke programının ilk yılındayız, ilk yılını doldurmak üzereyiz ve bu ülke programında bağımsız insan hakları kuruluşlarının güçlendirilmesi, kapasitesinin artırılması, çocuklara adalete erişiminin desteklenmesi gibi konular bizim için çok kıymetli, önemli konular olarak yer almaktadır. Tam da bu bağlamda TİHEK ile gelişen iş birliğimiz bizim için çok kıymetlidir. Çünkü çocuk hakları ihlallerin izlenmesi, raporlanması, telafi mekanizmalarının devreye sokulması; bu çalışmaları beraberce yapabileceğimizi, daha da güçlü yapabileceğimizi düşünüyoruz. Bu bağlamda TİHEK ile gelişen bu iş birliği için çok teşekkür ederiz, sizlere çok müteşekkiriz.

Çocuk hakları ihlallerinin izlenmesi ve bu ihlallere yönelik stratejiler geliştirilmesinde çok paydaş çalışmalarının öneminin çok iyi farkındayız. Bu anlamda Birleşmiş Milletler, sivil toplum örgütleri, kamu yönetimi, akademi, üniversiteler, akademisyenlerle ortak çalışmalar bizim için çok önemlidir. Çünkü bunların kendi doğaları gereği bu iş birliklerinin daha yüksek bir çarpan etkisi var, daha büyük güçtü çıktılar üretmeye, bu kapasiteye sahipler. Bugün de Dünya Çocuk Hakları Günü vesilesiyle çocuk haklarının farklı boyutlarına değinen kıymetli konuşmalar dinleyeceğiz, güzel tartışmalar yapacağız.

Antalya Bilim Üniversitesi, TİHEK ve UNICEF'den tüm çalışan arkadaşlarımıza ve en başta yöneticilerimize bugünkü toplantı için çok teşekkür ederim. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

SUNUCU

Sayın Emre Bey'e açılış konuşmaları için çok teşekkür ederiz. Konuşmalarını yapmak üzere Antalya Bilim Üniversitesi Genel Sekreter Vekili Profesör Doktor Sayın İsmail CERİTLİ'yi kürsüye davet etmek isterim. Buyurunuz Sayın Hocam.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Antalya Bilim Üniversitesi Genel Sekreter Vekili

Öncelikle hoş geldiniz, şerefler verdiniz. Çocuk Hakları için önemli bir günde sizleri gerçekten üniversitemizde görmek bizim için bir onurdur. Aslında programa Rektör Hocamız katılacaktı ama Rektör Hocamız malumunuzdur, bilgi vermiştir herhalde; Antalya dışına gitmek zorunda kaldı. Dolayısıyla pazartesi de yine malumlarınız yoğun bir program var, onun için de Rektör Yardımcımız birtakım programları hazırlamak durumundadır. Dolayısıyla bu görev bize düştü. Ama bundan onur duyuyorum, hoş geldiniz tekrar. UNICEF'in Değerli Temsilcileri, Sayın Kurum Başkanımız, Sayın Kurul Üyelerimiz, Değerli Misafirler.

Ben hukukçu değilim, dolayısıyla içimden sözümü uzatabilir miyim diye geçiyor, soru soruyor daha doğrusu; içimden bir ses. Sonra diyor ki "Yok uzatamazsın, zaten hukukçu değilsin." Dolayısıyla hukukçu niteliğimle değil ama akademisyen niteliğimle ama diğer taraftan bu toplumun bir üyesi olarak birtakım gözlemlerimiz hakkında küçük bazı paylaşımlar yapmak istiyorum. Çocuk gündem olduğunda herhangi bir ortamda, ben irrasyonel davranıyorum. Yani gerçekten öyle, hepimiz öyleyizdir ama ben özellikle kontrolü kaybediyorum. Özellikle herhangi bir çocuğun, herhangi bir şekilde gözlerinde bir hüzün gördüğümde inanın şey yapıyorum; yani o an böyle dünyadan kopuyorum. Dolayısıyla bununla ilgili yine dedim ya irrasyonel tutum takınacağım, size hukuk dışı bazı şiirler okuyacağım.

Şimdi şöyle; ben daha önce Birleşmiş Milletlerin Kentli Hakları Sözleşmesi vardı. Onunla ilgili acaba dedim bu Kentli Hakları Sözleşmesi'nin içerisine biz, yani Türkiye toplumu olarak, bu toplumdan kaynaklanan birtakım değerleri de katabilir miyiz; en azından bunu bir söylem olarak dile getirebilir miyiz çabasıyla birtakım çalışmalar yaptım. Makale çalışması yapmıştım, sonra da yayınladım. Sonra baktım hakikaten yani o Sözleşme'nin içerisinde olmayan ama bizim geleneksel kodlarımız içerisinde yer alan bir yığın hak var. Mesela yolcu hakkı diye bir hak sözleşmelerde yok, çok az toplumun kültüründe var. Veya komşu hakkı. Yani tanımlanmış, kavramsallaşmış bir şekilde toplum içerisinde böyle bir hak yine yok veya yetim hakkı gibi. Şimdi çocuk hakkı; belki kendim yetim olarak büyüdüğüm için bu sempozyum olduğunda ilk aklıma gelen şey oldu. Mesela yetim ve öksüz diye iki tane kavram vardır. Bu kavramlar as-

lında diğer dillerde de, işte yakın olduğum bazı dillere baktığımda yoktur. Yani annesini ya da babasını kaybetmiş çocuk karşılığında bir kelime yok ve bu kelime sadece o çocuklara özgü. Yani dolayısıyla aslında kelimenin kendisi diyor ki "Bu çocuklara müşfik davranın, bu çocukları koruyun, kollayın. Çünkü onlar korunmaya muhtaç." Ben babasını kaybetmiş biriyim ama şimdi kimse bana "yetim" demiyor, bu çocukken deniyor. Dolayısıyla bu çerçevede çocukların mağduriyetini gördüğümde hakikaten üzülüyoruz, sıkılıyoruz ve ben şahsi olarak müdahale ediyorum. Şimdi bir seferinde Ankara'da bir kafede oturuyorum. Kafenin çapraz köşesinde bir ses geldi, döndüm baktım; bir adam, eşi galiba, eşiydi herhalde, şiddet uyguluyor köşede, kaldırımda ve bir kız çocuğu babasının paçasından tutmuş. Ya o söz, o tonda hala zihnimdedir "Baba yapma!" diye bas bas bağırıyor. Yani bir saniye, iki saniye, üç saniye, beş saniye dayandım, karşı çapraz kafeden kalktım ama bağırarak, şiddetli bağırarak "Ya ne yapıyorsun!" deyip arkasından birtakım kelimeler ekleyerek koşuşturdum. Sonra birileri de geldi ayırdı. Şimdi bir o çocuğu gördüm, bir de bazen benim küçük kızımda gördüğüm, onda yaşadığım bazı şeylerden dolayı. Sonra dedim ki "Bu karalayayım bir şeyler." Oturmuşum çocuklarıma öğüt olsun diye bir şey karalamışım, bir şiir;

Masum bir çocuğun gözlerinde kıyamet nasıl kopar?
Bilir misin evlat?
Merhametsiz bir bakış, çocuğun gözlerinde donup kaldığında
Ve göz çukurları hayal kırıklığıyla ıslandığında,
Gök yarılır, yer titrer, bir zelzeledir ki kopar gider.
Merhametini kaybetme evlat!
Merhametini kaybedersen, sevgini de kaybedersin.
Sevgini kaybedersen, vicdanını; vicdanının bittiği yerde kıyamet kopar.
Çocuklar hayallerinde saklanacak ve teselli bulacak bir yer bulur belki.
Velakin merhametimizi kaybettiğimizde bizler,
Kıyametimizden kaçacak, günahlarımızdan saklanacak,
Ruhlarımızı avutacak bir yer bulamayız.
Merhametsizliğimiz kıyametimiz olmasın evlat!
Kanadı kırık kuş merhamet ister be üstat!
Kuşların kanadını koparma evlat!
Kuş kanatsız kalırsa, gökyüzü nefretlenir,
Yeryüzü hiddetlenir, kalplerimiz kilitlenir evlat!
Merhametini kaybedersen, ışığın söner evlat!

Diye böyle bir şiir karalamışım. Sonra da aynı şekilde yine bir çocukla bir başka, yani gözlemlerimden hareketle, 2006-2007 yılı arasında Paris'te görevde bulundum. İzliyorsunuz yani

bütün kesimleri, coğrafyayı, insanları vs. Sonra oradaki gözlemlerimden hareketle, yine çocuklar üzerine bir karalamam vardı, onu da okuyayım kapatacağım, uzatmayacağım.

Kadın, Paris'in zengin sofralarının, arta kalan kırıntılarından beslenmiş,

Bakımlı, karnı tok, sırtı pek bir köpeğin başını okşuyordu, şefkat dolu elleriyle,

Oysa şu an Paris'in başka sokaklarında birileri yiyecek arıyordu, çöp kutularında.

Ve başka dünyalarda çocuklar açlıktan kıvranıyordu.

Ve belki başka şehirlerde bombalar yağıyordu.

Belki de şu an çocuklar kurşunlanıyordu.

Olsundu, kadın huzurlu, köpekse mutluydu ya!

Şimdi çocuklarımıza çok klasik, geleneksel "çocuklarımız geleceğimizdir" vs. diyoruz. Klasik ama gerçekten öyledir. Yani çocuklar yarındır, yani ülkemizin de dünyamızın da yarınlarıdır ve onlara karşı tutunacağımız tavırlar, onların ruh dünyasını büyütecek ya da küçültecektir. Bu çerçevede yani her gün, Sayın Temsilcimiz de bahsetti; televizyonlarda maalesef kadın şiddeti, çocuk şiddeti dün yine CNN'de öyle bir manzara vardı hatırlarsanız. Bir beyefendi eşine hakaret ediyor işte savsaklıyor falan ve bir kız çocuğu vardı. Kız çocuğu bağırmıyordu ama kötü, yani orada kız çocuğu da annesinin elindeydi. Yani neler düşünüyoruz zihinde çok kestiremiyorum ama yani bilmiyorum ama kestirebiliyorum. Yani bir sürü karmakarışık mutluluktan, huzurdan yoksun bir dünya vs. onu da ekliyorum.

Bu çerçevede gerçekten işte çocuk istismarı, şiddet, işçilik, engelli çocukların bakımları, eğitim, kültürel donanımlar, beslenme birçok alanda aslında çocuklarımızı çok dikkatle korumamız en önce beslememiz gerekiyor.

Bu sempozyuma da bu çerçevede ben çok faydalı olacağını, geleceğe dönük, en azından ülkemizde çocukların bu anlamda şartlarının düzenlenmesiyle ilgili, korunmalarıyla ilgili çok önemli katkılar, faydalar sağlayacağından eminim. Ben tekrar, sözü uzattım biliyorum, farkındayım, bağışlayın. Tekrar hepinize hoş geldiniz diyorum. Çok başarılı bir sempozyum geçirmenizi diliyorum. Teşekkürler.

SUNUCU

Sayın İsmail Bey'e konuşmalarından ötürü teşekkür ederiz. Şimdi de sempozyumumuzun açış konuşmalarını yapmak üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sayın Muharrem KILIÇ'ı kürsüye davet ediyorum. Buyurunuz Sayın Başkanım.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

Kıymetli Kurul Üyelerimiz, Değerli Antalya Bilim Üniversitesi Genel Sekreter Vekili, UNICEF'in Değerli Temsilcileri, Kıymetli Misafirler öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Hepiniz Çocuk Hakları Günü vesilesiyle gerçekleştirmiş olduğumuz "Çocuk Hakları" konulu sempozyumumuza hoş geldiniz.

Öncelikle çocuk haklarına yönelik kurumsal ilgimizi açıklayarak sözlerime başlamak istiyorum. Yirminci yüzyıldaki dünya savaşlarının çocuklar üzerindeki psikolojik ve fiziksel yıkıcı etkilerinin ardından Birleşmiş Milletler (BM), çocukların insan haklarının özel olarak korunması gereken bir alan olduğuna karar vermiştir. BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989'da kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ardından her yıl 20 Kasım "Dünya Çocuk Hakları" günü olarak kutlanmaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin küresel ölçekte en yaygın onaylanan insan hakları sözleşmesi olduğunu ifade etmem gerekmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 54 maddede çocuk haklarını ortaya koymaktadır.

Sözleşme'de çocuk haklarının temelini oluşturan dört genel ilke bulunmaktadır. Bunlardan ilki ayrımcılık yapmama; tüm çocukların her durumda ve her zaman potansiyellerini geliştirme hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin, her çocuğun cinsiyeti, ırkı, etnik kökeni, uyruğu, dini, engelliliği, ebeveynliği veya statüsü ne olursa olsun eğitime eşit erişimi olmalıdır. Bu ilkelerden bir diğeri olarak çocuğun yüksek yararı; çocukları etkileyen tüm kararlarda, onların yüksek yararının temel kaygı olmasını vurgulamaktadır. Örneğin; çocukları etkileyen ulusal bütçe kararları alırken Hükümet, kesintilerin çocuğun yüksek yararını nasıl etkileyeceğini hesaba katmalıdır. Bu ilkelerden üçüncüsü ise hayatta kalma ve gelişme hakkı; çocukların tam gelişimlerini gerçekleştirmeleri için temel hizmetlere erişimin ve fırsat eşitliğinin sağlanmasının yaşamsal önemini vurgulamaktadır. Örneğin, engelli bir çocuğun tüm potansiyellerini gerçekleştirmesi için eğitim ve sağlık hizmetlerine etkin erişimi olmalıdır. Son ilke ise çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerinin dikkate alınmasına yöneliktir.

Çocuk hakları; "sağlık, eğitim, aile hayatı, oyun ve eğlence, yeterli yaşam standardı, istismar ve zarardan korunma haklarını" içermektedir. Çocuk haklarına yönelik büyük ilerlemelere rağmen, küresel ölçekte milyonlarca çocuğun hala temel haklarından yoksun yaşadığını ifade etmem gerekmektedir. Öyle ki Avustralya'nın en büyük uluslararası sivil toplum kuruluşu olan World Vision'ın (1969) verilerine göre; küresel ölçekte yaklaşık 800 milyon çocuk, çocuk haklarının sıklıkla reddedildiği ve çocukların istismar ve sömürü mağduru olduğu kırılgan ve çatışmalardan etkilenen bölgelerde yaşamaktadır.

Çocuk haklarına yönelik ihlaller yalnızca gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde değil, global ölçekte yaşanan bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Avustralya, Kanada ve ABD gibi yüksek gelirli ülkeler bile tüm çocukların insan haklarını koruma noktasında başarısız olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki çok sayıda çocuk hala yoksulluk veya istismar gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Küresel ölçekte çocuk hakları ile ilgili temel sorun alanlarına örnek olarak; "insan ticareti, çocuk yaşta evlilik, çocuk işçiliği, eğitime erişim eksikliği, çocuk askerler, temiz suya erişim eksikliği ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği" zikredilebilir.

Temel sorun alanlarından birisinin insan ticareti olduğunu belirtmiştim. BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi'ne (UNODC) göre, küresel ölçekte insan ticareti mağdurlarının % 30'u 18 yaş altı çocuklardır. Bu oranın % 23'ü kız çocuğu, % 7'si erkek çocuğudur. UNICEF ve İnsan Ticaretine Karşı Kuruluşlar Arası Eşgüdüm Grubu'nun (ICAT), 30 Temmuz Dünya İnsan Ticaretine Karşı Mücadele Günü öncesinde yapmış olduğu açıklamaya göre; Sahra Altı Afrika, Orta Amerika ve Karayiplerde insan ticareti mağduru çocuk oranı % 64 ve % 62 gibi çok daha yüksek rakamlara ulaşmaktadır.

Bir diğer sorun alanı ise çocuk evliliğidir. UNICEF'in yayımlamış olduğu "2021 Dünyada Çocukların Durumu Raporu" na göre; küresel ölçekte kız çocuklarının % 5'i 15 yaşında ve % 19'u 19 yaşında evlenmektedir. Ekonomik belirsizlik ve öğrenme kaybı erken evliliklerde artışa yol açmaktadır. Önümüzdeki on yılda 10 milyona kadar daha fazla kız çocuğunun çocuk gelin olma riski altında olacağı öngörülmektedir.

Çocuk işçiliği çocuk haklarına yönelik ortaya çıkan diğer bir sorun alanıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF'in yayınlamış olduğu "Çocuk İşçiliği: Küresel 2020 Tahminleri, Eğilimler ve Gelecekteki Durum Raporu"na göre; çocuk işçilerin sayısı son dört yılda 8,4 milyon artarak global ölçekte 160 milyona ulaşmıştır. Çocuk işçiliği ile mücadeledeki ilerlemenin Covid-19 sebebiyle 20 yıldan beri ilk kez durduğu ve çocuk işçi sayılarının artış eğilimi gösterdiği ifade edilmektedir. Çocuk işçi olarak çalışan 5-11 yaşları arasındaki çocukların yaklaşık % 28'i ve 12-14 yaş arasındaki çocukların % 35'i okula gitmemektedir.

Çocukların karşılaştığı diğer bir sorunlu alan eğitime erişimdir. UNICEF verilerine göre; ilkokul çağındaki çocukların % 11'i ve ortaokul çağındaki çocukların % 20'si hiç okula gitmemektedir. UNICEF tarafından 2021 yılında yayınlanan "2021 Dünyada Çocukların Durumu Raporu"na göre; dünyada 1,6 milyardan fazla çocuk bir miktar eğitim kaybı yaşamış ve okul

çağındaki çocukların en az üçte biri (463 milyon) pandemi nedeniyle okulların kapanmasının ardından uygulanan uzaktan eğitime erişim sağlayamamıştır.

Çocuk istismarı konusunda ise karamsar bir tablo ortaya çıkmaktadır. UNICEF'in "2020 Çocuklara Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Küresel Durum Raporu" na göre; her yıl yaklaşık 1 milyar çocuk *(dünyadaki çocukların yarısı*); fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. World Vision'ın verileri, her yıl dünyada 1 milyar 700 milyon çocuğun istismara uğradığını ve dünyada 20 yaşın altındaki 10 genç kızdan birinin cinsel ilişkiye girmeye zorlandığını ortaya koymaktadır.

Çocukların sağlık hizmetlerine erişimine baktığımızda başka bir sorunlu alanla karşılaşıyoruz. Uluslararası insan hakları hukuku uyarınca, çocukların "erişilebilir en yüksek sağlık standardından yararlanma ve hastalıkların tedavisi ve sağlığın rehabilitasyonu için tesislere sahip olma" hakkı bulunmaktadır. Covid-19 döneminde 117 milyondan fazla çocuk, çocuk felci (*polio*) ve kızamığa karşı bağışıklık gibi sağlık ve beslenme hizmetlerine erişim fırsatlarını kaybetmiştir.

Alıkonulma yerlerinde bulunan çocuklar, çocuk hakları açısından başka bir sorun alanına tekabül etmektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 31.10.2021 verilerine göre; hükümlü çocuk sayısı 556, tutuklu çocuk sayısı ise 1.347'dir. 2020 Adalet Bakanlığı Adli İstatistiklerine göre suça sürüklenen çocuk sayısı 209.689'dur. Bu sayıların azaltılması için politikalar geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Ulusal insan hakları kurumu olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun çocuk hakları alanında yapmış olduğu çalışmalara kısaca değinmek istiyorum. En temelde TİHEK, akran kamu kurumlarından farklı olarak köprü işlevi görmektedir. TİHEK diğer kamu kurumlarından farklı olarak atipik bir yapıya sahiptir. 6701 sayılı Kanun'un "Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı" başlıklı 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında ayrımcılık temelleri sayılmıştır. Kanunda sayılan 15 temel ayrımcılıktan biri olarak yaş temelli ayrımcılıkla çocuklara yönelik ayrımcı uygulamaların önüne geçilmesi hedeflenmiştir. 6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık türleri" başlıklı 4'üncü maddesinde ayrımcılık türleri sayılmıştır. Sayılan ayrımcılık türlerinden birisi de makul düzenleme yapmamadır. Bu tanımın içerisine engelli çocuklara yönelik yapılmayan tedbirler de girebilmektedir.

Kurumumuzun yayımladığı "Otizmli Çocukların Eğitim Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı Raporu" bulunmaktadır. TİHEK Akademi Dergisinde çocuk haklarına ilişkin makaleler yayınlanmaktadır. Kurumumuz Ulusal Önleme Mekanizması görevi kapsamında kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmaktadır. Bu yerler içerisinde çocukların kaldıkları ceza infaz kurumları, nezarethaneler, geri gönderme merkezleri, bakımevleri, çocuk evleri ve çocuk evi siteleri de yer almaktadır. 2018 yılında Saray Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ziyareti ve İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ziyareti gerçekleştirilmiştir. 2019 yılı içerisinde Miad Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ziyareti ve Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz

Kurumu ziyaret edilmiştir. 2020 yılı içerisinde Mevlana Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ziyareti gerçekleştirilmiştir. 2021 yılında ise Saray Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ziyaret edilmiştir.

Ayrıca Kurumumuz çocuklara yönelik deneme ve resim türlerinde yarışmalar düzenleyerek çocukların insan hakları farkındalığını arttırmaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Avustralya İnsan Hakları Komisyonu Ulusal Çocuk Komiseri, Avustralya'daki çocukların ve gençlerin insan haklarının durumuna yönelik her yıl bir rapor sunmaktadır. Çocuk hakları raporlarının çocuklar ve gençler için hazırlanmış tüm çocuk dostu versiyonlarının bir özeti bulunmaktadır. Kurum olarak, yayınlamış olduğumuz raporların çocuk dostu versiyonlarını çıkarmak için gerekli çalışmaları yapmaya başladığımızı bildirmek isterim.

Son söz olarak; bu sempozyuma ev sahipliği yapan Antalya Bilim Üniversitesi Rektörüne ve tüm çalışanlarına bizlere bu imkanları sunmalarından ötürü yürekten teşekkür ediyorum. Ayrıca iş birliklerinden ötürü UNICEF'in değerli temsilcilerine ve çalışanlarına destekleri için teşekkür ederim. Kısa süre içerisinde bu sempozyumu gerçekleştirmeyi olanaklı kılan değerli çalışanlarıma, uzmanlarıma, uzman yardımcılarıma, başkan yardımcıma, çok kıymetli Kurul üyelerime ve düzenleme kurulu üyelerine yürekten teşekkür ediyorum. Bu anlamlı günde konuşmamı Sezai Karakoç şiiriyle sonlandırmak istiyorum. Üstat diyor ki;

Anne ölünce çocuk

Bahçenin en yalnız köşesinde

Elinde bir siyah çubuk

Ağzında küçük bir leke

Çocuk öldü mü güneş

Simsiyah görünür gözüne

Elinde bir ip nereye

Bilmez bağlayacağını anne

Kaçar herkesten

Durmaz bir yerde

Anne ölünce çocuk

Çocuk ölünce anne

1. OTURUM

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

SUNUCU

Evet değerli konuklarımız, sempozyumumuzun "Çocuk İhmal ve İstismarı" konulu ilk oturumuna geçiyoruz. Oturum başkanı Sayın Prof. Dr. İsmail CERİTLİ'yi ve saygıdeğer konuklarımızı sahneye davet ediyorum. Bu arada konuklarımızın özgeçmişlerinizi de paylaşmak isterim.

Dr. Öğr. Üyesi Sayın Hale AKDAĞ; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı üniversitede "Türk Ceza Kanunu Kapsamında Kişisel Verilerin Korunması" başlıklı teziyle yüksek lisans, "Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Kusurluluğu Kaldıran ve Azaltan Nedenler" başlıklı teziyle doktora eğitimlerini tamamladı. Daha önce Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesinde araştırma görevlisi ve Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinde doktor öğretim üyesi olarak çalıştı. 2020 yılından beri Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalında doktor öğretim üyesi olarak görev yapmakta, lisans ve yüksek lisans düzeyinde diğer derslerin yanı sıra çocuk ceza hukuku derslerini vermektedir.

Ar. Gör. Sayın Elif KÖSESOY; 2012 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans eğitimine başladı. Lisans eğitimini 2016 yılında tamamladıktan sonra, 1 yıllık zorunlu Avukatlık Stajını İstanbul'da yaptı. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Kamu Hukuku alanında başladığı yüksek lisansını 2019 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde tamamladı. Hâlihazırda aynı Üniversitede doktora eğitimine devam etmekle beraber, 2018 yılından beri Genel Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Av. Sayın Şahin ANTAKYALIOĞLU; Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı (ÇAÇAV) başkanıdır. ECPAT Derneği Türkiye Başkanlığı Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüyle Mücadele Ağı Koordinatörlüğü, Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı Koordinatörlüğü, Türkiye Gençlik Federasyonu Başkan Yardımcılığı, Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanlığı, Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Komisyonu Üyeliği, UNICEF öncülüğünde oluşturulan Çocuklara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Ortak Ağı Yönetim Kurulu üyeliği üyeliğini yapmıştır. Antakyalıoğlu, Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı ve ECPAT Türkiye kurucusudur. 2020 yılında Prof. Dr. Orhan Derman ile birlikte 'Olgularla Çocuk Hukukuna Yaklaşım' isimli bir kitap yazmıştır. Ayrıca editörlüğünü Prof. Dr. Halis Dokgöz'ün yaptığı Türkiye'nin ilk 'C-S-I' kitabı 'Olgularla Adli Tıp&Adli Bilimler' isimli kitapta Adli Tıp Uzmanı Dr. Fatmagül Aslan ve AİLEDER Başkanı ve UKÜ Öğr. Gör. Güngör Çabuk ile birlikte bölüm yazarlığı yapmıştır. Antakyalıoğlu, 2009 yılında Türkiye'de Çocuk İzlem Merkezlerinin Kurulmasına fikir

babalığı yapmıştır. Bunun yanı sıra Adli Görüşme Odaları Yönetmelik taslağını hazırlayan 4 kişilik ekipte yer almıştır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı öncülüğünde Çocuk İzlem Merkezi Yönetmeliğini hazırlayan komisyonda yer almıştır. 2010 yılında Adalet Bakanlığı koordinasyonunda Suç Mağduru Kişilere Yardım Hakkında Kanun Tasarısını hazırlayan bilim komisyonunda yer almıştır. 2010 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu üyeliği yapmıştır. Ankara Valiliği Başkanlığında Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Uygulanmasına ilişkin Koordinasyon Kurulunda ÇAÇAV'ı temsilen yer almaktadır.

Sözü oturum başkanı Prof. Dr. Sayın İsmail CERİTLİ'ye bırakıyorum. Buyurunuz efendim.

Oturum Başkanı

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Sayın Başkanım, değerli katılımcılar. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulünün 32. yılı dolayısıyla UNICEF Türkiye ve Antalya Bilim Üniversitesi iş birliğinde gerçekleştirdiğimiz programın ilk oturumundayız. Hepiniz hoş geldiniz. Bu oturumda çocuğun ihmal ve istismarını konuşacağız. Sözü çok uzatmadan oturumun ilk konuşmasını yapmak üzere Dr. Öğr. Üyesi Sayın Hale AKDAĞ'ı kürsüye davet ediyorum. Buyurun Sayın Hocam.

Dr. Öğr. Üyesi Hale AKDAĞ

Çocukların Cinsel İstismarı Mevzuatı: Türkiye ve Avrupa Birliği Mukayesesi

Öncelikle herkese Kurumumuza hoş geldiniz, diyorum. İnsan bir çocukla beraber yaşayınca çocukların yaşadığı travmaların bizimkinden aslında ne kadar farklı ve ne kadar ağır olduğunu çok daha net görüyor. O yüzden çocuk istismarının da, bizim kanunlarda okuduğumuz, kararlarda gördüğümüzden çok daha derin ve uzun süreli etkileri olduğunu algılamaya başlıyor aslına bakarsanız. Ben bugün nelerden bahsedeceğim? Zaten hepimiz aşağı yukarı biliyoruz, o yüzden çok ayrıntılarla sizi sıkmak, boğmak istemiyorum. Ama Türkiye'deki mevzuat, Avrupa Birliği'ndeki mevzuat çocuğun cinsel istismarını hangi amaçlarla düzenliyor, ne şekilde düzenliyor? Biraz onlardan bahsedeceğim. Neden bunlar önemli ve neden bunlar arasındaki ilişki önemli? Çünkü aslına bakarsanız çocuğun tam olarak hangi menfaatini korumayı amaçladığımız bu düzenlemelerden anlaşılabiliyor.

Bu arada şunu da en başta söyleyeyim. Cinsel istismar dediğimiz zaman tabii ki, bütün belgelerde çok geniş çok fazla şeyden bahsediyoruz. İşte çocukların internette maruz kaldıkları bazı fiiller var, kendilerine karşı gerçekleştirilen fiiller var, fuhuş var, pornografi var, müstehcenlik var. Ama bu kadar geniş bir alana yayılmadan sadece, çocuğun beden bütünlüğünü ihlal eden ve cinsel davranış olarak nitelendirilen davranışlara maruz kalmaları ve bu şekilde istismar edilmeleri bizim konumuz olacak. Böyle bir çerçevede bırakma ihtiyacı hissettim. Bunları da zaten birazdan normlarda da göreceğiz, bizim için önemli olan şey şu; evet çocuğun bir cinsel dokunulmazlığı var, başka bir ifadeyle aslında cinsel özgürlüğü var. Biraz kendini tanıma, yaşına uygun bir şekilde cinsel davranışları tanıma şeklinde tabii ki fiillerde bulunması gerekiyor. Ama çocuğu, çocuğun rızasına rağmen korumamız gerekiyor. Çocuğun cinsel istismarı dediğimiz zaman biz sadece rızanın olmadığı, zorlamanın, cebrin, tehdidin olduğu durumlardan bahsetmiyoruz. Aynı zamanda çocuğun aslında rıza gösterdiği ama rıza gösterebilecek bir psikolojide, gelişmişlik seviyesinde olmadığı durumlardan bahsediyoruz veya rıza gösterdiğini zannettiği, evet belki olayda cebir, tehdit yok ama karşımızda aslında gelişimini tam olarak tamamlamamış bir çocuk olduğu için verdiği rızaya da bir yetişkinin rızası kadar değer tanımamamız gereken çocuklardan bahsetmemiz gerekiyor.

Avrupa Konseyi'nin "Lanzarote Sözleşmesi" olarak geçen bir sözleşmemiz var. Bu tabii ki doğrudan Avrupa Birliği Hukuku değil, ama hem Türkiye'nin hem de tüm Avrupa Birliği üye ülkelerinin taraf olduğu bir sözleşme olması dolayısıyla hepimiz açısından oldukça önemlidir. Tabii ki, bahsedilen fiiller bunlardan ibaret değil. Lanzarote Sözleşmesi çok fazla fiilden bahsediyor ve özellikle de hocalarımın da bahsettiği gibi hem internetin gelişmesi, hem Covid-19 tedbirleri sebebiyle ve insanların biraz eve kapanması sebebiyle çocukların özellikle online ortamda korunması ile ilgili de çok sayıda düzenleme var. Ama dediğim gibi ben onları bugün için bir kapsama almayı tercih etmedim. .

Bu Sözleşme madde 18'de cinsel istismarı tanımlıyor ve şöyle bir baktığımız zaman, şunu söylüyor*: "Üye ülkeler, bazı çocukların rızasına geçerlilik tanımayacaksınız."* Öncelikle bize söylediği nokta budur. Yani 18 yaşından küçük çocukların rıza gösteremeyeceğini ve gösterdiği rızanın geçersiz olduğunu, mutlaka bir pozitif düzenlemeye almamız gerektiğinden bahsediyoruz. Tabii ki, baskı, zorlama, tehdit, ki bizde de zaten cebir, tehdit, zorlama iradeyi etkileyen neden şeklinde ifade ediliyor, aynı zamanda, ki son dönemde aslında daha önemli olan özellikle çocukların aileler ile beraber evlere kapandığı dönemde oldukça önemli hale gelen, tanınmış bir güven ortamından, çocuk üzerinde sahip olunan bir nüfuzdan kaynaklanan ilişkiler veya bu ilişkilerin kötüye kullanılmasından kaynaklanan haller var. Bunlar açısından da yine, bunların suç haline getirilmesi gerektiğinden bahsediyoruz. Aynı zamanda, bizdeki belki Anayasa Mahkemesi kararlarında da, aslında bahsedilen yaşıt cinselliğinin suç haline getirilmemesi gerektiği, bir anlamda, en azından bu sözleşmenin yaşıt cinselliği açısından uygulanmaması gerektiği, asıl konusunun bu olmadığı görünüyor.

Şimdi bizim kanunumuzdaki düzenlemeye bakarsak, bunu çok uzun anlatmayacağım zaten dediğim gibi zaman sıkıntımız olduğunun farkındayım, yaş gruplarına göre ve gerçekleştirilen cinsel fiillere göre belli ayrımlarımız var. Önce fiillerden kısaca bahsetmek istiyorum. Tacizi, Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) yer alması sebebiyle buraya yazdım. Ama aslında taciz bir istismar anlamına gelmiyor benim burada bahsettiğim. Hani "child sexual abuse" dediğimiz anlamda değil, taciz dediğimizde hiçbir vücut teması olmaksızın cinsel amaçla gerçekleştirilen davranışlardan bahsediyoruz. O yüzden aslında konumuzun bir miktar dışındadır. Asıl konumuzu oluşturan, çocuğun işte tam olarak o cinsel dokunulmazlığını, cinsel özgürlüğünü, bir vücut temasıyla ihlal eden davranışlardır. Bu davranışlar; sarkıntılık, istismar ve vücuda organ, sair cisim sokma şekilde üç ağırlık seviyesinde düzenleniyor. Bunları özellikle sarkıntılık ve istismarı, birbirinden ayırmak oldukça zor. Sarkıntılığı anlık vücut teması olarak tanımlıyoruz. Ki bu da istismar açısından, suçun temel halini oluşturuyor zaten, biraz daha süreklilik arz eden, ama tabii ki dakikalardan bahsetmiyoruz, saniyeleri aşan diyelim hani 5 saniye, 10 saniye bile olsa sarkıntılığı geçip istismara dönüşen bir vücut temasından bahsedebiliyoruz. Vücuda organ veya sair cisim sokma ise suçun zaten, pek çok kanunda da, uluslararası metinde de düzenlenen, nitelikli halini oluşturuyor. Vücuda organ veya sair cisim sokma konusunda kanun zaten ilk yürürlüğe girdiği zamanda da nasıl yorumlamamız gerektiğine ilişkin bazı sıkıntılar vardı. Vücuda vajinal veya anal yolla organ ve sair cisim sokulması

bu suçu oluşturur. Oral yolla ise sadece cinsel organ sokulması durumunda bu nitelikli halin oluştuğunu kabul ediyoruz. Ve dediğim gibi zaten cinsel istismarın en ağır ve çok daha fazla ceza gerektiren bir hali olarak ortaya çıkıyor.

Şimdi yaş gruplarına baktığımız zaman aslında sözleşmelerimizde oldukça uygun bir tanımımız var. 14 yaş altı, 14 yaş ve daha küçük çocukların, yani 15 yaşını doldurmamış çocukların hiçbir cinsel davranışa; küçücük bir öpücüğe, küçücük bir dokunuşa bile verdiği rıza bizim kanunumuzca kabul edilmiyor ve bunlar ne olursa olsun istismar suçunun oluşmasına yol açıyor diyoruz. 15 yaşını doldurmuş çocuklar açısından ise ikili bir ayrımımız var. Bu çocukları (ki kanunda geçen ifadenin de bir miktar yanlış olduğu söyleniyor aslında)fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama yeteneği gelişmiş ve gelişmemiş olarak ikiye ayırıyoruz. Aslında burada fiilin, çocuktan bahsettiğimiz için hukuki değil de diğer maddelerde, isnat yeteneği maddelerinde olduğu gibi "fiilin anlamını algılama" aslında daha doğru bir ifade olabilirdi. Ama zaten o şekilde yorumlanması gerektiği konusunda herkes hemfikir.

18 yaş altı ve 15 yaş üstü çocuklar eğer fiili algılayamıyorsa, yani cinsel gelişim düzeyi, psikolojik gelişmişlik düzeyi yeterli değilse, aynen küçük çocuklarda olduğu gibi rızalarına hiçbir geçerlilik tanımıyoruz. Ama algılama yeteneği gelişmiş çocukların artık zaten biraz önce söylediğim gibi cinsel dokunulmazlık değil, cinsel özgürlük kapsamında bazı fiilleri yaşamaya ve bu fiillere rıza göstermeye hakkı olduğunu kabul ediyoruz.

Buna şöyle bir baktığımız zaman zaten; sarkıntılık ve istismar düzeyinde kalan, yani vücuda organ veya sair cisim sokma olmaksızın gerçekleştirilen cinsel davranışlara, 15 yaşını doldurmuş bir çocuk fiilin anlamını algılayabiliyorsa rıza gösterir. Ortada suç yoktur. Çocuğun kendi özgürlük alanında gerçekleştirdiği fiiller vardır. Yalnızca vücuda organ veya sair cisim sokmanın, o da tamamı için değil, cinsel ilişki şeklinde gerçekleşen vücuda organ veya sair cisim sokmanın TCK madde104'te "reşit olmayanla cinsel ilişki" isimli şikâyete tabi başka bir suçla düzenlendiğini görüyoruz.

Burada çok kısa sadece şundan bahsedeceğim; aynı zamanda o çocukların üzerlerinde nüfuz olan kişilere karşı korunmasından bahsettik. Alman ve İtalyan kanunlarından da size kısaca bahsedeceğim, o yüzden burada şunu vurgulamak istiyorum. Normalde şikâyete tabi olan bu suç, eğer faille mağdur arasında belirli yakınlık ilişkileri varsa, işte altsoy-üstsoy, evlat edinen ve benzeri ilişkiler varsa, diyoruz ki şikâyete tabi değildir ve daha ağır cezalandırılır. Yani bu suçların amacı, şunu bir tekrar vurgulayayım, ondan sonra daha hızlı bir şekilde devam edeceğim, sadece cinsel dokunulmazlığı korumak değil dedik zaten. Çocuğun düzgün psikolojik gelişimi, doğru cinsel gelişimi, çocuğun örselenmeden bazı deneyimleri yaşayabilmesi zaten bizim temel amacımızdır. O yüzden belki de 104'üncü maddenin bu 2 ve 3'üncü fıkraları önemlidir. Çünkü çocuk üzerinde nüfuzu olan ve çocukların rıza gösterdiğini zannetseler bile evet onlara karşı herhangi bir iradeyi etkileyen sebebe yol açmasalar bile onlara karşı gösterilen rızanın tam anlamıyla, özgür iradeyle verilmiş olduğunu kabul ede-

meyeceğimiz nitelik taşıyorlar. Çünkü bu kişilerin çocuk gözünde bir otorite simgesi olan, söylediklerine karşı çıkılmaması gereken insanlar olduklarını görüyoruz.

Daha sonra devam edersek. Şimdi sözleşmelerde nitelikli hallerden bahsediliyor, zaten biraz önce şu Avrupa Konseyininkinde de bahsetmiştim. Çok burayı uzatmayacağım, hiç merak etmeyin. Sadece rıza gösterme ehliyeti olmayan çocuklar açısından diyoruz ki "Bu çocuk zaten rıza gösterse bile suçtu. Sen bir de üstüne bu çocuğa cebir-tehdit uygularsan, ben cezanı artırırım." diyoruz. Cebir ve tehdidin suçun unsuru olduğu, yani 15-18 yaş arası fiili algılayabilen çocuklar açısından ise diyoruz ki "Zaten cebir-tehdit varsa sadece suç oluşuyor. Ama sen bu cebir-tehdidi bir de silahla gerçekleştirirsen, o zaman cezanı artırıyorum." Yani aslında Lanzarote Sözleşmesi'yle oldukça uyumlu bir yapısı olduğunu söyleyebiliriz.

Güven, otorite, nüfuz veya çocuğun zayıf bir durumda bulunmasının suistimalinin de özellikle zaten suç haline getirilmesi gerektiğinden bahsediliyor. Bunları teker teker söylemeyeceğim, sadece gördüğünüz gibi hem çocuğun içinde bulunduğu durum hem de fail-mağdur arasındaki ilişkiye veya failin durumu sebebiyle gerçekten bir nüfuzunun olduğu durumlar ve bazı durumlardaysa nüfuzun sadece bulunduğu değil, aynı zamanda kullanıldığı durumlar zaten daha ağır cezalandırılan suç haline getirilmiş. Biraz önce bahsettiğim 104'üncü maddenin 2 ve 3'üncü fıkraları da kişilerle arasında evlenme yasağı olanlar, evlat edinme öncesi bakıcı ve koruyucu aileler açısından, yani dediğim gibi çocukla ilişkisinde bir aslında hiyerarşi olan kişilerin davranışlarının hiçbir şekilde rızayla hukuka uygun hale getirilemeyeceğini gösteriyor.

Böyle bir direktifimiz var, çok güzel bir direktif bütün Avrupa Birliği ülkeleri bunu uyguluyorlar. İtalyan Ceza Kanunu'ndan bahsediyorum. Zaten direktifi hayata geçirdikleri için İtalyan Ceza Kanunu bizden biraz daha farklı bir yapı sergiliyor. 14 yaş altı geçersiz, yani bizden bir yaş daha küçük aslında rıza yaşı. Yalnız yaşıt cinselliğini düzenlemişler ve bir de yaş farkına bağlamışlar. 13 yaşından büyük çocuklar, yaşıtlarıyla cinsel davranışlara rıza gösterebiliyorlar. Gördüğünüz gibi 16 yaşın altındaki çocuklar ve 18 yaşın altındaki çocuklar açısından ise bu güç dengesizliğine bağlı olan ve rızayı geçersiz hale getiren durumlar düzenlenmiş. 16 yaş altında ilişkinin varlığı, 18 yaş altındaysa ilişkiden kaynaklanan nüfuzun kullanılması rızayı geçersiz hale getiren faktörler olarak kabul edilmiş.

Alman Ceza Kanunu'nda da yine benzer bir düzenleme var. Yine 14 yaştan bahsediyoruz. Yine 16 yaş altında nüfuz ilişkisinin varlığı ve bu nüfuzun kullanılması fiili hukuka aykırı hale getiriyor. Yalnız şunun önemli olduğunu düşünüyorum; üstsoy-altsoy, evlat edinenler, artı sadece bunlarla yetinmemişler, bunların ister işte eşcinsel bir birliktelikle olsun ister fiilen beraber yaşam olsun ister resmi nikâh olsun hiç fark etmez. Çocuğun üst soyunun beraber yaşadığı partneri de aynen üstsoy gibi 18 yaş altında rızası kabul edilmeyen kişi sayılmış.

Bu arada Alman Ceza Kanunu zaten ensesti bireysel bir suç olarak düzenliyor, yani 18 yaş üstünde de üstsoyla kurulan cinsel ilişki artık bir istismara girebilecek olmasa da ayrıca cezalandırılıyor diyoruz.

Bizim güzel düzenlemelerimizden bahsetmek istiyorum. Bir, bu istismarı nasıl ortaya çıkaracağız, bununla ilgili devletlere pozitif yükümlülükler tanınmış. Bizdeki suçu bildirmeme suçu ve Çocuk Koruma Kanunu'ndaki bildirim yükümlülükleri aslında uluslararası sözleşmelerdeki bu yükümlülüklerimizi yerine getiriyor. Mağdurun korunması son zamanlarda çok önem kazandı. Bizim de ülkemizdeki çocuk izlem merkezi ve adli görüşme odası uygulamaları gerçekten çocukların, özellikle istismar mağduru çocukların hiç o hırpalayıcı süreçlere maruz kalmadan ve defalarca aynı olayı anlatmak zorunda kalmadan, uzmanlar eşliğinde dinlenmeleri ve alınan kayıtların kullanılması sayesinde hem daha doğru düzgün bir delil elde etme hem de çocuğun daha az örselenmesinin hayata geçirilmesini sağladı; o açıdan bunlar gerçekten çok güzel uygulamalar.

Son olarak bir de 2020 yılında Avrupa Birliği herkesin bahsettiği, Covid-19 ile beraber artan, çocukların hem online olarak sömürülmesini, istismara uğramasını kolaylaştıran hem de ailelerle beraber sürekli beraber yaşamak zorunda oldukları için aile içi istismarlarda failin işini çok kolaylaştıran durumların ortadan kaldırılması için 5 yıllık yeni bir strateji planı hazırladı. Ondan da tabii bir gün bahsederiz.

Ben süremi herhalde çok aşmadım diye düşünüyorum Hocam. Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Bizler de çok teşekkür ediyoruz. İkinci konuşmacımız Elif Hanım'ı kürsüye davet ediyorum.

Arş. Gör. Elif KÖSESOY

Bir Çocuk Hakkı Olarak İhmal ve İstismardan Korunma: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme

Öncelikle herkesi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Benim sunum konum; "Çocuk Hakları Bağlamında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunma Hakkı". Bu çerçevede sunumumda daha çok Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuk ihmal ve istismarı hakkında neler söylediğinden bahsedeceğim. Bu çerçevede öncelikle kimse bahsetmedi, ben bahsedeyim. Bir kere çocuk neyi ifade ediyor? Sözleşme'nin 1'inci maddesi çocuğu tanımlıyor ve doğrudan yaşa dayalı bir tanım yapıyor. Bu tanıma göre 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır. Sözleşme, bu çocuk tanımından yola çıkarak çocuk hakları sınıflandırması yapıyor ve bu sınıflandırmayı yaparken de çocuğun iyi olma halini düşünüyor. Çocuğun iyi olma hali nedir peki? Çocuğun yaşam kalitesini, yaşam memnuniyetini ve en nihayetinde refahını önceleyen bir bütünsel koşul değerlendirmesidir. Bu çerçeveye neler giriyor; sağlık giriyor, eğitim giriyor, çevreyle ilişkisi giriyor, akranla ilişkisi giriyor, kişisel ilişkileri giriyor ve en önemlisi geleceğe dair beklentileri giriyor.

Bu iyi hali düzenleyen haklar neler peki sözleşmede? Kişisel haklar var, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar var, korunma hakları, katılım hakları ve son olarak benim kendi tanımlamama göre "özel olarak korunması gereken" çocukların hakları var. Kişisel haklar ve sosyal-kültürel ve ekonomik hakların daha çok yaşamsal ve gelişimsel haklarla bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Yaşamsal haklar çocuğun hayatını sağlama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkıyla ilişkiliyken, gelişimsel haklar çocuğun kendini gerçekleştirebileceği, kendi potansiyelini ortaya koyabileceği haklar olarak nitelendirilmektedir.

Peki, bu iki hakkın sağlanmasında ya da hayata geçirilmesinde hangi hak ön plana çıkıyor; korunma hakkı çıkıyor. Bugünkü oturumun konusu olarak da korunma hakları, ihmal ve istismardan korunmayı hedefliyor. Bu çerçevede çocuğa yönelik şiddete baktığınızda; en temel iki olgu, çocuğa yönelik şiddette ön plana çıkıyor; çocuk ihmali ve çocuk istismarı.

Çocuk istismarı; aktif bir küresel ve sosyolojik olgu olarak karşımıza çıkarken, ihmal olgusu daha çok bir pasifliği, bir eylemsizlik halini ifade ediyor ve bu olgular kendi içerisinde çeşitli adlandırmalara, çeşitli görünüm biçimlerine ayrılıyor. Fiziksel ihmalden bahsetmek müm-

künken, fiziksel istismar da en yaygın istismar türü olarak karşımıza çıkıyor. Duygusal ihmal var, cinsel ihmal var ve eğitimde ve sağlıkta ihmal şeklinde ihmali adlandırabiliriz. İstismar boyutunda ise ekonomik istismarın, duygusal istismarın ve son olarak yaygınlık konusunda fiziksel istismarla yarışacak nitelikte olan cinsel istismarın söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Peki, çocukları ihmal ve istismara karşı korumak bir çocuk hakkı mıdır? Evet, kesinlikle bir çocuk hakkıdır. Nitekim Çocuk Hakları Sözleşmesi de bu şekilde düzenliyor. İhmal ve istismar olguları, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre yaşamsal ve gelişimsel haklarıyla dolaylı olarak bağlantılıyken, korunma haklarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede Sözleşme en temelde 19'uncu maddeyi düzenliyor. 19'uncu madde de doğrudan çocuğun ihmal ve istismardan korunma hakkına ve en büyük pencerede baktığımızda çocuğun şiddetten korunması hakkına değiniyor. Bu yönüyle Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bu maddesinin diğer insan hakları belgelerinin ötesine geçtiğini söyleyebiliriz. Çünkü çocuğa yönelik tüm şiddet biçimlerini engellemeye yönelik bir maddedir. Madde hükmü de ekranda gözüktüğü gibi *"Bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken, bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için ..."* diye devam ediyor. Hükümden de anlaşılacağı üzere şiddetin nerede ve kim tarafından gerçekleştiğinin çocuğun korunması için bir önemi yok. Özellikle maddede anne-baba vurgusunun yapılması, daha öncesinde çocuğun anne-babası tarafından ihmale ve istismara uğrayacağının düşünülmemesi ya da düşünülmek istenmemesi karşısında böyle bir hüküm getirilmesi, sözleşmenin ne kadar kapsayıcı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Sözleşme'nin bu hükmü diğer hükümleriyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle baktığımızda, bu madde çocuğun sadece ihmal ve istismara maruz kalmasını değil, tanık olmasını ve o korkuyla yaşamasını da engelliyor, geçersiz kabul ediyor. Nitekim kadına yönelik şiddetin olduğu hallerde çocuğa karşı kötü muamelenin gündeme gelebileceğini hepimiz biliyoruz. 9'uncu madde, şiddete dayalı cezalandırmaları da geçersiz kabul ediyor. Bunun dışında çocuğun kendi rızasıyla gerçekleştirdiği cinsel etkinliklere de güvendiriliyor.

Bunun dışında Sözleşme'nin hangi hükmü var; Sözleşme'nin 34'üncü maddesi vardır. 34'üncü madde de cinsel istismara yönelik özel düzenleme olarak düzenleniyor. Bu madde de çocuğun cinsel sömürüye karşı hak temelli korunmasını dile getiren ilk maddedir. Daha sonrasında bu maddeden yola çıkılarak uluslararası düzenlemeler yapıldığını söyleyebiliriz.

Peki, bu maddeler evet var, bu maddeler devletlere nasıl yükümlülükler getiriyor? Öncelikle çocuk haklarının ve en temelde insan haklarının hayata geçirilmesinde sorumluluk taraf devletlere aittir. Taraf devletler, çocuk hastalıklarına ilişkin bir sistem geliştirmemişlerse çocuk haklarının değerini düşürdükleri varsayılıyor ve uluslararası sorumlulukları doğuyor. Bu çerçevede sözleşme en temelde üç tane yükümlülük yüklüyor taraf devletlere: Önleme, yasaklama ve hukuken karşılık verme şeklinde. Önleme en temel amacımızdır. Yani çocukları

korumanın özü diyebiliriz. Bu çerçevede genel önlemeden ve özel önlemeden bahsedebiliriz. Genel önlemede çocuğu ihmal ve istismara açık hale getiren risk faktörlerini ortadan kaldırmayı amaçlıyoruz. Bu çerçevede özellikle çocuğu ihmal ve istismara açık hale getiren ekonomik kaygılar, barınma ve istihdam kaygıları şeklinde yoksulluğu azaltma stratejilerinden bahsetmek mümkündür.

Yasal önlemler ise Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin doğrudan ulusal yasalara yansıtılmasıdır. Bu çerçevede yasal önlemlerin ayrıca önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bir kere yasal önlemlerle hem caydırıcılık tesis edilmeye çalışılıyor, hem de topyekûn olarak yasal önlemler ile çocuk ihmal ve istismarını kabul edilemez gördüğümüzü yasalarımıza yansıtmış oluyoruz. Yasal önlemlerden kasıt; çocuğun bir ihmal ve istismar olgusu karşısında kendisinin doğrudan şikâyet hakkının olup olmadığı ya da vasıta aracılığıyla şikâyet mekanizmalarını işletip işletemeyeceği ve bu başvuru sonucunda bir tazminata hak kazanıp kazanmadığını tespit etmeye yönelik önlemler, yasal önlemler olarak adlandırılabiliyor.

Yasal önlemler dışında idari ve toplumsal önlemlerden bahsedebiliriz. İdari önlemlerde biz resmi yetkilileri harekete geçirmeyi amaçlıyoruz. Toplumsal önlemlerde ise ihmal ve istismara karşı toplumda bir bilinç düzeyini yaratmaya çalışıyoruz, bir farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Bu çerçevede ihmal ve istismara karşı toplumda kabul gören yargıları yıkmaya çalışıyoruz. Yani en temelde toplumsal önlemlerle toplumsal bir bilinç oluşturmaya çalışıyoruz. Sözleşme ihmal ve istismara karşı, 19'uncu maddenin 2'nci fıkrasında, 34'üncü maddede ve son olarak 39'uncu maddede özel koruyucu önlemler getiriyor.

Bu çerçevede hangi önlemlerden bahsedebiliyoruz? Bir kere ihmal ve istismar olgusunun belirlenmesi en temel koruyucu önlemdir. Zor bir önlem çünkü belirlenmesi çoğu zaman zor oluyor, saklı kalıyor, gizli kalıyor ve dile getirilmiyor. Dile getirildikten sonra bildirilmesi de ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bunun dışında ihmal ve istismar olayının havale edilmesinden kastımız; yetkili mercilere durumun havale edilmesi, yetkili ve uzman kişiler tarafından olaya el atılması olarak isimlendirilebilir. Bunun dışında soruşturma, tedavi ve takip, kovuşturma ve çocuğun diğer denetim biçimleriyle korunması, sosyal programların düzenlenmesi, özellikle cinsel sömürüde uluslararası iş birliğinin varlığı. Son olarak ihmal ve istismar mağduru çocukların rehabilitasyonu, özel koruyucu önlemlerde son derece dikkat çeken önlemler arasında yer alabilir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi sadece sözleşmede değil ek protokollerde de çocuğun ihmal ve istismardan korunma hakkını düzenliyor. Bu çerçevede silahlı çatışma ortamlarında çocuğun ihmal ve istismarı açık hale geldiğinden hareketle, çocukların silahlı çatışmalara dâhil olmaları konusundaki ihtiyari protokol önem arz etmektedir.

Bunun dışında doğrudan çocuk istismarının küresel bir hal alması, bir insan ticareti boyutuna ulaşması sebebiyle çocuk satışı, çocuk fahişeliği, çocuk pornografisiyle ilgili ihtiyari protokolün hazırlandığını ve pek çok devlet tarafından onaylandığını söyleyebiliriz. Peki, Ço-

cuk Hakları Sözleşmesi, denetim organı olarak Çocuk Hakları Komitesi ihmal ve istismarda ne yapıyor? Bir kere genel yorum usulüyle ve raporlama usulünde ihmal ve istismarı ele aldığını söyleyebiliriz. Genel Yorum 8 ve Genel Yorum 13 bizim için önemlidir. 8. Yorum'da çocuğun aile içerisinde, özellikle fiziksel cezalandırmaya karşı korunmasına yönelik iken, 13. Yorum direkt çocuğun ihmal ve istismardan korunması hakkına ilişkin 19'uncu maddeye yönelik. Bu yorumda daha önce belirlediğimiz önlemlere ayrıca yer verildiğine ve devletin, çocuğun ihmal ve istismardan korunmasında pozitif yükümlülüğünün olduğunu ve aktif bir yükümlülüğünün olduğunu dile getirdiğini söyleyebiliriz.

Peki, ihmal ve istismara karşı hangi çocuklar daha kırılgan? Komite bunu da söylüyor. Özellikle kız çocuklarına bir vurgusu var. Son zamanlarda göçün artmasıyla, mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş çocuklara, silahlı çatışma ortamındaki çocuklara, suça sürüklenen çocuklara, sokakta çalışan ya da yaşayan çocuklara ve son olarak engelli çocuklara yönelik ihmal ve istismarın fazlalığından kaynaklı olarak bu çocuklara özel olarak vurgu yapıyor ve devletin bu gruplara karşı pozitif ayrımcılık yapmasını bekliyor.

Sonuç olarak Çocuk Hakları Komitesinin sonuç gözlemlerine ve tavsiyelerine değinecek olursak; bir kere çocuk ihmal ve istismarının toplumun diğer sorunlarıyla beraber ele alınmasını söylüyor. Çocuk Hakları Komitesi özellikle kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayalı eşitsizlik ve iktidar ilişkilerinin baskınlığına dikkat çekiyor ve çocukların ihmal ve istismardan sonra ikinci bir mağduriyet yaşamaması için devletlerin önlemler almasını bekliyor. Bunun dışında fiziksel cezayla çocuğun terbiye edilmesine şiddetle karşı çıkıyor ve bunu meşru gören ülkelere çağrıda bulunuyor. Özellikle devletlerin ilişkiye rıza gösterme yaşının düşüklüğünün de çocuğun ihmal ve istismara açık hale getirdiğini belirtiyor.

Son olarak tavsiyelerine baktığımızda; bir kere en başta toplumsal bilinç ve duyarlılığın toplumda yerleşmesini tavsiye ediyor. Bunun dışında çocuğa duyarlı bütçeleme yapılmasını, eğitilmiş personelin sayısının artırılmasını, ihmal ve istismarı zorunlu kılan, bildirmeyi zorunlu kılan yasal düzenlemelerin yapılmasını, çok disiplinli programları ve önlemleri, yani aslında Çocuk Hakları Komitesi multidisipliner çalışmayı öneriyor ve güçlü infaz sistemi, çocuk dostu adalet mekanizmaları, suç işleyenlerin dokunulmazlıklarının kaldırılması önem arz ediyor çünkü toplumda bu kişilerin yaptıklarından dolayı sorumlu olmadıklarına dair bir algı vardır.

Son olarak; şiddeti olağan gören geleneksel tutumlara karşı eğitim programlarının yapılması önem arz ediyor. Bu vesileyle sunumumu tamamlarken, Dünya Çocuk Hakları Günü'nü kutluyor ve hepinizi tekrardan saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Elif Hocamıza da değerli katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Avukat Şahin Bey'den bu alandaki tecrübelerini dinleyeceğimizi tahmin ediyorum.

Av. Şahin ANTAKYALIOĞLU

Çocuk İhmal ve İstismarıyla Mücadelede Sivil Toplum Deneyimi

Herkesi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Avukat Şahin ANTAKYALIOĞLU. Aslında 15 dakika içerisine ne kadar şey sığdırabilirim bilmiyorum. Evet Türkiye'de sorun çok. Yani 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde konuşulması gereken bir konu değil sadece, tüm yıl görüşülmesi, konuşulması gereken birçok konu var. İşte önleyici hizmetler, koruyucu hizmetler, müdahale, tedavi, rehabilitasyon süreci; onarıcı adalet ilkelerinin uygulanması gibi. Tabii mağdur çocuklara yönelik ayrı bir başlık, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrı bir başlık, korunma ihtiyacı olan çocuklar için ayrı bir başlık. Bunların hepsinin ayrı ayrı ele alınması gerekiyor. Hem mevzuat açısından eksiklikler var hem de uygulamadan kaynaklı olarak yaşadığımız birçok sıkıntı mevcuttur. Tabii ki de Avrupa ülkelerine göre iyi olduğumuz taraflar da var, kötü taraflar da var. Ama şu da yanlış; işte Almanya'da şöyle yapılıyor, Polonya'da şöyle yapılıyor. Biz iyi örneği alalım. Yani niye gidip kötü örneği alıyoruz? Belki İngiltere'de kötü bir uygulama varsa; "Ama işte İngiltere'de böyle deniyor, böyle oluyor; o zaman biz iyiyiz." Böyle bir karşılaştırma yanlış. Bizim dünyadaki en iyi örnekleri almamız gerekiyor. Bir de neden biz üretmiyoruz? Neden biz kopyalıyoruz? Neden hep kıyas yapıyoruz? Biz üretelim, çocuklar için en iyisini yapalım. Çocukların maddi ve manevi varlığını koruyacak, ruhsal sağlığını koruyacak, fiziki sağlığını koruyacak en iyi mevzuatı, en güzel uygulamaları biz yapalım. İlla dünya ülkelerini örnek vermeye gerek yok. Ama tabii ki de fikir vermesi açısından, akademik çalışmalar yapılması açısından tabii ki büyük önem arz ediyor.

Birçok sivil toplum örgütünde başkanlık ya da yönetim kurulu üyeliği yaptım. Hepsini aynı anda yapmıyorum elbette. Sadece yaptıklarım. Ama şu an en aktif yaptığım ÇAÇAV (Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Koordinatörlüğü) ve ECPAT (Çocuk Fuhuşu, Çocuk Pornografisi ve Cinsel Amaçlı Çocuk Ticaretine Son) Türkiye başkanlığıdır. ECPAT, dünyada 110 ülkeden fazla yerde yer alan, küresel çapta çalışan bir sivil toplum örgütüdür. ECPAT, End Child Prostitution, Pornography and Trafficking'in baş harflerinden oluşuyor. 1996 yılında Stockholm'da, hükümetlerin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektörün katıldığı bir kongrede çocuk ticaretiyle mücadele konusunda Stockholm Deklarasyonu yayınlanıyor. Hükümetler de bu konu-

da onay veriyor ve o yıldan beri de ECPAT International bu konunun gözlemcisi, takipçisi ve özellikle çocuk pornografisi konusunda gerek Europol, Interpol, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi gibi kuruluşlarla, Birleşmiş Milletler kuruluşlarıyla birçok ortak çalışmaya imza atıyor, iş birliği yapıyor. Bu anlamda işte Deep Web (derin internet) gibi konularda da özellikle çocuk pornografi konusunda etkili çalışmalar yapılmaya çalışılıyor. Dört yılda bir dünya kongresi düzenliyor. Tabii bu kongrelerin büyük önemi var. Sivil toplum deneyimi denince, sivil toplum örgütlerinin ulusal, uluslararası mevzuat yapımında çok etkili bir rolü oluyor. Dolayısıyla bu dünya kongrelerine, bölgesel toplantılara, gerek Avrupa'da gerekse Dünya'nın diğer kıtalarında, katılım sağlıyoruz, diğer sivil toplum örgütleri de katılım sağlıyor ve buradaki çıktılar mevzuata dönüşüyor. Örneğin Avrupa Konseyi direktiflerine dönüşüyor. Bir şekilde, STK katılımı çok önem arz ediyor. Kamu-STK iş birliği bu anlamda önemli. Tabii mevzuat yapım çalışmalarında sadece akademisyenlerin değil, sahada çalışanların özellikle katılması büyük önem arz ediyor. Çünkü gerçekten kürsüde olmak farklı, sahada adliyede olmak çok farklıdır. İkisini bir araya getirmek lazım, tartışmak lazım, konuşmak lazım. Sadece hâkim, savcı ve polisi de dinlemek yetmiyor. Gerçekten onlarla karşılaşan STK gönüllülerini de dinlemek gerekiyor. Nelerle karşılaşılıyor, hangi zorluklar yaşanıyor, hangi engellerle karşı karşıya kalıyoruz? Bunların ortaya konularak yönetmeliklerin, kanunların, anayasanın yapılması gerekiyor. Aksi takdirde sürekli değişiklik yapılıyor ama sürekli yeni ihtiyaçlar ve yeni problemler hep var. Diyoruz ki, evet işte şu anda da reform çalışmaları var. Ama STK'ların görüşlerinin çok da yansıdığını düşünmüyorum. Gerçekten STK'lar dinlense bile onların yansıtıldığını pek düşünmüyorum. Yani değer verildiğini pek düşünmüyorum. Çünkü bunun yanlış olduğunu söylüyoruz, bilimsel olarak da söylüyoruz. Ama bir bakıyoruz ki yasa maddesi farklı çıkıyor, yönetmelik farklı çıkıyor. Hem Türkiye'de hem dünyada birçok akademik çalışmada, bilimsel çalışmada, anketlerde, istatistiklerde belli veriler var. Ona rağmen yasa maddesi farklı çıkıyor. O zaman demek ki STK'ların katılımı göstermelik oluyor. Yani bu sonuç ortaya çıkıyor çünkü başka türlü bir anlam bulamıyorum.

ÇAÇAV'dan mı bahsedeyim yoksa hocamızın bahsettiği cinsel suçlardan mı? Çünkü söyleyeceğim çok şey var. Onlarla ilgili de biraz değinmek istiyorum, çünkü yasada çelişkiler var. Ama biraz ÇAÇAV'dan, biraz da mevzuattan, uygulamadan da bahsedeyim. ÇAÇAV, çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması, geliştirilmesi açısından kurulan bir sivil toplum örgütü, sivil inisiyatif; avukatlardan oluşuyor ve çocuk hakları savunuculuğu, danışmanlık, raporlama, dava gözlem gibi eylem ve faaliyetlerde de bulunuyor. Ailelere, çocuklara gönüllü olarak hukuki danışmanlık da veriyor. Ama tabii ki gücü yettiğince. Öyle baro gibi bir gücü yok, herkese yetecek kadar bir imkân yok. Ne kadar gönüllü varsa o kadar hizmet var. Dolayısıyla biz de gönüllü sayısını artırıyoruz. Şu an WhatsApp gruplarında, üç tane Whatsapp grubu var, binden fazla avukat takip ediyor, gönüllü olarak yer alıyor. Daha sonra yetinmedik, ÇAÇAV Gençlik Ağı'nı kurduk. Çünkü bu işin üniversiteden başlanması gerektiğini düşündük. Çünkü gerçekten üniversitelerde bu konudaki eğitimin niteliği çok yetersiz. Kişilerin, üniversitede çocuk hakları açısından, teori değil, uygulama açısından çok yetersiz kaldığını görü-

yoruz. Ben de YÖK Kanunu 31'inci madde kapsamında, gerek Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, gerekse ODTÜ'nün Eğitim Fakültesinde ders verdim, veriyorum. Şimdi de bu dönem Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinde çocuk hukuku dersini seçmeli ders olarak açtırdık, orada ders veriyorum. Sivil toplum deneyimini öğrencilere aktarıyoruz, gönüllülüğü aktarıyoruz, gönüllü çalışmayı aktarıyoruz. Bu işin manevi boyutunu da aktarıyoruz, vicdani boyutunu da anlatıyoruz, hukuki boyutunu da anlatıyoruz. Dolayısıyla üniversitedeyken, bu bilinçle yetişen ve mezun olan kişilerin uygulamada sahada daha verimli çalıştığını gözlemledik. Bunu ben 17 yıllık bir çalışmanın sonucunda söylüyorum. 17 yıllık avukatım ve stajyerken Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi ve Adli Yardım Merkezinde gönüllü çalışmaya başladım. Daha sonra Türkiye Barolar Birliğinde, Göktan KOÇYILDIRIM da burada bilir; Çocuk Hakları Komisyonu kurulmasını sağladık. Devamında tabii 2007 yılında Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüyle Mücadele Ağı kurduk. 60'a yakın sivil toplum örgütü, meslek örgütü bir araya gelerek çocuk ticaretiyle mücadele, insan ticareti, erken ve zorla evlilikler, cinsellik amaçlı turizm gibi konularda çalışmalar yürüttük, yürütüyoruz.

Cinsellik amaçlı turizm bambaşka bir konu, zaman yok. Ama Türkiye'den birçok ülkeye sırf bu amaçla giden kişiler var. İsim vermeden bazı firmaların kampanya ya da promosyon adı altında geziler yaptığını, götürdüğünü duyuyoruz, görüyoruz. Ama hangi ülkelere gidiyorlar, o gittikleri yerde promosyon adı altında bu kişiler nerede, ne yapıyor? Bunu takip etmemiz gerekiyor. İşte Tayland, Bangkok fuhuşun dünyadaki bir numaralı yeridir. Bir bakıyorsun X firması ödül amacıyla, işte 1000 tane abone kazandırmış üyesini Bangkok'a gönderiyor, uçakla 10 kişi, 20 kişi oraya kampanyalı gidiyor. Sonra bir bakıyoruz ki fuhuş, uyuşturucu madde vs. kullanıp dönüyor. Çocuklarla cinsel istismarda bulunuyor geliyor. Sonra da bunu sağda solda anlatıyorlar. İşte bu, uluslararası anlamda Bangkok'ta işlense bile Türkiye'de yargılanmalıdır. Bu konuda Lanzarote Sözleşmesi'nin 25'inci maddesi vardır. Bizim Türk Ceza Kanunu'nun, Lanzarote Sözleşmesi boyutuyla uyarlanması gerekiyor. TCK madde 80'in uyarlanması gerekiyor. Çocuk ticareti bakımından 3'üncü fıkrası önemlidir. Biliyorsunuz GRETA'nın (Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Uzmanlar Grubu) o konuda eleştirileri var. Özellikle insan ticareti mağdurlarının işlediği suçlar bakımından düzenleme ihtiyacı yapılması gerektiği konusuna özellikle vurgu yapıyor. Ama çocuk ticareti açısından başlı başına daha detaylı, kapsamlı bir madde yazılması gerekiyor.

Bir kere Elif Hanım çocuk tanımından bahsetti. Evet, çocuk tanımını da bir kez daha gözden geçirmek gerekir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme her ne kadar 18 yaşın altında ama daha önce ergin olma durumu hariç olanları tutmuş ise de belki de Türkiye Sözleşme'den bir adım önde olduğumuz tek yer burası galiba, başka yer yok. Çünkü biz Çocuk Koruma Kanunu'nun 3'üncü maddesinde şunu demişiz; 18 yaşını doldurmayan kişiler daha önce ergin olsa bile çocuktur. Erginlik yani reşitlik ne; Medeni Kanun'a göre "Evlenme kişiyi reşit kılar." Dolayısıyla kişi 16-17 yaşında evlenince reşit sayıyoruz. Burada hem ulusal hukuk boyutu açısından sakıncalar, problemler var.

Bir de uluslararası hukuk açısından, Türkiye'nin onaylamış olduğu diğer sözleşmeler açısından da sorunlar var. Neden var; çünkü uygulamadan maalesef istisna uygulanması gerekiyor. Şimdi Medeni Kanun, 124 ve devamı maddelerinde ne diyor; kadın ve erkek 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez. Yasal temsilcisinin onayı varsa evlenebilir. Ama devamında da 16 yaşında nasıl evlenebilir? Pek önemli bir sebep ve olağanüstü bir durum varsa. Peki, nedir bunlar; Kanun saymamış. O kadar suistimale açık ki. 20 tane dosya inceledik, hiçbiri Kanun'un özüne uymuyor ve maalesef aile hâkimleri bu konuda çok yetersiz. Hem maddenin özünü bilmiyor hem uluslararası hukuku bilmiyor hem Anayasa'nın 41'inci maddesini de bilmiyor. Çocuklar üzerinde yarattığı etkileri de bilmiyor. İşte UNICEF'in vs. evet çalışmaları var, rehber kılavuzlar hazırlandı vs. çok güzel ama binlerce hâkim var. O binlerce hâkime nasıl erişeceğiz? Erişsek de nasıl özümseteceğiz? O yüzden üniversitedeki eğitim çok önemli. Uygulama dersleri çok önemli. Biz ÇAÇAV olarak ÇAÇAV Gençliğini de kurduk, gençlik ağına da sadece hukukçu öğrencileri katmadık, diğer öğrencileri de kattık (çocuk gelişimi, okul öncesi, sosyal hizmetler).

Multidisipliner bir çalışmayla üniversitelerde çalışmalar yapıyorlar. En temel iki faaliyet; kendi bölümlerinizden çocuk hukuku dersi isteyin, koydurun. Belki birkaç üniversitede bunu yaptırabildik. Çocuk kulübü kurdurun, gönüllü kazanın ve burada faaliyet yaparak gönüllülük esasıyla çalışmalar yürütün. Hem mesleği daha iyi öğreneceksiniz hem iyi bir networkunuz, ağınız olacak hem de neyi nerede nasıl bulacağınızı göreceksiniz. Hem mezun olurken "Ben ne iş yapacağım? Nereye gideceğim? Kime danışacağım?" derdiniz olmayacak. Çünkü gerçekten yetişmiş olacaksınız ve birçok kurum ve kuruluşla çok yakın temas içerisinde, çok güzel artı faaliyetler yapmış olacaksınız ki bunun çok örnekleri var.

8 yıl önce bizim ofisimizde staj yapan çocuk gelişimcisi bir öğrenci, 8 yıl sonra Urfa'da valilikte çalışırken beni aradı. Dedi ki "Ben vali yardımcısıyla görüştüm. İl düzeyinde şu şu faaliyetleri yaptıracağız; çocuk ticareti, çocuk fuhuşu konusunda, erken evlilikler konusunda vs.", "Tamam." dedik. Ankara Üniversitesinden hocalarımızla görüştük. İlk gün seminer yaptık, ikinci gün atölye çalışması yaptık ve tüm ilçelerden polis, jandarma, rehber öğretmenler, din görevlileri, ilgili tüm kurum ve kuruluşların personeli geldi ve İl Eylem Planı çıktı. Ama bakın bunu bir öğrenci yaptı. Ve üniversitelerde hep bu örneği veriyorum. Bir öğrenci o ili değiştirebilir. Bir kişi ülkeyi değiştirebilir. Yani bir kere bu konuda fikir üretmek ve bunun takipçisi olmak ve kurumların, kamu kuruluşlarının buna destek olması ve kamu-STK iş birliğine açık olması gerekiyor. Kamu-STK düşman değil, ters değil, zıt değil. Tabii ki de eleştiriler olacak ama hepimizin ortak amacı düzgün bir şeyler yapabilmek. Yani hukuku tesis etmek, hukukun üstünlüğünü sağlamak, hukuku tesis ettiğimiz zaman hak temelli çalışmalar yapılacak ve bu çocuk ve ailelerine yansıyacak ve dolayısıyla Anayasa'nın temel amaçlarıyla bağdaşacak. Anayasa'da ne diyor "Toplumun refahını sağlamak." Toplumun refahını STK'lar da kamu kuruluşları da hedefliyor. Dolayısıyla ortak bir amaç için çalışılıyor. O anlamda Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde de yazıyor; kamu-STK iş birliği, sivil toplumlarıyla iş birliği. Lanzarote Sözleşmesi de STK'larla iş birliğine değiniyor.

TCK'ya geçeyim; şimdi Türk Ceza Kanunu madde 80, 103, 104, 105; Ceza Muhakemesi Kanunu madde 52 ve 236 sorunlu maddeler ve son yapılan değişikliklerle daha da kötü oldu ve her değişiklik yapıldığında maalesef faillerin lehine sonuçlar doğuyor. Bir kere, en başta bütün bu sorunların altında yatan temel neden; bütçedir. Bakın aralık ayında işte mecliste bütçeler görüşülüyor. Kurumlara yeterince bütçe ayrılması gerekiyor ve bu bütçenin yerinde, zamanında, doğru şekilde kullanılması gerekir. Çünkü biz uygulamada nereye gidersek gidelim, bütçesel sorunlarla karşılaşıyoruz. Yani diyelim ki polise diyoruz ki "Bak kadın ya da işte çocuk şiddet mağduru, hemen gitmeniz lazım, korumanız lazım, önlemeniz lazım." Diyor ki "Aracım yok, devriyede." Diyor ki "Karakolda topu topu üç kişi var." Şimdi eğer böyleyse her yer, ki çoğu yerde de böyle maalesef.

Dolayısıyla bizim en önemli iki şeyi yapmamız lazım. Bir, yeterli personel istihdam etmek; iki, bu iş için yeterli para ayırmak ve doğru yerde kullanmak. Bunu yapmadığınız zaman konuştuğumuz her şey çöpe gidiyor, hiçbir işe yaramıyor. Milyon Euroluk projeler, Avrupa Birliği projeleri, şu projeleri bu projeleri, bütün bakanlıkların projeleri var. 17 yıldır bir sürü projeye gidiyorum, dinliyorum, öğreniyorum ama bu projeler çöpe gidiyor. Siz milyon Euroluk, 5 milyon Euroluk proje yapıyorsunuz, eğitim veriyorsunuz, eğitici eğitimi yapıyorsunuz falan ama adliyedeki o sosyal hizmet uzmanı ya da çocuk gelişim uzmanı, o an o çocukla doğru bir iletişim kurmayınca, 10 milyon Euroluk çöp. Hiçbir işe yaramıyor. Dolayısıyla CMK madde 52 ne; mağdur çocuğun dinlenmesi ile ilgili bir madde, mağdur çocuğun dinlenmesinde sesli-görüntülü kayıt zorunlu, diyor ve suç ayrımı yapmıyor. Bütün suçlar için geçerlidir. Ankara'da hiç yapılmıyor neredeyse. Neredeyse hiç yapılmıyor ve yapma niyetinde de değiller.

Peki, Ankara Çocuk Şube'nin, neden yeri değiştiriliyor sürekli? Türkiye'nin başkentinde sabit bir çocuk şube neden yok ve neden yeterli personeli yok? Yani Türkiye güçlü bir ülke, her yönüyle güçlü bir ülke; kişi, personel, donanım her şeyiyle güçlüyüz. Ama bir tane doğru düzgün çocuk şube kuramıyoruz. Neden kuramıyoruz? Neden kanuna rağmen her ilçede çocuk bürosu yok? Neden bize gittiğimizde "Personelimiz yok." diyorlar, neden "Uzmanımız yok." diyorlar? Yasada yazıyor, uzman bulundurman gerekiyor. Uzman yok ya da yetmiyor. O zaman bütün bunlar boşa. Yani bu kadar kurum, personel, kongre, eğitimler; bunların hepsi boşa gidiyor. Dolayısıyla yeterli sayıda kişi barındırılıp, personel istihdam edilmediğinde çok verimsiz şeyler yapılıyor.

İkincisi, Yargıtay ve istinaftaki hâkim ve savcılarımızın gerçekten çocuk hukuku bakımından çok ciddi ve acilen eğitime ihtiyacı var. O kadar kötü kararlar çıkıyor ki, çok kötü. Hep çocuklar aleyhine. Mesela çocuk zamanında başvurmamış. Çocuk 8 ay sonra başvurmuş. Efendim neden sonra eklemeler yapmış? Yahu yasada yazıyor zaten, 66'ncı maddede dava zamanaşımı var. İster bugün başvurur ister haftaya başvurur, ister bir yıl sonra başvurur. Bunu bile şüpheli görüp beraat kararı veriyor. Ya küçüklüklerinden beri çok örneğim var da çocuk yaşta, daha ilkokuldayken başlayan baba istismarı, öğretmen istismarı, şiddet, eziyet;

üniversiteye kadar devam ediyor. Sırf zamanıymış, sıcağı sıcağına niye şikâyet etmemiş, bu bir, birinci gerekçe. İki, daha sonra neden eklemeler yapılmış? İlk ifadesi alınırken söylediklerileriyle sonradan söyledikleri arasında farklar varmış ve beraat verdi o babaya; o işkenceler, o kötü muamele, yıllar süren istismar. Bu sadece bir örnektir onlarca örnek sayabilirim, böyle birçok dosyam var. Yahu yasada öyle bir şey yok ki, yazmıyor ki. Çocuk o an hazır değil, güçlü değil, sosyal direnme gücü yok. Tehdit edilmiştir, korkutulmuştur, ruh sağlığı yerinde değildir, bir sürü faktör vardır. Bir Yargıtay hâkimi, savcısı ya da istinaf hâkimi, savcısı bunu neden anlamaz? Neden uzmanın desteğini almaz? Neden alınan sosyal inceleme raporları göz ardı edilir? Neden çocuk hâkimleri sosyal inceleme raporlarına süs bitkisi muamelesi yapar? Neden kararlarına yansıtmaz? Bu sosyal hizmet uzmanlarını ya da diğer sosyal çalışma görevlilerini niye istihdam ediyoruz? Mış olsun diye mi? Barodan zorunlu avukatı niye atıyoruz? Sırf orada dikilsin diye mi? Sosyal hizmet uzmanı ve diğer sosyal çalışma görevlileri niye orada bulunuyor? Niye para ödeniyor?

Özetle en temel, en acil yapılması gereken; kurumlara yeterli bütçe ve personel temin etmektir. Aksi takdirde hiçbir iş yürümüyor, her şey aksıyor. Polisler de diğerleri de şikâyetlerini üstlerine aktaramıyor. Mobbinge uğrayacaklarını düşünüyorlar ya da müdürleri "Otur oturduğun yerde, karışma." deyip "Başka yere gönderirim." imasında bulunuyor. O yüzden kamu personeli de kendi derdini anlatamıyor. Derdini anlatamayınca da ne oluyor; o işler sürekli aksamaya devam ediyor ve biz o işi en temel şeyleri bile çözemiyoruz. En temel, en basit şeyleri bile çözemiyoruz.

"Sosyal çalışma görevlisi" kavramını da mutlaka değiştirmemiz gerekiyor. Böyle her önüne gelen kişiyi koymuşuz torbaya, Çocuk Koruma Kanunu'nun 3'üncü maddesindeki tanımına. Böyle herkes bu işin ehli değil, ehil olan kişileri koymamız lazım. Doğru düzgün sosyal inceleme raporları hazırlanmıyor. Bu, çocuklar için faciadır. Açık ve uzaktan öğretim açıldı, sadece geçen yıl 80 bin, İstanbul Üniversitesinde çocuk gelişimcisi alındı. Bunlar ne yapacak? Ne yapacaksınız bu kadar kişiyi? Sınavların hepsi kopya. Gördük forumlarda, internette kopya çekerek geçiyorlar. Bir tane dersin PDF'sini okumadan iki yıllık şeyi bitiriyor ve biz bu çocukları emanet edeceğiz bunlara. Bir tane PDF evrakı bitiremiyor. Bitirmeden mezun oluyor, sosyal hizmet bölümünde de iki yıllıklar vardı ön lisans, çocuk gelişiminde de var. Bu kadar on binlerce öğrenciyi biz ne yapacağız? İntihar ediyoruz ülke olarak ve bu çocuklar eşit diploma haklarına sahip olacaklar. Resmen ayağımıza sıkıyoruz. Bunların acilen açık ve uzaktan öğretim programından çıkarılması gerekiyor. Teşekkür ederim dinlediğiniz için, sağ olun.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Teşekkür ediyoruz. Ben kısaca bir iki dakika özetleyeceğim. Birincisi şu anda var mı çocuk hukuku dersimiz bilmiyorum.

Av. Şahin ANTAKYALIOĞLU

Özür dilerim, çocuk hukuku dersi var ama teorik kalıyor. Çocuk Hakları Sözleşmesi anlatılıyor, kastettiğim bu değil. Gerçekten sahadan tecrübelerle, Ceza Muhakemesi Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, vs. uygulamalarla ve gerekirse bir avukatın da dâhil edilmesiyle o dersin işlenmesi gerekiyor. Çünkü hemen CMK listesine giriyor, mezun olur olmaz, hem de çocukla karşı karşıya kalıyor. Çocuk Hakları Sözleşmesi çok soyut ve teorik kalıyor bu işin içinde. Hâlbuki mevzuattaki somut maddeleri bilecek ve karşılaştığı kontrol listesi ile nasıl işlem yapacağını bilecek. O açıdan sadece teorik olmamalıdır.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

İkincisi topluluklarımız var, onların bir kısmı çocuklarla ilgili faaliyetler de yürütüyor. Sanıyorum Elif Hanım şey dedi, çocukların sorunlarının tek başına ele alınmaması lazım. Yani diğer kesimlerin sorunlarıyla birlikte ele alınması lazım. Hangi neden, sebep o kişiyi o şiddeti uygulamaya sevk ediyor. Onlara da köklü çözümlerin bulunması lazım. Cinsel suçlarla ilgili galiba Aile Bakanlığı, zamanında bir komisyon kurdu. Sanıyorum, en azından sosyal medyanın tehlikelerinden çocukları korumak yönünde 3-4 yıl önce bir komisyon oluşturuldu.

Aslında süremizi bitirdik ama 10 dakika kadar dilerseniz sorularınız, katkılarınız varsa onları, almak isteriz. Sonrasında da bir ara vereceğiz. Sonrasında ikinci oturuma başlayacağız. Peki, söz almak isteyenler. Buyurun.

Av. Serap ERTUĞRUL (KATILIMCI)

Merhaba, Avukat Serap ERTUĞRUL. Antalya Barosu Çocuk Hakları Merkezi ve aynı zamanda Muratpaşa İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyesiyim. Komisyonu da temsilen katılıyorum. Şahin Bey'in söylediklerine aynen katılıyorum. Suça sürüklenen çocukların karakollarda olmaması gerekiyor. Ama karakola gidiyor. Niye çocuk şubeye gitmiyor, dediğimiz zaman araç yok deniliyor. Ciddi problemlerden biri budur.

TİHEK temsilcisi, cezaevi komisyonlarının olduğunu söyledi. Çok hızlı geçeceğim kusura bakmayın. Şu anda, çocukların bulunduğu illerdeki cezaevlerinden başka cezaevlerine nakilleri söz konusu. Mesela daha önce Antalya'da bir cezaevinde çocukların kaldığı koğuşlar vardı. Ama şu anda Antalya'daki tutuklu ve hükümlü çocuklar Tarsus'a gönderiliyor ki 500 km gibi bir mesafe zannediyorum. Şimdi burada bir yandan infazda birtakım düzenlemeler yapılıyor. Çocuklarla ilgili açık görüşler söz konusu. Ama öbür yandan çocukla ailelerin erişiminin imkânsız hale getirildiği bir sistemle oradan oraya taşınıyorlar. Yine başka önemli bir sorun, SEGBİS'le ifadelerin alınması. Şimdi, çocuk Tarsus Cezaevi'nde, görevlendirilen avukat Antalya'da, çocuk hiçbir şekilde hukuki yardımdan yararlanmadan yargılamalar yapılıyor. Hakkında

verilen kararın ne olduğunu bilmeden çocuk bir süreç takip ediyor. Biz zaten tutuklanma son çare diyoruz. Ama tutuklamalar veriliyor ve pandemiyle birlikte aslında çocukların koşulları çok daha ağırlaştı.

Yine cinsel istismarda, hocamız da söyledi, rızayla cinsel ilişki, aslında çok tehlikeli bir alan. Yani siz, 15-18 yaş arası rıza geçerli bir rıza, birtakım şeyler yapılabilir dediğiniz zaman, bu benim gözümde gençlikte de çok yanlış bir algıya sebep olabilir. Çünkü burada siz o rızanın nasıl alındığını hangi koşullarda rızanın tespit edildiğini belirlemeden rızayla cinsel ilişkiye bir cevaz verirseniz bunun sonu çok tehlikeli yerlere gider. Bugün 7 yaşındaki kız çocukları evlendirilebilir, 12 yaşından sonra rıza kabul edilsin, 13'ten sonra rıza kabul edilsin gibi toplumda söylemler yapılırken 7 yaşındaki çocuk evlendirilebilir diyen hakkında suç duyurusunda bulunduğunuzda bu insanlara ifade özgürlüğü deyip takipsizlik kararı verilirken kalkıp da "Neden istismar artıyor?" diye sormamamız lazım. Çünkü toplumda maalesef bu algı yaratılıyor.

Bir de eğitimde fırsat eşitliğinden bahsedildi. Bir defa taşımalı eğitimi biz Antalya Barosu olarak da tüm açıklamalarımızda ifade ettik. Taşımalı eğitim aslında hem eğitim hakkını hem eğitimde fırsat eşitliğini hem de çocukların ihmal ve istismara açık hale gelmesine sebep oluyor. Bizim dava takiplerimiz de söz konusu. Gündeme yansıyan pek çok dosyada takibimiz var. Özellikle, anne babadan uzak yurtlarda kalan kız ya da erkek çocuklar fark etmez çok fazla cinsel istismara uğruyorlar ve ifade edemiyorlar. Yine son dönemde eğitime katılan çocuk sayısı gittikçe düşüyor. Özellikle bu örgün eğitimden 3 yıl önce benim bildiğim 2 milyondan fazla çocuk uzaklaşmıştı.

Bir de çocukların çok ciddi bir kimlik problemi var. Bugün özellikle Nüfus Kanunu'nda yapılması gereken bazı değişiklikler yapılmadığı için başkasının çocuğu bir başkasının adına kayıtlı. Bunun son örneği de, bir bebek öz babası tarafından biliyorsunuz Serik'te öldürüldü. Orada öz baba, öldüren; ama kimlikte bir başkası görünüyor. Yine kurumların ihmalkârlığını da önemsiyorum. O çocuk o gün hastaneye götürülüyor, başında morluk, yüzünde kızarıklık, göz üstünde çizikler olmasına rağmen yarın beyin cerrahisine götürün diyerek çocuk eve gönderiliyor. Gece evde ölüyor. Dolayısıyla bu ihmalin önlenmesi lazım.

Bir de Antalya'daki CMK listelerinden takip yapıyoruz. Normalde suça sürüklenen çocukların ifadeleri savcı tarafından alınır. Ama son dönemde biz kollukta alınan ifadelere rastlıyoruz ve bu ifadeler maalesef dosyalardan çıkartılmıyor ve hükme esas alınıyor.

Yargıtay konusundaki görüşe aynen katılıyorum. Türkiye'de belki de iki şeyin kanıtı olmaz. Bir rüşvetin belgesi olmaz, iki cinsel istismarın belgesi olmaz. Burada belki ciddi anlamda olay yeri inceleme yapılarak özellikle cinsel istismar vakalarında bu incelemelerin yapılması gerekiyor ki, en azından bulunabilecek maddi deliller bulunsun. Biz Antalya genelinde çok ciddi sorunlar yaşıyoruz. Benim ricam, gerçekten mış gibi yapmaktan vazgeçip çözüm odaklı çalışmalara geçelim. Çünkü biz de bu tür toplantılara yıllardır katılıyoruz. Anne-babalara di-

yoruz ki, anne-babası, tutuklamalara sevk edilen çocuklar, eğer küçük çocuksa anne-baba yönünden tutuklama son çare olsun. Ama 5 yaşında çocuğu olan, 7 yaşında çocuğu olan insanlar hakkında tutuklama kararı verilirken o çocukların güvenliklerini sağlamaya yönelik hiçbir işlem yapılmıyor. Kim bakar, anneanne. Kim bakar, babaanne. O anneanne, babaannenin ehil olup olmadığı araştırılmadan tutuklama kararları veriliyor. Bu sorunlar çözülmeden biz hiçbir yere varamayız.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Sorun çok, teşekkür ediyoruz. Her toplantı, bir sonraki aşamaya mutlaka katkı sağlıyor.

Ramazan BÖLÜKBAŞI (KATILIMCI)

Merhabalar, adım Ramazan BÖLÜKBAŞI, psikolojik danışmanım. İlki, hocanın bahsettiği uzmanlıkla alakalı, gözlemlerinize tamamen katılıyorum. Uzmanlıkla alakalı ciddi bir sorun yaşıyoruz. Bol miktarda mezunumuz var, sosyal hizmet alanında, çocuk gelişimi alanında, fakat mezuniyetlerin sahadaki karşılıkları nedir, gerçekten tartışmalı bir konu. Daha yeni yeni psikolojik danışmanlık rehberlik bölümleri çocuk hukuku dersi konuldu müfredata ama bu müfredata konulan ders tamamen teorik. Psikolojik danışmanlık rehberlik bölümünden mezun olan bir öğrenci çocuk hukukunu sahada deneyimleme ya da deneyimleyen birinden bilgi tecrübe aktarımına muhatap olması imkânsız hale geliyor. Bu insanlara biz okullarda staj yaptırıyoruz, fakat mezun olduğunda pedagog sıfatıyla Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışabilecek insanımız için herhangi bir şekilde Adalet Bakanlığının bünyesinde bu konuda uzmanlaşmasına fırsat verecek bir altyapıyı sağlayamıyoruz.

İkinci bir husus, uzmanlaşmanın olmamasının daha büyük doğurduğu bir sorun olarak gördüğüm şey, o da koordinasyon eksikliği. Her kurumda, çocuğa yönelik şiddet, ihmal, istismar, hak, hukukla alakalı birimi var, fakat bu birimlerin arasında gerçek anlamda koordinasyon yok. Herkes kendi bildiğini okuyor veya herkes kendi mevzuatı neyi gerektirirse onu yapmaya çalışıyor. Bir koordinasyonun olmaması, maalesef pek çok şeyin retorikte kalmasına, sözde kalmasına yol açıyor. Buna ilişkin çok çarpıcı bir örnek vermek istiyorum. Bir cinayet davasıyla başlayan, iki eşcinsel arasında çıkan bir kavga sonucunda birinin diğerini öldürmesiyle başlayan bir davanın nasıl çocukların cinsel istismarı üzerine kurulu bir ticaret ağının ortaya çıkmasına vesile olduğunu gösteren çok çarpıcı bir örnek. Bu dava anca bir eşcinselin diğerini öldürmesiyle ortaya çıkabiliyor.

Polisler yıllarca şüpheliler radarlarına girmiş olmasına rağmen, etkili bir soruşturma yapmadıkları, alanlarında uzmanlaşmadıkları, kurumlar arası koordinasyonu sağlamadıkları için maalesef açığa çıkarılamıyor. Aynı tehlikenin Türkiye'de olduğunu basına yansıyan olaylardan pek çok kez görme fırsatımız oluyor. Kurumlar arası koordinasyonun sağlanması adına artık

bu retoriğin aşıp daha ihtisaslaşmış, uzmanlaşmış, ayrı bir birimin teşkil edilip bu çatı altında gerçekten örgün eğitimde uzmanlaşmış insanların, saha tecrübesi olan insanların istihdamı gerekiyor.

Prof. Dr. İsmail CERİTLİ

Peki, Ramazan Bey teşekkür ediyoruz. Bu oturuma ara vermeden önce son ifade olarak, şimdi ben cezaevlerinde bu suçlarla ilgili bir araştırma yapmak istedim. Ben hapishanelerde bir çalışma yapmak istiyorum dedim. Yetkili, ne yapacaksın, dedi. Dedim ki, FETÖ'cüleri merak ediyorum. Yani zihinlerinde ne düşünüyorlar, pişmanlıkları var mı, bu yola kendilerini iten nedenler vs. sosyal bir araştırma yapmak istiyorum dedim. Bunları mı öğrenmek istedin dedi, değiştiler mi, değişmediler mi? Evet dedim. Üstat, gerek yok dedi. Şimdi ama o hep aklımda. Yani cezaevlerinde bir sosyal araştırma yapılmasına ihtiyaç olduğunu düşünüyorum ben. Ama bu konuda çocuklara özgü bir projeye dönüştürülürse kolay da yapılabilir. Cezaevlerinde de bunun için destek alırız diye düşünüyorum. Onların gerçekten dünyasını anlamak adına daha sakin bir ortamda güzel bir sosyal araştırma yapılabilir. Ben değerli sabırlarınız için teşekkür ediyorum Sayın Başkanım. Hayırlara vesile olur dileğimiz budur. Ben katılımcılara da teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.

SUNUCU

Evet değerli konuklarımız, programımız 15 dakikalık kahve molasının ardından devam edecektir. Teşekkür ederiz.

2. OTURUM

ÇOCUĞUN ADALETE ERİŞİM HAKKI

SUNUCU

Evet değerli konuklarımız, sempozyumumuzun "Çocuğun Adalete Erişim Hakkı" konulu ikinci oturumuna geçiyoruz. Oturum başkanı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi Sayın Dilek ERTÜRK'ü ve saygıdeğer konuklarımızı sahneye davet ediyorum. Bu arada konuklarımızın özgeçmişlerinizi de paylaşmak isterim.

Sayın Göktan KOÇYILDIRIM; 1983 yılında Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini TED Ankara Kolejinde tamamladıktan sonra 2004 yılında Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 2005 yılında avukatlık stajını tamamlayarak 5 yıl boyunca Ankara Barosuna kayıtlı olarak görev yaptı, avukatlık yaptı ve bu süreçte ceza hukuku, insan hakları, çocuk hakları alanlarında eğitim, makale ve kitap çalışmaları yürüttü. 2010 yılında sosyal hizmet bakış açısıyla çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamların icrası uygulamaları başlıklı tezini tamamlayarak Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans programından mezun oldu. Yüksek lisans programını tamamladıktan sonra aynı bölümde halen devam etmekte olduğu doktora programına başladı. 2011 yılında UNICEF Türkiye ofisinde çocuk koruma sorumlusu olarak başladığı görevini 2014'ten bu yana çocuklar için adalet ve çocuk haklarının izlenmesi sorumlusu olarak yürütmektedir. Ayrıca çeşitli üniversitelerde öğretim görevlisi olarak hukuk ve sosyal hizmet alanlarında dersler vermektedir.

Tetkik Hâkimi Sayın Sevilay KARAGÖZ; 1983 yılında Kırşehir'de doğdu. Lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladıktan sonra avukatlık stajını bitirdi ve akabinde Ankara hâkim adayı olarak mesleğe başladı. Halen Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Çocuk Destek Bürosunda tetkik hâkimi olarak görev yapmakta olup, evli ve iki çocuk sahibidir.

Doç. Dr. Sayın Zeki KARATAŞ; 1993 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden mezun oldu. Bir yıl özel bir huzurevi bakım ve rehabilitasyon merkezinde idareci olarak çalıştıktan sonra 10 yıl Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlarda, sosyal hizmet uzmanı ve idareci olarak görev yaptı. 2012 yılından itibaren Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim elemanı olarak görev yapmaya başladı. 2016 yılında Selçuk Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalından doktorasını tamamladı. 2021 yılında sosyal hizmet alanında doçent oldu. Çocuk koruma sistemi, evde bakım hizmetleri, aile danışmanlığı, madde kullanım bozukluğu ve adli sosyal hizmet alanında yayınlanmış, kitap bölümü, makale ve bildirileri bulunmaktadır.

Doç. Dr. Sayın Nesibe KURT KONCA; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde lisans, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuku Bölümünde Ticaret Hukuku alanında yüksek lisans ve Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku alanında doktora eğitimin tamamladı. 2005'te Regensburg Üniversitesi Hukuk Fakültesinde misafir araştırmacı olarak bulundu. 2006'da Hamburg Max Planck Mukayeseli ve Uluslararası Özel Hukuk Enstitüsünde doktora ve doktora konusuna ilişkin çalışmalar yaptı. 2018'de doçent unvanını aldı. 2001'de araştırma görevlisi olduğu Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesinde halen Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Buyurunuz efendim.

Oturum Başkanı

Dilek ERTÜRK - TİHEK Kurul Üyesi

Dünyayı verelim çocuklara
Hiç değilse bir günlüğüne
Allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
Oynasınlar
Türküler söyleyerek yıldızların arasından
Dünyayı çocuklara verelim
Kocaman bir elma gibi verelim
Sıcacık bir ekmek somonu gibi
Hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
Dünyayı çocuklara verelim
Bir günlük de olsa öğrensin dünya arkadaşlığını
Çocuklar dünyayı alacak elimizden
Ölümsüz ağaçlar dikecekler

Ben de oturumumuzu açmadan evvel, Çocuk Hakları Gününü kutluyor, bu türden anlamlı gün ve haftaların, bu konularda algılarımızın değişmesine, bakış açılarımızın farklılaşmasına, farkındalığımızın ve duyarlılığımızın artmasına vesile olmasını diliyorum Sayın Başkanım, çok değerli katılımcılar; biz sempozyumumuzun bu bölümünde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40'ıncı maddesinde de düzenlenmiş bulunan, çocuğun adalete erişim hakkını, kıymetli hocalarımızla irdelemeye çalışacağız.

Şimdi öncelikle ben ilk sözü UNICEF temsilcimiz Göktan KOÇYILDIRIM Bey'e vermek istiyorum. Kıymetli Hocam, adalete erişim hakkı bağlamında, özellikle spesifik olarak çocuklara özgü meseleler nelerdir?

Göktan KOÇYILDIRIM

UNICEF Adalete Erişim Hakkı Bağlamında Çocuklara Özgü Meseleler

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Herkesi öncelikle saygıyla selamlıyorum. Aslına bakarsanız insan da kendi özgeçmişini dinlerken biraz garip hissediyor hakikaten. O yüzden hani kendi görevimle ilgili pas geçiyorum ama anladığınız üzere UNICEF'te ve ondan öncesinde de avukat olarak; çocukların adalete erişimi, adalet sistemi içerisindeki çocuklarla ilgili çalışıyorum.

Aslında bir önceki oturumda, kıymetli hocalarımızdan çok güzel bir normatif çerçeve dinledik; özellikle çocukların korunması ve cinsel suçlarla ilgili. Sonra çok kıymetli arkadaşım, çok uzun yıllardır tanıştığımız Şahin Bey canımızı sıktı, ben de onun bıraktığı yerden biraz can sıkmaya devam edeceğim bu oturumda. Sonra sözü zaten işin hem muhatabı hem de yine bizi normatif çerçeveyle ve özellikle Zeki Hocam o sosyal hizmetin iyimser tarafıyla bizi zaten başka bir boyuta taşıyacağı için ben kaldığımız yerden devam etmek istiyorum.

Çok uzun zamandır da çocuklar için adalet üzerine konuştuğumuzdan, bugün sizi uzun uzun Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37 ve 40'ıncı maddeleriyle yormak istemiyorum. Genel Çocuk Hakları Komitesinin 24'üncü maddesindeki genel ilkelerden bahsetmek istemiyorum. O yüzden de sunumumun başlığını "Adalete Erişim Hakkı Bağlamında Çocuklara Özgü Meseleler" olarak belirledim. Ama bu birazcık da akademik süslü bir başlık. Aslında anlatacağım şey bu kadar, o yüzden teferruatı gördüğünüz üzere sildim, kendi ismim de dahil olmak üzere.

Konuşacağım şey adalete erişim, çocuklar ve bu alandaki meseleler. Çünkü aslında ne olduğunu fazla fazla biliyoruz ama meseleler üzerine konuşmamız gerekiyor. "Şahin Bey can sıktı." dedim, tabii biz avukatlar olarak, bu salondakiler de bilir, Sokrates'in meşhur savunmasına bayılırız. Orada da zaten Sokrates'e "Niye sürekli aleyhe şeyler söylüyorsun?" dediklerinde "Beni bir sinek olarak kabul edin. Sürekli sizi zinde tutuyorum." diyordu. Aslında meseleler üzerinde konuşmanın böyle bir ufuk açıcı tarafı olduğuna da inananlardanım ve insan haklarının, çocuk haklarının hiçbir zaman idealize edilemeyeceğini ya da ideal noktaya gelemeyeceğini düşünüyorum. Çünkü dünya değişiyor, çocuklar değişiyor, bizler değişiyoruz. Ve bu olduğu sürece haklarda da bir devinim olmak durumunda.

Sayın Genel Sekterimiz de "Ben hukukçu değilim." dedi. Ona da buradan bir pas atmak isterim. İyi ki aslında böyle bir şey söylediniz. Çünkü adalete erişim, biz hukukçulara bırakılmayacak kadar önemli bir mesele, bunu tespit etmemiz gerekiyor. Hele ki çocukların adalete erişiminden bahsediyorsak. Buraya gelmeden önce, önceki hafta Dünya Çocukları için Çocuklarla Adalet Kongresi vardı. Dolayısıyla ben sunumuma birazcık küresel perspektifi de aktarmaya çalışacağım.

Şimdi önce şu adalete erişim kavramından başlayalım. Ne demek adalete erişim; yetişkinler için de aynı şeyi ifade ediyor, çocuklar için de. Kavramsal olarak bir kişinin hak ihlallerine karşı hakkaniyetli, adil ve zamanında bir telafi talep edebilme ama daha ötesinde buna ulaşabilme yetkisi. Nedir bu telafi biçimleri; adli süreçler olabilir, idari süreçler olabilir, yarı yargısal süreçler olabilir ki bugün buraya gelmemize vesile olan İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu da bunlardan bir tanesi. Alternatif uyuşmazlık çözümleri olabilir. Ve aslında bizim ülkemizde çok görmediğimiz, pek de tartışmadığımız ama çatışma yaşayan ülkelerde çok sık rastladığımız gayri resmi adalet çözümleri. Yani toplum temelli adalet çözümleri de adalete erişimin küresel tanımı içerisinde tanımlanıyor, bunu da yabana atmamak lazım. Ben de geçen hafta itibariyle öğrendim ki belli ülkelerde adalete güven o kadar yerlerde sürünüyor ki insanlar kendi mahallelerindeki mahkemelere güveniyorlar ve bu bir gayri resmi yargısal bir mekanizma haline gelmiş. Tabii burada çok ciddi insan hakları kaygıları ortaya çıkıyor ama bu bir realite olarak karşımıza çıkıyor.

Türkiye'de benzer bir örneğini sosyal medyada görmeniz mümkün. Ama daha fenası o sosyal medya tepkisine yönelik yargının da benzer bir tepki vermesidir. Bu adalete erişimi erozyona uğratacak bir bileşendir.

Çocuklar söz konusu olduğunda ise adalete erişim hakkını, bütün bu bileşenleriyle birlikte sisteme giren bütün çocuklar için tanımlamak zorundayız. Yani mağdur olabilir, suça sürüklenen olabilir, tanık olabilir. Herhangi bir şekilde bir kuruma başvuruda bulunmuş olabilir. Yani bir şekilde adaleti ve telafiyi sistematik bir mekanizmada arayan her çocuk için adalete erişim hakkı bakidir ve temel bir hak olarak tanımlanmalıdır. Zaten sanıyorum buraya kadarki kısımda, bu salondakilerin ya da dinleyicilerin herhangi bir tereddüdü yok.

Şimdi gelelim ikinci konumuza; peki adalete erişim buysa, çocuklar için adalete erişim ne demek? Yani adalete erişimde çocuk bileşeni ne demek? Bunu en basit şekilde üç tane bağlamda anlatmak istiyorum. Bu söyleyeceğim üç bağlam, az önce söylediğim şu bir önceki slaytta gördüğünüz adli idari süreçler, yani şu sol tarafta gördüğünüz süreçlerde eksik ise, bir tanesi bile eksikse orada çocuklar için adaletten, çocuğa özgü adaletten söz edemeyiz. Birincisi yaştır. Karşımızda sisteme giren çocuğun yaşının ne olduğuyla ilgili bir tespitte bulunmamız ve kendimizi buna uyarlamamız gerekiyor ama bu yetmiyor.

İkinci bileşen, olgunluk düzeyidir. Yaş gruplarına göre ve geldiği sosyo-ekonomik çevreye göre dahi olgunluk düzeyinin değiştiğini biliyoruz çocukların. Ama bir bileşen daha var ki bu

da yetmiyor; o da çocukların gelişen ve değişen kapasitesi. Bu şu anlama geliyor pratikte; bir hâkim yaşı tespit edebilir, nüfus kayıtları yeterli. Olgunluk düzeyini tespit edemez. Kendimizi kandırmayalım. 10 dakika bir çocuğu dinleyerek, çocuğun olgunluk düzeyini anlayamazsınız. O yüzden de Sayın Genel Sekreterimizin dediği gibi hukukçu olmayan birine ihtiyacımız var. Başka bir şeyi bilen, çocuk gelişimini bilen, çocuğu anlayabilecek ve onunla zaman geçirecek birine ihtiyacınız var. Bakın bunların üçü de yoksa adalete erişim yok diyorum; o yüzden söylediğim şey bir temenni değil.

Üçüncüsü de gelişen kapasitedir. Bir çocuğun potansiyelini anlamakla ilgili bir şey. Bu felsefi bir kavram gibi görünse de aslında bu da çocuk gelişimiyle ilgilidir. Bir hâkim bunu anlayamaz demiyorum, buna yönelik bir tahminde veya ön kabulde bulunabilir. Ama çocukla ilgilenen bir hâkimin, çocuk gelişimiyle ilgili belli bir bilgi seviyesine sahip olmasının gerektiği nokta da bu. Eğer bir çocukla çalışan bir profesyonel, çocuğun değişen kapasitesinden bir haberse, gündelik bir çözüme veyahut da bildiği şeye yönelecektir ki öyle oluyor. Yani bence Şahin Bey'in bahsettiği problemlerin birçoğu temelde bundan kaynaklanıyor ve bu da bizi sadece kısa vadede sorunları ya da çocuğun hayatıyla ilgili şeylere çözmüş gibi göstermekten öteye gitmez. Bir de tabii dağa taşa yazdığımız iki başka kavram var; bir tanesi katılım. Bu sürecin içerisine çocuk girmez ve bir parçası olmazsa hiçbir anlam ifade etmiyor. Ve bir diğeri de çocuğun gelişen kapasitesini ve bütün bu bileşenleri dikkate alarak bir vizyon ortaya koymamız; biz de ona "çocuğun üstün yararı" diyoruz. Eğer tekrar söylüyorum; bu bileşenler yoksa? Bunu bir turnusol kâğıdı gibi düşünün; herhangi bir adli idari işlemde şu bileşenler dikkate alınmamışsa, çocukla ilgili adil bir karara varılmasına imkân, ihtimal yoktur. Bunu defalarca hem meslek hayatlarımızda hem de literatürde sınamış durumdayız.

Peki gelelim neden çocuklar için iş bu kadar zor? Tek bir cevabı var, tek bir görselde anlatacağım; sebebi bu, ergen beyni. Bizim genellikle karşılaştığımız çocuklar, ergen yaş grubunda oluyorlar. Daha küçük yaş grubundaki çocuklarla karşılaşıyoruz ama sürekli bir devinim içerisinde olan bir organdan bahsediyoruz. Ergenin beyni bizim yetişkin olarak dünyayı algıladığımız şekilde çalışmıyor. Bana en komik geleni de meslek hayatımda şudur; hepimiz yetişkin olduktan sonra sanki hiç ergen olmamışız gibi bir ön kabulle hareket ediyoruz. Bakın orada şöyle bir şey var, bu İngilizce, Türkçeye çevirmeye vaktim olmadı. Öz kontrol inşaat halinde yazıyor, o en öndeki bölümde. Eğer öz kontrolünüz, inşaat haliniz, hepiniz kendi ergenliğinizi düşünün; ne kadar kendinizi farklı alanlarda kontrol edemediğinizi. Bu bizi şuna getirir; Ceza Hukukundan bahsedeyim çünkü Medeni Hukuktan, Özel Hukuktan Hocam bahsedecek.

Bu neröpsikolojik bulgular bize şunu söylüyor; eğer bir kişinin öz kontrolü problemliyse, suçun ne olduğunu tanımlayabilirsiniz çünkü kanuni tip bellidir. Bir malı bir yerden almak hırsızlık suçunu oluşturur. Ama böyle bir beyine vereceğiniz ceza, böyle olmayan bir beyine vereceğiniz cezayla aynı olamaz. Dahası uygulayacağınız prosedür de değişmek zorundadır. Çünkü nihai olarak Ceza Hukukunda sizin amacınız karşı tarafın tatmin olması değil, aynı

zamanda o suçun tekrar işlenmemesi ve karşınıza gelen kişinin toplumla entegrasyonu, yani bir şekilde o hatalı davranışı telafi edebilmeniz. Böyle karmaşık bir beyinle uğraşırken, Ceza Hukukunun 17. yüzyıldan kalma ilkelerini uygulayamazsınız. Onu uygulamaya kalktığınız zaman işte sorunlar çorap söküğü gibi karşımıza çıkıyor, ki neler olduğundan bahsedeceğim.

Bir diğer bileşen de şu; bu gördüğünüz görsel çocuk korumanın artık böyle küreselleşmiş logolarından bir tanesidir. Hani böyle birazcık da eski sosyal hizmet akademisinin logosuna da biraz benziyor, o yüzden de öyle bir bağ da kuruyorum. Şunu kabul etmemiz gerekiyor; çocuk adaleti sadece bir adalet bileşeni değildir; bir çocuk koruma mekanizmasıdır. Evet geç bir mekanizmadır ama bir çocuk koruma mekanizmasıdır. Oraya gelen hâkimin, kendisini bir yargıç kadar, bir çocuk koruma görevlisi olarak görmemesi halinde, söylediklerimizin ya da kanuna yazdıklarımızın hiçbir işe yaramayacağını düşünüyorum. İşte o nedenle biz 15 senede 7-8 defa cinsel istismarla ilgili kanunu değiştirdik. Çünkü zannediyoruz ki kanun değiştiğinde uygulama düzelecek ama mesele o değil. Peki mesele ne; gördüğünüz üzere burada buzdağının görünmeyen yüzü analojisini de kullandım. Bu artık iyice klişeleşmiş bir şey. Ama kastettiğim şey şu; bütün sayacağım meselelerin yanı sıra bir de karşımıza 10 yıl içerisinde bir iklim değişikliği meselesi geliyor ki bunun adli alana etkilerini daha konuşmaya başlayamadık bile, ben birazcık ondan da bahsedeceğim.

Ama gelelim önce kategorik meselelere. Birincisi nicelik. Hala adalet alanında çok fazla çocuk var. Bizim tahminimize göre her yıl 550 bin çocuk adalet alanıyla karşı karşıya kalıyor; yarım milyondan daha fazla. TUIK verilerine dayanarak söylüyorum, elimizdeki veriler de şunlar; suça sürüklenen çocuklar, polise gelen mağdur çocuklar ve boşanma davalarının tanığı olan çocuklar. Bunun dışındaki çocukları da koyarsanız 600 bine kadar gidebilir belki bu sayı. Ama nicelik yani dolayısıyla çok fazla çocuk var sistem giren. Bunu demek ki önleyemiyoruz, bu bir problem. Ne kadar fazla çocuk varsa adalet sisteminizde, sosyal dokunuzda o kadar problem var demektir.

Ama aynı zamanda bir de hizmet ve profesyonel bolluğu da var, yani kendimizi kandırmayalım. Türkiye belki 30 sene önce hani bu konudaki çocuk mahkemelerin sayısı, uzmanların sayısı azdı ama ya şu anda çok ciddi bir sayımız var. Bu bolluğun da ben bir problem olduğunu düşünüyorum. Çünkü bolluk var ama verim yok. Dolayısıyla hani bu bolluğa yaslanarak verimi feda ediyoruz gibi geliyor bana, dolayısıyla niceliği iki boyutta ele alıyorum.

Daha önemlisi; nitelik. Hani nicelik varsa bir yerde nitelik mutlaka vardır ki ben bir sosyal bilimciyim; nitel çalışmayı hep kendime daha yakın bulmuşumdur bir hukukçu olarak. O yüzden de hocalarım hep çok kızardı. Ama onu seviyorum yapacak bir şey yok. Niteliğin önemli olduğunu düşünüyorum. Faruk Erem Hoca 1940' ta "Suçlu Çocuklar" adlı eserinde çocuk mahkemelerinin mutlaka ihtisaslaşması gerektiğini söylemiş, 1940' ta. Ya bu ülkenin akademisi de o kadar geriden gelmiyor, yani çok önemli literatür de çıkarmışlar. Ama ilk ço-

cuk mahkemesini 92' de 93' te ancak kurabildik. Dolayısıyla demek ki nitelik bakımından bir yumuşak karnımız var.

Dahası Şahin Bey değindi, tekrar tekrar değinmek istemiyorum; hala bakın bunca yıldan sonra koordinasyon konuşuyoruz, dağa taşa yazdık, bütün kavramlarda var. Hala hâkimlerin eğitimini konuşuyoruz, hala avukatların eğitimini konuşuyoruz. Demek ki kendimizi kandırmayalım; nitelik konusunda bir şeyi yanlış yapıyoruz. Bana sorarsanız ki üniversitede de ders veriyorum; bu ilkokul eğitimine kadar gidiyor. Çünkü siz hocalarım buradayken bana düşmez ama görüyorsunuz analitik becerilerin nasıl gelişemediğini. Üniversite seviyesinde copy-paste yaparak ödev veren öğrencilerle karşılaşıyoruz. Bunu, ki ben de böyle bir nesilden geliyorum; bunun kümülatif çıktısı, olayı ya da güncel tabiriyle büyük resmi göremeyen profesyonellerin ortaya çıkması. Bu bence eğitim sistemiyle de alakalı ve sadece hak bilinciyle falan alakalı değil, bir nitelik problemimiz var.

Aynı zamanda çocukların hala %50'si, yarısı genel mahkemelerde yargılanıyor, bunu da söylemek isterim. Suça sürüklenenler, mağdurlar zaten büyük oranda genel mahkemelerde yargılanıyor. Üçüncüsü cezalandırıcılıktır. Şundan eminim; biz hukuk sisteminde cezalandırmaktan başka bir şey bilmiyoruz, bize de bu öğretiliyor. Ceza hukuku derslerinde bence çocuk hukukunun ayrıca, yani bir ders kapsamının yanı sıra ayrı bir bileşen olarak anlatılması lazım. Çünkü dediğim sebepten ötürü suç teorisi ve kriminoloji bakımından farklı bir şey ifade eder. Yani müteselsil suçu, yetişkine uyguladığınız gibi çocuğa uygulayamazsınız; bütün dünya da bunu terk ediyor artık. Çünkü mesele suç değil, fiile odaklanmıyoruz, çocuk hukukunda faile odaklanıyoruz, arasındaki fark bu. Dahası sosyal normlarımız çok disiplin odaklı. Hep şunu düşünüyoruz; ceza verirsek, disipline edersek davranış düzelir, o beyin düzelmiyor. Siz de düzelmediniz yetişkin olana kadar, ben de düzelmedim. Bunun için bir yaşantıya, bir rehberliğe ihtiyacınız var ergenken, bunu yapmıyoruz. Onun yerine "15 sene mi ceza versek, 25 sene mi ceza versek?" diye tartıştığımız paradigma hep cezanın ne olacağın noktasına sıkışıp kalıyor. Ve rehabilitasyon önleme tarafını hep ıskalıyoruz.

Üçüncü bir mesele Covid-19. Evet duruşma salonlarına çocukları getirmedik, 800'e yakın çocuk salıverildi vs. ama bu çocuklara ne oldu hiçbir şey bilmiyoruz. Yani bu çocukların adalet beklentisi, yürüyen yargılamalarının gecikmesi neye mal oldu; aslını isterseniz hiçbir fikrimiz yok. "Bugüne kadar sen mahkemeye gelmediğin sürede ne yaptın?" diye soran çocuk hâkimiyle de ya da herhangi bir hâkimle de karşılaşmadım. Dolayısıyla adalete erişimin önünde çok önemli bir problem olduğunu biliyoruz ve Covid-19 nedeniyle aynı zamanda hakkı ihlal edilen çocukların başvuramadığını da biliyoruz. Kanıt mı istiyorsunuz; hemen kanıtı da göstereyim. Bakın 2019 yılında çocuğun cinsel istismarı dosyaları, 22.689'dur. Her sene artmış; 2020'de 17.948'e düşmüş; bu raporlamanın azlığındandır. Burada bir çıktı daha var; biz 2013'ten bu yana Anayasa Mahkemesi bir yandan Meclis bir yandan cezaları artırıyoruz. Bakın bakalım herhangi bir azalmaya yol açmış mı? Açmaz çünkü cezai. Cinsel suçların dokusunu bilmezseniz, kriminolojik alt yapısını bilmezseniz, bunun çocuğun hayatındaki yansıma-

sını bilmezseniz; cezayı 80 sene de yapsanız bu dürtüsel suç bitmeyecektir. Çünkü toplumla ilgili bir meseleniz var. Bakın yani 17.000, 18.000, 22.000 rekor kırmış 2019'da tarihimizin en yüksek cezalı dönemlerinde birini yaşıyoruz.

Ayrımcılık, hazır burada Kıymetli Başkanımız da varken, hep şu söylenir "Bizim hukuk sistemimizde ayrımcılık yok." Çok basit bir örnek vereceğim; var. Bir, yaşa dayalı ayrımcılık var, bu toplumda da var. Hatırlıyorsunuz değil mi; çocuksuz restoranlar tartışmasını? Başkanıma da ayrıca teşekkür ediyorum, yani çok güzel bir açıklama yaptı. Biz çocuğu küçük yetişkin veya çocuk olarak görüyoruz. Birey olarak görmediğimiz zaman bu toplumda da var, hâkimin kafasında da var. Aynı şey çocuk hâkimlerine de yapıyor. Bugün "Çocuk hâkimliği makbul müdür?" diye sorsanız, gerçekten kendinizi adamadıysanız, yargı sisteminde bir çocuk profesörü olmak, bir kariyer hedefi değildir. Ama ben hep şunu söylerim; o zehri bir kere aldığınız zaman da yaptığınız iş ve hukukçuluğunuz da çok gelişiyor, bu nedenle de ben gurur uyuyorum. Hani bunun bir şekilde parçası olduğum için.

Bir ayrımcılık örneği daha vereyim. Hâkim burada, adli görüşme odalarıyla ilgili Adalet Bakanlığı çok çalıştı, hepimiz çok çalıştık. Hala hâkimleri, adli görüşme odasında ifade almaya ikna edemiyoruz. Diyor ki "Yüz yüze dinleyeceğim." Aynı hâkim şunu söylemiyor ama az önce siz örneğini verdiniz, çocuk Antalya'dan suça sürüklenip SEGBİS'le bağlandığında "Hayır buraya getireceksin." demiyor aynı hâkim. Şimdi soruyorum; bu ayrımcılık değil mi? Göz göre göre çocuğun pozisyonuna göre ayrımcılık, bunu aşmak zorundayız. Ve hani bununla ilgili de hepimize, TİHEK'e ve barolara bu pratiği gizli ayrımcılığı ortaya çıkarmakla ilgili yükümlülükler düştüğünü düşünüyorum.

Son olarak alıkonulma; evet son çare, evet en kısa süreyle sınırlandırılmalı. Ama biz yine Ceza Hukukunda hapsedilmekten, hapsetmekten başka bir şey bilmiyoruz maalesef. Hala bakın Covid-19 döneminde 800 çocuk salıverildi hala 2.000' e yakın çocuk var cezaevlerinde. İyi bir şey yapmak istiyoruz, müstakil kurumlar da olsun diyoruz ama arkasından bir sürü sorun çıkıyor. Çünkü alıkonulmanın kendisi problemli.

Biz UNİCEF olarak geçen hafta başında "Çocuk Adaletini Yeniden Düşünmek" le ilgili bir politika belgesi yayınladık. Bu kadar yıldır konuşuyoruz. Benim şöyle bir talebim var, böyle tamamlayayım. 6 tane şey istiyoruz, bütün hükümetlerden, bütün bu alanda çalışanlardan. Hepsini tek tek saymayacağım, bir tanesini söyleyeceğim. Çünkü belki bence en güçlüsü o. Bunların hepsi yapılabilir ve nihai amacımız şu; hiçbir koşulda, hiçbir alanda çocuklar hapsedilmemelidir. Siz o beyni hapsettiğiniz zaman ne kendisine ne de topluma bir fayda sağlıyorsunuz. Yatırımlarımızı cezaevlerine değil, çocuklara ve topluma yapmamız temennisiyle, beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

TİHEK Üyesi Dilek Ertürk

Aslında ben de özür diliyorum; hakikaten Hocamız, ben de TİHEK üyesi olarak, pek çok cezaevine ziyaretlerde bulundum. Özellikle çocukların kapalı bulunduğu, tutulduğu yerlerde çok üzüldüğüm, empati kurduğum "Nasıl olacak bu iş?" diye düşündüğüm konulara temas ettik. "Adalete erişim nedir?" bunu izah edip çocuklarla ilgili meselelerin üzerinde durduğumda, en temel meselenin nitelik olduğunu söylemek beni kalbimden vurdu. Şimdi sözü Tetkik Hakikimiz Sevilay KARAGÖZ hanıma vermek isterim. Ona sorum da şöyle olacak; ulusal yargı ve fon stratejisi ve insan hakları eylem planında, çocuk adalet sistemine yönelik önceliklerimiz nelerdir?

Tetkik Hakimi Sevilay KARAGÖZ

Ulusal Yargı Reform Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı'nda Çocuk Adalet Sistemi'ne Yönelik Öncelikler

Teşekkür ediyorum Başkanım. Herkese merhaba. Ben de öncelikle sayın Başkan nezdinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna, Antalya Bilim Üniversitesine ve UNICEF temsilcilerine, bizlere de bu nazik davetlerinden dolayı başkanlarımız adına teşekkür ediyorum.

Ben bugün İnsan Hakları Eylem Planı ve Ulusal Yargı Reformu Strateji Belgesi kapsamında atılan çocuk adalet sisteminde yer verilen öncelikleri değineceğim. Tabii ben çok can sıkmayacağım. Tabii ki sorun çok, atılacak adım çok, yolumuz çok uzun daha. Ama en azından güzel şeyler de oluyor, pozitif adımlar da atılıyor. Ben bugün bu kapsamda yaptığımız çalışmalara kısaca değineceğim. Ama öncesinde izin verirseniz birkaç cümle başkanlığımızın kuruluş amacına da değinmek istiyorum. Nitekim mağdur hakları yalnızca ülkemizde değil, dünya hukuk sisteminde de henüz çok yeni üzerine tartışılan, yeni yeni çalışmalar üretilen bir alan. Sanık haklarını belki Roma Hukukundan başlayabiliriz ama mağdurun tartışıldığı masalar, toplantılara belki son 20 yıldan örnekler verebiliriz. O yüzden bugün biraz da mağdur bakış açısıyla konuyu ele almak istiyorum.

Hepinizin bildiği üzere çocuk hak ve özgürlükleri genel anlamda, insan hakları kavramının ayrılmaz bir parçasıdır. Anayasa çocukların korunması hususunda 41'inci maddesinde de "Devlet her türlü istismara şiddete karşı çocukları koruyu tedbirleri alır." hükmüne yer vermiştir. Nitekim sosyal hukuk devleti olmanın, adli sürece bakan bir gerekliliği de hiç şüphesiz; şüpheli ve sanık hakları yanında mağdur haklarının da gözetilmesi, mağdurları koruyucu ve destekleyici adımların atılmasıdır. Bu noktada da yaşı, cinsiyeti, engelliliği, fiziksel veya ruhsal durumu nedeniyle suçtan daha fazla etkilendiği düşünülen, kırılgan grupların başında şüphesiz çocuklar gelmektedir. Çocukların eğitim, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişime kadar adalete erişimleri de çok büyük önem arz etmektedir. İşte bu amaçlar doğrultusunda kurulan 2013 yılında, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Başkanlığımız bir adım daha yeri atılarak yapılan çalışmalarla, mağdur haklarının geldiği ülkemizdeki konum gereği, geçtiğimiz 10 Haziran

2020 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığımız Müstakil Başkanlığı Ana Hizmet Birimi olarak teşkilatlandırılmıştır.

Başkanlığımızın başlıca hedefleri arasında az evvel de dediğim gibi başta çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve engelli bireyler olmak üzere suç mağdurlarının ve suça sürüklenen çocukların da çünkü çocuk olması hasebiyle suça sürüklenen çocukları da mağdur kitlesi olarak görmekteyiz. Ve tanıkların sahip oldukları haklar ile kendilerine sunulabilecek hizmetler konusunda yardım ve destekler sunulması. Kırılgan gruba dahil mağdurların, adli süreçte etkin şekilde desteklenerek, adalet erişimlerinin güçlendirilmesi yer almaktadır.

Nitekim günümüzde sadece sanık odaklı cezalandırıcı adalet anlayışından, mağdur odaklı onarıcı adalet anlayışı sistemine geçiş benimsenmiştir. Çünkü mağdura zira yargılama sonucunda sanığın mahkûm edilmesi ya da hedeflenen en üst cezanın dahi verilmesi, ki buna idam bile diyebiliriz. En üst cezanın dahi verilmesi mağduru tatmin etmemektedir. Gelinen noktada bu görülmüştür. Çünkü zaten fiziksel olarak, suç sonrası fiziksel ve ruhsal yönden en zayıf dönemi geçiren mağdurlar, bu süreç hakkında bilgilendirilmeyi, adli süreçte psiko-sosyal olarak uzmanlar tarafından desteklenmeyi, kendisine yöneltilen eylemin sonuçlarının mümkün olduğunca telafi edilmesi ve zararlarının karşılanmasını beklemektedir.

Peki neler yaptık, neler yapıyoruz? Ülkemizde de son yıllarda çocukların adli süreçleri desteklenmesine yönelik gerçekten önemli adımlar atıldı. Ben tabloyu o kadar kötü okumuyorum açıkçası. Özellikle 2019-2023 dönemine ilişkin yargı reformu strateji belgesinde yer alan "Çocuk adalet sistemi, onarıcı adalet anlayışıyla yeniden yapılandırılacak ve mağdur odaklı bir yaklaşım benimsenecektir." başlıklı hedef ile bakanlığımızın da aynı tarihli, Bakanlık Stratejik Planında yer alan aynı hedef doğrultusunda çalışmalar hedeflenmiştir.

Bu kapsamda önemli bir yenilik; ülkemizde bakanlığımız tarafından, adliyelerde kurulan ve şu an tüm ülke çapında yaygınlaştırılan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri ile mağdurları hakları konusunda bilgilendiren, ihtiyaçları doğrultusunda yönlendiren ve kırılgan gruplara yönelik özel hizmetler sunan uzmanların görev yaptığı birimlerdir. Taşra teşkilatımız olarak yer alan bu müdürlükler, şu an hâlihazırda tüm 81 il merkezi dâhil olmak üzere 161 adliyemizde faaliyet göstermektedir. Müdürlüklerin kurulmasıyla daha evvel hep uzman desteğinin çok öneminden bahsettik. Göktan Bey'in de dediği gibi hukukçu olmayan bir gözle, hâkim çok iyi mevzuata hâkim, hukuka hâkim olabilir. Ancak uzmanlık, nitelikli eleman desteği önemi çok çok daha farklı. İşte müdürlüklerin kurulmasıyla daha evvel yalnızca aile mahkemesi ve çocuk mahkemelerinde sağlanan bu uzman desteği tüm adliye çapına genişletilerek, savcılıkların, cumhuriyet başsavcılığının, ceza mahkemelerinin

ve diğer aile ve çocuk mahkemesi dışındaki diğer mahkemelerin de uzman desteğinden yararlanabileceği bir sistem kuruldu. Müdürlükler bünyesinde 4 büro yer almakta; bilgilendirme-yönlendirme bürosu, kırılgan grup destek bürosu, ceza ve hukuk yargılaması destek bürosu. Özellikle kırılgan grup destek bürosundan bahsetmek istiyorum. Bu büroda maruz kalınan suçtan daha fazla etkilendiği ve desteğe ihtiyaç duyulduğu anlaşılan mağdurlara yönelik, bu büroda görev yapan adli destek görevlileri, yani uzman arkadaşlarımız tarafından bireysel değerlendirme yapılmakta ve vakaya özgü vaka yönetimi uygulanmakla birlikte bir adli destek planı hazırlanarak, mahkemeye, soruşturma aşamasında savcılıklara sunulmaktadır.

Yine ceza yargılaması destek bürosunda, Cumhuriyet başsavcılıklarıyla ceza mahkemeleri tarafından talep edilen, sosyal inceleme raporu hazırlanması. CMK ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki gerekli destek hizmetleri sunulmaktadır. Burada da uzmanların adliye geneline, bütününe hizmet sunacak bir teşkilat kurulmasıyla birlikte aslında savcılık aşamasında da önemli bir adım şöyle atıldı diyebiliriz; daha önce yalnızca mahkeme aşamasında sosyal inceleme raporu alınırken, şu an uzman desteğinden yararlanabildiği için savcılık aşamasında, yani soruşturmanın başladığı gün, Cumhuriyet savcımız tarafından çocuk hakkında bir rapor alınarak, gerekli tedbire bir an evvel başlanmaktadır. Yani mahkeme aşamasına, kovuşturma aşamasına geldiğinde, çocuk o süreçte eğitim, danışmanlık, sağlık gibi 5395'teki tedbirleri alarak belli bir süreye de evirilmektedir. Yine Hukuk Yargılaması Destek Bürosunda çalışan, adli destek görevlileri tarafından, özellikle boşanma sürecinde, taraflarla ve çocuklarla görüşme yapılarak, sosyal inceleme raporu hazırlanmaktadır.

Öte yandan yine yeni bir uygulamadan bahsetmek istiyorum. Hep çocuğun ikincil örselenmesini önlemek dedik. Bu anlamda bakanlığımız tarafından fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen, öncelikli olarak mağdur yalnızca çocuk değil, mağdur tanık, suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet mağduru çocuklar ile kırılgan gruba dâhil diğer mağdurların, ifade ve beyan işlemlerinin özel ortamlarda alınması için 2017 yılında adli görüşme odası uygulamalarına başlanmıştı. Hâlihazırda yine tüm il merkezleri dâhil olmak üzere, toplam 110 adliyede adli görüşme odası AGO bulunmaktadır. Bu uygulamayla amaçlanan; öncelikle mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, bu kırılgan gruba dahil diğer mağdurları alabiliriz, uygun ortam ve yöntemle, uzman eşliğinde görüşme yapması. Yani sanıkla yüz yüze gelmeden, adliyenin daha izole bölgesinde, adliyenin o kaos ortamından da uzakta kurulan, adli görüşme odasında ve uzman aracılığıyla; hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından uzmanın kulaklıkla yöneltilen soru aracılığıyla ve uzman tarafından çocuğun yaşına, suç türüne, onun anlayabileceği dile göre soru çevrilerek soruların sorulduğu, yöneltildiği, ifade ve beyan işleminin bu şekilde sempatik kanallar işletilerek alındığı odalar diyebiliriz.

Ancak tabii ki özellikle cinsel saldırı ve cinsel istismar gibi hassas soruşturma ve kovuşturmalarda, bizim sanıkla mağduru, çocukla mağduru yüz yüze getirmediğimiz kadar ikincil örselenmesinin önüne geçilmesi kadar, bu süreye gelene kadarki adli süreçte, yani kolluk ve sağlık birimleri de dâhil diğer kısımlarda da çocuğun tekrar tekrar defaatle ifadeye çağrılmaması için bu kısım da çok önem arz etmekte. Bu yönde yapılan çalışmalar neticesinde, birinci yargı paketiyle Ceza Mahkemesi Kanunu'nun, "Mağdur ile Şikayetçinin Dinlenmesi" başlıklı 236'ncı maddesine eklenen fıkralar ile çocuk izlem merkezlerinin ve adli görüşme odalarının yasal zemini oluşturularak bazı suçlardan, hangi suçlar; nitelikli cinsel istismar suçlarında, bu uygulamaların kullanılması, inisiyatife bırakılmayarak, yani çocukla sanığı yüz yüze getirmeyerek, bu odalarda ifadenin alınması zorunlu kılınmıştır.

Yine az evvel de söylediğim gibi biz çocuğu mümkün olduğunca adliyenin veya mahkemenin yüksek bir kürsünün karşısından, hatta adliyeden tamamen uzak tutmak istememiz kadar; çocukla temas eden, tüm hizmet sunumunda yer alan birimlerin çocuğa yaklaşımı, bunlar yargı teşkilatındaki görevliler de olmak üzere, çocuğa yaklaşım teknikleri de çok önemli. Bu anlamda Başkanlığımızca, başta kolluk, sağlık ve yargı çalışanları olmak üzere suç mağdurlarına hizmet sunan, uygulayıcıların birer rehber ve başvuru aracı olarak kullanılmaları amacıyla mağdura yaklaşım kılavuzu hazırlanmıştır. Bu kılavuzda temel mağdura yaklaşım standartları ve ilkeleri bir belgede toplanarak, bu alanda hizmet sunan tüm uygulayıcılara ve kurumlara da dağıtılmıştır. Yine dijital çağda olmamız ve artık çocukların da dijital teknolojiyi kullanması sebebiyle, çocukların da kolayca anlayabileceği sade ve anlaşılır bir dilden oluşan bir bilgilendirme sitesi oluşturuldu.

Şimdi asıl söylemek istediğim; yine yargı reform stratejisinde yer alan bir hedeften bahsedeceğim. Suça sürüklenen çocukların ilk derece yargılamaları ile çocuklar hakkında verilen kararların, kanun yolu incelemelerin öncelikle yapılması başlıklı bir hedefimiz var. Bu doğrultuda da Bakanlığımız Bilgi İşlem Genel Müdürlüğüyle de başlattığımız çalışmalar kapsamında, bölge adliye mahkemeleri, başsavcılıklarıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilen, dosya gönderme formlarında yer alan, dosyanın, hukukçu arkadaşlar bilecektir, öncelik durumu kısmına; "suça sürüklenen çocuk" ibaresi eklenerek, UYAP ekranına da yansıtılarak faaliyete geçirildi. Yani bu şu anlama geliyor; dosyanın öncelik durumundaki tutukluluk, zamanaşımı gibi önceliklere, suça sürüklenen çocuk önceliği de verilerek, kanun yolu incelemesinin bir an evvel yapılması, çocuğun da hayatına devam etmesi amaçlanmıştır.

Yine öte yandan ülkemizde çocuk dostu usullerin işletilmesine yönelik çalışmalara hız verildi demiştim. Geçtiğimiz mart ayında Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından kamuoyuna açıklanan İnsan Hakları Eylem Planında yer alan; "Çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin desteklenmesi" kenar başlıklı hedef kapsamında, "Aile mahremiyeti ve çocuğun üstün yararının daha iyi korunması amacıyla, aile ve çocuk mahkemelerinin müstakil bir kampüs içinde

konumlandırılması, tasarlanacak yine çocuk mahkemelerindeki duruşma salonları, çocuk dostu olacak şekilde tasarlanarak duruşmalarda hâkim, savcı ve avukatların cübbe çıkaracağı, cübbe giymeksizin katılımına imkân sağlanacaktır." başlıklı faaliyet yer almakta. Alınan düzenlemeye istinaden, bu hedef kapsamında Bakanlığımız ve Erzurum Büyükşehir Belediyesi iş birliğiyle gerçekleştirdiğimiz protokol çerçevesinde, bir Çocuk Adalet Merkezi kurduk ve faaliyete geçti. Bu Türkiye'de ilk bir uygulama şu an Çocuk Adalet Merkezi. Bu uygulama ile adliyenin de dışında, yani adli görüşme odasının da ötesinde bir adım atarak, tabii ki temennimiz çocuğun hiç adliyeye gelmemesi, bu merkezlere de gelmemesi. Ama bir şekilde suçla mağdur veya suça sürüklenen, karşı karşıya gelen çocukların, adliyeden farklı bu merkezde, çocuk mahkemesi, çocuk suçları soruşma bürosu, yine adli görüşmeleri odaları, müdürlükler bu merkezde toplanarak, çocuklara yönelik tüm hizmetlerin tek elden, bütüncül bir şekilde adil süreçteki tüm işlemlerin bu merkezde yerine getirilmesi hedeflendi. Ve Erzurum Çam Çocuk Adalet Merkezimizde bugün de sanıyorum Sayın Bakanın katılımıyla resmi açılışımız da gerçekleştiriliyor bu saatlerde.

Geçtiğimiz aylarda da Göktan Beylerle, bu merkezde çalışacak personele ilişkin bir eğitim yaptık. Yine benzer şekilde Gaziantep ilinde de Çocuk Adalet Merkezi oluşturulmasına yönelik bir protokol imzaladık. Tabii pilot olarak başlanan bu uygulamalara, ilerleyen dönemde tıpkı AGO'lar, ADM'lerde olduğu gibi ülke geneline yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Ben, sözlerime son vermeden önce tabii İnsan Hakları Eylem Planı ve Yargı Reform Strateji Belgesi kapsamındaki köklü değişiklikleri anlatmak istedim, süremiz ve konumuz itibariyle. Ama bir hâkim ve bir hukukçu kimliğimden öte, bir anne kimliğimle sözlerime son vermek istiyorum. Tabii burada da görüyorum birçok kurum temsilcisi, bilim temsilcisi aynı amaç için aynı heyecanla çalışıyoruz; daha iyi ne yapabiliriz diye. Konuşmamın başında da söylediğim gibi; her yeni uygulama, her iyi uygulama bir sonrakini daha iyisine getirmeyi gerektirecektir. Ama eğitim her şeyden önce evde başlar. Ve ben bir anne olarak söylemek istiyorum; yaptığımız çalışmalarda aynı şeyi kadına şiddet vakalarında da hep aynı kanıda oldum. Şiddet gören kadın üzerinden tabii onu korumak kadar şiddet uygulayan üzerinden de gitmemiz gerektiğini ısrarla her platforma söyledim.

Tersinden okuduğumuzda elbette ki çocuklarımızı, mağdur çocuğumuzu korumak, örselememek, daha fazla onu örselememek ya da suça sürüklenen çocukları topluma kazandırmak çünkü bugünün suçlu çocuğu, yarının yetişkin suçlusu olarak gelecek. Onu korumak kadar anne-babaları da sistemin içine katan, onları da sistemin içine katacak mekanizmaların da güçlendirilmesine yönelik bir iş birliği ve çalışma yapılması gerektiğini de düşünüyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum, çok teşekkür ederim.

TİHEK Üyesi Dilek Ertürk

Evet, hakikaten Şahin Bey'den Göktan Bey'den sonra Hâkime Hanım'dan dinlediklerimiz bir nebze de olsa, tabii ki yetmez ama içimize su serpti. Bünyesinde bulunduğu mağdur destek biriminin faaliyetlerinden söz etti. Eylem planında ve yardım reformunda çocuğun korunmasına yönelik faaliyetlerden ve hedeflerden söz etti. Kendisine çok teşekkür ediyorum. Şimdi de Zeki KARATAŞ Hocama sormak isterim. Çocukların korunması, suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklara yönelik çalışmalar, uygulamalar nelerdir? Bu alanda çalışan akademisyen bir göz olarak, bizimle bu konuda neler paylaşmak isterseniz?

Doç. Dr. Zeki KARATAŞ

Adalet Sistemi İçinde Çocukların Korunması: Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklara Çalışma Uygulamaları

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben de tüm katılımcılara saygılarımı sunuyorum. Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna, Antalya Bilim Üniversitesine ve UNICEF'e, böyle bir organizasyonda bizleri buluşturduğu için teşekkür ediyorum. Ben uzun yıllar çocuklarla çalışan bir sosyal hizmet uzmanı olarak karşınızdayım, akademisyen kimliğim daha sonra ortaya çıktı. Bir 10 yıl Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde, sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştım. En zor yıllarda çalıştım belki Çocuk Koruma Kanunu'nun olmadığı dönemde. Çocuk Koruma Kanunu ilk çıktığında onu tecrübe eden, işte uygulamadaki aksaklıkları bizzat yaşayan bir uzman olarak çocukların bu süreçte neler yaşadıklarına şahit oldum. Dolayısıyla biraz çocuk koruma sistemiyle, çocuk adalet sisteminin nasıl bütünleştirilmesi gerektiği üzerinde biraz konumu bu noktada odaklayacağım. Biraz da sosyal hizmet perspektifinden bakmaya çalışacağım.

Doktora tez çalışmamda da çocuk adalet sistemini çalıştım, o zaman fark ettim aslında, yani uzun yıllar çocuk koruma sisteminde çalışan birisi olarak adli sistemin devasa boyutlarda olduğunu da bilmiyordum. Adli kolluktan başlayarak işte ceza infaz kurumlarına kadar her aşamada çocuklara yapılan uygulamaları hem insan hakları açısından hem çocuğun gelişimi özellikleri açısından nitel çalışmayla, Göktan Bey'in de dediği gibi ben de nitel çalışmayı çok seviyorum. Nitel çalışmayla ortaya koymaya çalıştım. Empati yapmaya çalıştım açıkçası. Yani çocuğun yerine kendimi koydum. Böyle devasa bir sistemin içerisinde işte henüz daha gelişiminin çok başlangıcında olan bir birey olarak bulunsam ne hissederdim diye hakikaten ürktüğümü, korktuğumu hissettim. Çünkü zaman zaman yani bir üniversite öğretim üyesi olarak bu kuruluşlara gittiğimde, bazen bile benim hani zorluklarla karşılaştığımı, bazen çekinmek zorunda kaldığımı, bazen işte çok zorlandığımı fark ettiğimde, yani burada çocuk olarak bulunmanın ne kadar zor olduğunu aslında fark ettim.

Biz çocuk koruma sistemini iki temel alanda ele alıyoruz aslında. Bunlardan bir tanesi erken uyarı alanı. Yani çocuk koruma sistemini etkin bir şekilde işletmediğimizde, yani çocukları koruyamadığımızda aslında çocuklar adalet sistemiyle karşılaşmak zorunda kalıyorlar. Dola-

yısıyla asıl çocuk koruma sistemi, koruyucu önleyici hizmetlerle başlıyor, erken uyarı alanıyla başlıyor. Bununla ilgili de Türkiye yani her konuda yaptığı gibi bu konuda da model çalışması var aslında, Göktan Bey çok iyi bilir. Bursa modeli uygulandı EUS diye, erken uyarı sistemi diye çalışıldı. Daha sonra benim de içinde yer aldığım, TÜBİTAK'la Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ortak bir çalışması yapıldı. Çocuk erken tanı uyarı sisteminin modellenmesiyle ilgili. Dolayısıyla bunlar çalışıldı ama icraya koyma konusunda biraz böyle bakanlıklar arası bir şey kalındı gibi, yani tereddütte kalındı gibi. Yani bu sistem Millî Eğitim Bakanlığı üzerinde mi kurulsa daha iyi işler, yoksa Sosyal Hizmetler Bakanlığı üzerinde mi kurulsa mı daha iyi işler diyeyim. Biraz Türkiye bunu öteledi gibi. Ama bizim ciddi anlamda bir erken uyarı sistemine ihtiyacımız var.

Aslında birçok alanda biz çocukları izliyoruz, bunlardan bir tanesi okul, diğeri sağlık kuruluşları ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, işte aile mahkemeleri, çocuk mahkemeleri, birçok yerde çocuklarla temas ediyoruz aslında ama bunların ne kadarının risk altında olduğunu ne kadarının hani korunmaya ihtiyacı olduğunu tespit etmekte biraz zorlanıyoruz. Aslında çocuk koruma sistemi, çocuk sendelediğinde düşmesini engelleyecek, çocuk düştüğünde de çabucak ayağa kalkmasını sağlayacak bir sistem olmalı. O yüzden sadece müdahaleyle, sadece çocuğun başına işte kötü şeyler geldiğinde ya da kötü muameleye maruz kaldığında devreye giren bir sistemse etkisiz kalıyor. Çünkü ben, cinsel istismar vakalarından da biliyorum. Çocuk diyor ki "Ben bunu üç yıldır yaşıyorum." Ya da bir tane örnekte yine yatılı bölge ilköğretim okulunda bir çocuğumuz, yedinci ayına gelinceye kadar hamile olduğunun farkına varılmıyor, düşünün. Kilo almaya başlıyor, hatta beden eğitimi dersinde falan işte "Sen çok kilo aldın." diye arkadaşlarını karnının üzerine çıkarıp zıplatıyor falan. Çocuk karın ağrısıyla hastaneye gidiyor ama hiç bu boyutuyla bakılmıyor çocuğa. 7'nci ayda çocuğun işte öz ağabeyi tarafından ensest istismara maruz kaldığı anlaşılıyor ve çocuğu da dünyaya getirmek zorunda kalıyor.

Dolayısıyla biz aslında çocuklarla temas ediyoruz ama birçok şeyleri, belirtileri okuyamıyoruz. Dolayısıyla bizim güçlü bir erken uyarı sistemimizin olması aslında birçok şeyi önleyecektir. Kapsamda da yani okullarda çocuklara işte cinsellik eğitimleri verilmesi. Bir dönem ben, bulunduğum ilde Çocuk Hakları Komitesini de koordine etmekle görevliydim. Mesela biz çocuktan çocuğa çocuk haklarını anlattırırdık. Çocuğun temel haklarından bir tanesi olan o vücut dokunulmazlığı hakkı geldiği zaman... Tabii bunları okullarda çok özendirerek de anlatmamak gerekiyor. "Vücudum özeldir, buna işte bir başkasının dokunması suçtur." Yani bunun çocuğun anlayacağı dilden, çocuktan çocuğa anlatmaya çalıştık ve bu eğitimlerin ne kadar önemli olduğunu gördük. Çocuklar bazen yüzü kızararak, bazen bize işte eğitim sonrası yanımıza gelerek, bu tarz şeyleri yaşadıklarını ifade ettiklerini gördük. Dolayısıyla çocuk koruma sistemini güçlü bir erken uyarı alanının olması gerekiyor. Yoksa müdahalede çok geç kalınmış oluyoruz, birçok çocuk noktasına.

Dediğim gibi çocuk adalet sistemi devasa bir sistem. Aslında bunların tamamı çocuk refahı, yani çocuğun iyi olma halinin geliştirilmesi için kurulmuş bir sistem. Ve çocuk koruma sistemiyle çocuk adalet sistemini çok iyi bir şekilde entegre edilmesi gerekiyor. Ve çocuk adalet sisteminde son dönemde işte Hâkime Hanım'ın da bahsettiği gibi psiko-sosyal müdahale hizmetlerinin önemsenmeye başlanması, bir sosyal hizmet akademisyeni olarak, bu alanda uzun yıllar çalışmış birisi olarak beni son derece sevindiriyor. Çünkü yani daha çok adil müdahaleye odaklanıyoruz biz orada. Adeta çocuğun nesneleştiriyoruz, bir araç gibi kullanıyoruz. Yani ifadesini alıyoruz, ondan sonra yani onun yaşadığı o travmayı sağaltmak için herhangi bir süreç başlatmıyoruz. Çocuk yaşadığı o acılarla, o sorunlarla baş başa kalıyor. Ama şimdi bundan sonraki süreçte, işte adli destek, mağdur hizmetleri biriminin kurulmasıyla birlikte çocukların psiko-sosyal açıdan daha çok destekleniyor olmaları, beni o açıdan sevindiriyor.

Çocuk adalet sisteminin tabii en temel fonksiyonu biraz cezalandırma üzerine odaklanmış bir sistem. Yani önleme konusunda çok fazla, çocuk adalet sisteminin yapacağı bir şey yok. Çocuk koruma sistemi içerisinde halledilmesi gereken bir konu. Ama çocuk adalet sisteminin bence cezalandırmadan daha çok rehabilitasyon ve yeniden toplumsallaştırmaya odaklanması gerekiyor. Hem suça sürüklenen çocuklarda hem de suç mağduru çocuklarda. Dolayısıyla burada psiko-sosyal müdahale, tedavi, eğitim programlarına ağırlık vermemiz gerekiyor. Ben Türkiye'nin iki tane büyük cezaevinde araştırma yaptım, o doktora tez çalışmam kapsamında. Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları, çocukların psikolojisini inanılmaz olumsuz etkiliyor. Orada aynı çocukla görüşsen, konuşmanın belli bir noktasından sonra çocuklar duygusallaşıyor. Özellikle biraz önce işte Antalya ilinde bulunan Avukat Hanımın da ifade ettiği gibi çocukların tamamı il dışından gelmişti. Mesela Ankara'daki işte Sincan Cezaevi Kampüsünde olan ve İstanbul Maltepe'deki Cezaevi Kampüsünde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumundaki çocukların tamamı il dışından gelmişler, aileleriyle görüşemiyorlar.

Benden en çok talep ettikleri şey, görüşmenin sonunda ben onlarla yapılandırılmış bir 30 dakikalık bir görüşme gerçekleştirdim; aileyle iletişim kurmak. Bana hatta telefon numarasını verdiler, ben de hani destek olsun diye birkaç tanesinin ailesini aradım. Aileler çocuklardan daha kötü durumda. Bir tanesi işte Gaziantepli bir çocuğumuz, aradım ağabeyi inşaatlarda çalışıyor, inşaattan düşmüş, herhangi bir geliri yok. Diğer çocuklar koruma altında, işte aile dağılmış vaziyette, herhangi bir ekonomik destek alma imkânı yok. Ve yol parasını bile temin edecek durumu yok yani bu ailenin. Ve bu çocuk ailesini 3 aydır, 6 aydır hiçbir şekilde görememiş. Dolayısıyla tamamen çocuğun orada zaten suça sürükleyen çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda, çocuklarda psikopatolojik durumların çok yaygın olduğu görülüyor. Yani biraz sonra o verileri de paylaşacağım. Dolayısıyla biz burada çocukları cezalandırma yaklaşımıyla hareket ettiğimizde, çocuklara aslında daha çok zarar veriyoruz.

Eğitim evi nispeten iyiydi, eğitim evindeki çocuklarla da görüştüm. Orada çünkü gündüz okula gidebiliyorlardı, işe devam edebiliyorlardı, bu çocukları mutlu ediyordu. Tek sorunu;

daha önce eğitim evi şehir merkezindeyken, büyük bir kampüse taşınmış olmaması. Dolayısıyla çocuklarla yetişkinlerin aynı cezaevi kampüsünde bulunması bana göre sakıncalı. Çocukların daha merkezi yerlerde, toplumla ilişki kurabileceği yerlerde tutulması ve buralara cezaevi denmemesi eğitim evi denmesi son derece önemli. Çünkü orada kalan çocukların tamamına yakını eğitimi yarıda kesmiş, ara vermiş çocuklar oluyor. Dolayısıyla çocuk erken tanı ve uyarı sisteminden bahsetmiştik. Şöyle; biz riskleri, doğası gereği toplumlardan kaldırmamız mümkün değil. Ama koruyucu faktörlerin sayısını artırarak çocukları korumamız mümkün. Dolayısıyla bizim bu erken uyarı ve tanı sistemi kapsamında riskleri erken düzeyde tespit edebileceğimiz, koruyucu faktörlerin sayısını artırabileceğimiz uygulamalar geliştirmemiz gerekiyor.

Biz bulunduğumuz ilde 6 yıldır bir proje yürütüyoruz. Öğrenciler de sağ olsun hepsi sosyal hizmet öğrencisi olduğu için, gelecekte bu mesleği icra edeceklerinden dolayı gönüllü bir şeklide katkı sunuyorlar. Biz dedik ki "Bulunduğumuz ilin, Rize ilinin en riskli mahallesi neresi; en çok göç alan, işte parçalanmış ailelerin yaşadığı, sürekli işte suça sürüklenmenin ya da madde kullanım bozukluğunun yaygın olduğu bir mahalle vardı. Dedik ki "Biz burada çocuklara ulaşmak için vesile olacak bir merkez kuralım." Belediyeyle iş birliği yaptık, çok duyarlı bir muhtarı vardı. Ve bu mahallede biz Çocuk Etüt Merkezi açtık. Ama amacımız burada çocuklara daha çok psiko-sosyal destek sunmak. Bu etüt merkezini açtıktan sonra çocuklara hem güvenli bir şekilde internete erişimleri sağlandı hem de eğitimden kopmamaları için desteklendi.

Zaman zaman Gençlik Spor Müdürlüğünden destek alınarak bu çocukların ilde bulunan kaynaklardan, fırsatlardan yararlanmaları sağlandı. Ve çocuklar şu anda eve gitmeden önce oraya uğruyorlar. Çok güzel bir gelişme oldu, yani çok güzel bir model oldu. Bu tarz şeylerin etkisini gördük. Yani çocuklara yönelik koruyucu faktörlerin sayısının artmasının... Tabii bunun neticesini biz belki hemen almayacağız, yani bir 10 yıl sonra, 20 yıl sonra o mahalledeki suç oranlarının azaldığını da göreceğiz. Ya da madde kullanma bozukluğu yaşayan çocukların sayısı azaldığını da göreceğiz. Dolayısıyla biz koruyucu faktörlerin sayısını artırmak için yeni modeller üretmeliyiz.

Bir de Sosyal Hizmetler Bakanlığının pandemiden önce başlattığı güzel bir hizmet modeli vardı; UNICEF'le birlikte bu eğitim verildi, ben de eğitmenlerden bir tanesiydim. Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Uygulamaları başlatıldı. Biz hep söylüyoruz yani okullarda mutlaka psiko-sosyal servisin genişletilmesi gerekiyor, biraz sosyal hizmet anlayışının da içine katılarak. Bunu Aile Bakanlığı model olarak denemeye çalıştı ve çok güzel neticeler alındı. 274 Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimi oluşturuldu. Bu kapsamda 4.123 okulda çalışma yapıldı. Ve orada tespit edilen risklerden sonra 121 çocuk bakım tedbiriyle koruma altına alındı. Bu çocuklar işte böyle bir mobil ekip gitmeseydi ya da risk taraması yapılmasaydı bu çocuklar belki de o içinde bulundukları risklerle kötü muameleye maruz kalacaklardı ya da işte suça sürüklenecektir.

Yine birçok çocuk hakkında danışmanlık, sağlık ve eğitim tedbirleri verildi. Dolayısıyla bunların tamamı aslında çocuğun iyi olma halinin artırılmasına yönelik tedbirler. Niye biz çocuğun iyi olma hali üzerinde konuşuyoruz? Çünkü eskiden şeydi; sadece çocuğu yaşamda tutmaktı devletlerin hedefi ya da uluslararası hedef buydu. Ama şimdi çocuğun sosyal işlevselliğini artırmayı ve yaşam kalitesini artırmayı konuşuyoruz. Dolayısıyla bu kriterleri, bu göstergeler açısından çocuk adalet sisteminde yaptığımız uygulamalara bakmak, çocuk koruma sisteminde yaptığımız uygulamalara bakmak son derece önemli oluyor. Bu da aynı zamanda ülke olarak bizim de insani gelişmişlik indeksimizde de üst dilimlere çıkmamıza katkı sağlıyor. Çoğu zaman işte çocuklar üzerinden ya da kadınlara sunulan hizmetler, engellilere sunulan hizmetler üzerinden değerlendiriliyor. Burada da 4 tane temel gösterge üzerinden bunun değerlendirildiğini görüyoruz. Eğitim başarısı, bilişsel kazanım son derece önemli.

Ben, suça sürüklenen çocuklarla çalışırken ya da madde kullanım bozukluğu olan çocuklarla da çalışıyorum, onlarla çalışırken şeyi gördüm; ilköğretimi bir şekilde çocuklar tamamlıyor, şimdi işte ortaokul oldu. Kopmalar nerede yaşanıyor biliyor musunuz; 9'uncu sınıfta yaşanıyor. Tam böyle Göktan Bey'in dediği gibi o beynin ön lobu dediğimiz, iradenin gelişmediği, öz kontrolün gelişmediği ama bir taraftan da çocuğun da özerliği deneyimlemeye yatkın oldu bir gelişimsel dönem içerisinde yaşanıyor. Burada da şunu görüyoruz; çocuklar, ilgi, merak ve değerleri doğrultusunda iyi yönlendirilmiyorlar liselere. Yani akademik başarı gösteremeyecek çocukları biz akademik bir liseye yönlendirdiğimiz zaman çocuk orada dışlanıyor. Çünkü orada biraz yani başarı önceleniyor, diğer çocuklarla kıyaslanıyor. Dolayısıyla bunu yeterince sergileyemeyen çocuklar burada kendini dışlanmış hissediyor. Ve ait hissetmeyen çocuk toplumsal yaşamda kendini ait hissedeceği, kendi alt kültürüne ait işte ya çetelere katılıyor ya işte ortak bir şekilde suça sürükleniyor diğer çocuklarla birlikte. O yüzden bizim eğitimde çocukları çok iyi bir şekilde, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ayrıt edebiliyor olmamız lazım.

Tabii korumaya ihtiyacı olan çocuklara baktığımızda; şu anda koruma altında bulunan çocuk sayısı azalıyor. Bu çünkü sosyo-ekonomik destekle aile yanında çocukların desteklenmesi politikası daha çok öncelik tanıyor. Ama burada da şöyle; bu çocukları gerçekten yeterince izleyebiliyor muyuz? Benim görev yaptığım dönemde çok acı bir olay yaşadık. Sosyo-ekonomik destekle ailesinin yanına döndürülen bir çocuk, bir süre sonra babasını öldürdü. Yani biz eğer o çocuğu aileye döndürdükten sonra izleyemiyorsak, yani o çocuğun takibini doğru bir şekilde yapamıyorsak, bu sefer o çocuğun da içinde bulunduğu riskler nedeniyle daha kötü sonuçlarla karşımıza gelmesi söz konusu olabiliyor. Tamam, kurum bakımı son çare; sosyal hizmet uzmanları hep öyle diyoruz. Ama evde takip ettiğimiz ya da risk altında olduğu için set desteğiyle takip ettiğimiz çocuğu da sürekli bakımındaki olan çocuk gibi takip edip, onun gelişimini de izlememiz gerekiyor.

Son bir kez şeyden bahsedip bitireyim. O zaman peki nasıl bir çocuk adalet sistemi olmalı diye baktığımızda; adli sistem çalışanları, çocukları küçük yetişkinler olarak değil, gelişmekte

olan bireyler olarak görmeli. Yani çocuklar yetişkinliğin küçük bir modeli değil. Bu yani çocukluk paradigmasının nasıl değiştiğini uzun uzun konuşabiliriz, artık öyle değil. Çocuklar kendine özgü gelişimsel özellikleri olan varlıklar. Hatta yaş gruplarına göre de değişiyor bu. Dolayısıyla adli sistemde kesinlikle çocuğun gelişim özelliği ön planda tutulmalı. İçinde bulunduğu gelişim dönemi ön planda tutulmalı.

Çocukların durumlarını öncelikle adli sistem dışında değerlendirilmeli. Çok zaruri hallerde adli sisteme havale edilmeli. Çünkü öyle vakalar var ki hani ben 2,5 ay ceza mahkemelerinde dosyaları da inceledim. Çocuklar, mahallede körebe oynarken bir tane kamyonetin kasasına saklanıyorlar; kamyonetin kasasına zarar veriyorlar. Ya ilkokuldan çıkmışlar, çantalarını işte kamyonetin kasasına bırakıp körebe oynarken, kamyonetin kasasına zarar veriyorlar. Tabii bu tip suçlar şikâyete bağlı olduğu için vazgeçmiyor, uzlaşmayı da kabul etmiyor şahıs. Bu çocukların uzmanın dediğine göre mahkemede burnu kanıyor çocuğun stresten. Yani çocuklara bunları yaşatmamamız gerekiyor. Mahallede oyun oynarken yaptıkları bir suç ya da okulda arkadaşlar arasında işte şakalaşırken yaptıkları bir şeyin adli sisteme taşınmaması gerekiyor. Bizim bunu adli sistem dışında çözecek mekanizmaları, idari mekanizmaları geliştirmemiz gerekiyor. Yine çocuklarla ilgili alınacak tüm önlemler eğitim ve sosyal bütünleşmeyi esas almalı. Dolayısıyla buna benzer şeyleri söyleyebiliriz.

Ben de son söz olarak şunu söyleyip konuşmamı tamamlayayım. "Çocuklarımız bizim geleceğimizdir ama çocukluğun geleceği de bugündür." söze gereği çok geç olmadan, bugünden başlayarak çocukları koruyacak önlemleri artırmamız gerekiyor. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ediyorum.

TİHEK Kurul Üyesi Dilek Ertürk

Evet Hocamız da çok önemli noktalara temas ettiler. Özellikle bu erken alarm sistemi, ben hep söylerim; önleyici tedbirler, koruyucu tedbirler, ayrıca tüm uzmanlarımızın ifade ettiği, çocuğun bu birey olduğunun kabulü, empati, ergenlik dönemi bunlar çok değerli bilgilerdi, teşekkür ediyoruz. Şimdi de Nesibe KURT KONCA Hocamız, "Hukuk Yargısında Çocuk Adalete Erişimi" konusunda bizlere neler söyleyecekler dinleyelim.

Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA

Hukuk Yargısında Çocuğun Adalete Erişimi

Bütün hazirunu saygıyla selamlıyorum. Toplantıyı düzenleyen, başta TİHEK olmak üzere Sayın Hocam Muharrem Hocaya, UNICEF yetkililerine, bizi ağırlayan Antalya Bilim Üniversitesine teşekkürlerimi sunuyorum.

Benim konum; hukuk yargısında çocuğun adalete erişimi. Çalışmayı hazırlarken konu çok genişti. Hukuk yargısında ticari davalardan iş uyuşmazlıklarına, tüketici uyuşmazlıklarında pek çok alanda çocuk taraf olabiliyor ya da uyuşmazlığın ya da çekişmesiz yargı işinin ilgilisi olabiliyor. En dikkat çekici konular nelerdir, bunlar üzerinde durmaya çalıştım.

Öncelikle adalete erişim kavramından, ardından mevzuattan bahsetmek istiyorum. Çocuğun davalarda temsili dava ehliyeti üzerinde durmak istiyorum. Hukuk yargısında çocuğa yönelik destek ve hizmetler nelerdir?

Son olarak da şu an mecliste bulunan çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının nasıl icra edileceği üzerinde durmaya çalışacağım. Şimdi çocuğun adalete erişimine ilişkin uluslararası sözleşmeler var. Türkiye'nin de taraf oldu bu uluslararası sözleşmelerde, çocuğun adalete temsili denilince olması gereken, adaletin kapılarının çocuklara açık olması. Adaletin kapılarının çocuklara açık olması sadece mahkemelerin kapılarının açık olması anlamına gelmiyor. Zaten çocukları mahkemelerde görmek çok istemiyoruz. Zira mahkemeye gitmek bizatihi çocuk üzerinde bir örselenmeye yol açıyor.

Peki ne olmalı; çocuğun haklarının bir an evvel hızlı bir şekilde, etkili bir şekilde tesisi lazım. Bunun için farklı yöntemler geliştiriliyor, işte önleme mekanizmaları, Sayın Hocamın az evvel anlattığı gibi; yine çocuk adaleti için önemli. Peki çocuklar özellikle kendi yakınları tarafından zarara uğratılıyorsa, istismar ediliyorsa nasıl başvuracaklar? Çünkü hukuk yargısı bakımından onları temsil edenler, velayet hakkı sahibi olan anne ve babaları ve çoğu zaman zarar üçüncü kişilerden ziyade anne ve babalarından gelebilmekte. Çocuğun anne-babasına, yakınlarına karşı korunmasını nasıl gerçekleştireceğiz? Çocuk bunun farkında bile değil, korunma ihtiyacı olduğunu dahi bilmiyor. Burada ilköğretimde eğitimle verilmeye başla-

nıyor, şu an Millî Eğitim Bakanlığında müfredatta 4. sınıfta, 3. sınıfta çocuk haklarına ilişkin eğitimler veriliyor. Çocuklar o dönem, yani 8-9 yaş itibariyle haklarını öğrenmeye başlıyorlar. Ama kullanmayı da öğrenmeleri lazım, başvuru yollarını da öğrenmeleri lazım. Bu bağlamda Mili Eğitim Bakanlığı önemli paydaşlardan biri. Tabii bir de çocuğun durumunu gören Sağlık Bakanlığı yetkilileri de diğer bir paydaş. Çocuk hakları deyince sadece Adalet Bakanlığına iş düşmüyor. Birden fazla bakanlığın birlikte çalışması gereken bir alan.

Çocuk dostu adalet sisteminde temel ilke, temel felsefeye çocuğun yüksek yararının sağlanması, çocuğun haklarına saygı duyulması, onun bir birey olarak farkındalığının tespitidir. Bu bağlamda çocuğun erişilebilir, kendi yaşına uygun, hızlı ve titiz bir hizmete sahip olması lazım. Özellikle bu yaş bağlamında dikkatli olmak gerekiyor. Zira biz, 0-18 yaş arasını çocuk kabul ediyoruz ama 0-3, 3-6 yaş, 6-12 yaş, 12-18 yaş ayrımını yapmamız gerekiyor. Her bir çocuğun farklı bir ihtiyacı var; onunla farklı bir iletişim kurulması gerekiyor. Bu bağlamda da hemen yeri gelmişken burada söyleyeyim; çocuğun yaşına uygun iletişim tekniklerinin, yargı teşkilatına öğretilmesi lazım. Yargı teşkilatının yanında diğer paydaşlara da öğretilmesi lazım. Bu biz sadece çocuk olarak algılıyoruz. Çocuğu da kendi içinde gruplandırmamız, ona uygun bir adalet hizmeti sunmamız gerekiyor.

Hukuk yargısına ilişkin mevzuattan kısaca bahsetmek istiyorum. Türk Medeni Kanunu'nda çocukların adalete erişimine ilişkin hükümler var. Örneğin çocuk nafaka davasını ayırt etme gücü varsa, bizzat kendisi açabilir. Ama bunun uygulaması nasıl olacak çok merak ediyorum. 15 yaşında bir çocuk ayırt etme gücü var; mahkemeye gidip dava açmaya kalktığında eminim ki kalemdeki onu çevirir. Ama kanun diyor ki "Çocuk dava açabilir." Kanunumuz ve uygulamamız bağdaşmıyor. Çok güzel kanunlarımız var ama uygulamamız bağlamında eleştiriye çok çok açığız. Bunun akabinde aile mahkemelerinin kuruluş görev ve yetikleri hakkında kanunda da çeşitli düzenlemeler var. Örneğin orada boşanmada sulh var, o sulh pek uygulanmıyor. Ama orada hâkimin çocuğu dinlemesi, birazdan daha ayrıntılı gireceğim, Çocuk Koruma Kanunu.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tamamını incelediğimde, çocuk kelimesini sadece tanık olarak 15 yaş altındaki çocukların yeminsiz dinleneceği kısmında var. Hukuk Muhakemeleri Kanunu, çocuğu diğer taraflardan ayırmamış, ona özel davranmamış, Türk Medeni Kanunu'na bırakmış düzenlemeleri. Bu bağlamda hukuk yargısında çocuğun dinlenmesi, taraf olması hallerine ilişkin aslında biraz daha özel düzenleme olmasına ihtiyaç var, daha özel düşünülmeli.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu'nda kısaca 6284 sayılı Kanun'da da hükümler var. Örneğin şiddet mağduru kadın ise, uzaklaştırma kararı verilmişse, çocukla kişisel ilişkinin nasıl tesis edileceğine de hakimin karar vermesi lazım. Bunu unutabiliyor, sadece kadın bakımından karar veriyor; çocukların durumu atlanabiliyor. Bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç var.

Son olarak bu yıl çıkan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliğinde, hukuk yargısında neler uygulanabilir; bu konuda pek çok hüküm var. Çocukların dava ehliyetinden çok bahsetmek istemiyorum ama dava ehliyeti kişinin bizzat kendisi ya da yetkilendireceği temsilci vasıtasıyla davacı veya davalı olarak davasını takip edebilme, usul işlemlerini yapabilmesidir. Ayırt etme gücü bulunmayan çocukların dava ehliyeti yoktur. Çocukların kanuni temsilci vasıtasıyla temsil edilmesi gerekir. Bu velayet de anne-baba oluyor. Anne-baba, bir avukat atıyor. Atadığı avukat, kendisinin anne ve babanın avukatı değil, çocuğun avukatı olduğunun farkında olması lazım. Ve çocuğun yüksek yararını korumak çerçevesinde davranması gerektiğini bilmesi lazım. Bu noktada bir paradoks oluşuyormuş uygulamada. Şimdi kendisine vekâlet veren anne ve babayı temsil ettiğini düşünüyor; aslında temsil ettiği çocuk.

Ayırt etme gücüne sahip olmayan çocuklar bakımından bir sıralamamız var, sınırlamamız var. Kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarına ilişkin davlara açabilirler. İşte bir meslek ve sanatla uğraşmalarına izin verilmişse, buna ilişkin davalar açabilirler. Örneğin, bir çocuk 7 yaşında, piyano sanatçısı, konser anlaşması yapıyor. Kanuna göre o konser anlaşmasına ilişkin davada kendisini temsil edebilir, davayı açabilir. Yok öyle bir şey, 7 yaşında bir çocuk öyle bir davayı açamaz. Kanunla uygulama bağdaşmıyor, biraz daha nasıl diyeyim? Kanunlarımız çok güzel ama işin içine gerçekleri girince ne kadar uygulanabilir tartışılabilir.

Hukuk yargısında çocuğa yönelik destek ve hizmetlerde en önemlisi herhalde son dönemde; adli görüşme odaları. Bunların hukuk yargısında da kullanılması lazım; özellikle boşanma davlarında. Şimdi boşanma davalarında velayet söz konusu olduğunda, çocuk aslında davanın tarafı değil, karı ve koca boşanıyor. Ama çocuk velayet hakkına karar verilecek, davanın tarafı değil; dinlenmesi lazım, uluslararası sözleşmeler onun dinlenmesini gerektiriyor. Ama hâkim çocuğu duruşmada dinlediğinde, çocuk kimin yanında kalıyorsa evde ona öğretilenleri söylüyor. Çocuğun bir uzman tarafından dinlenmesi lazım. Biz hâkimlerimiz ne kadar işte aile mahkemesi hâkimleri diğer hâkimlerden farklı seçiliyor, işte farklı kriterlerimiz var. Ama aile mahkemesi hâkimleri ne kadar özenli seçerseniz seçin; çocukla iletişim kurmak hukukçunun işi değildir. Bunu uzmanların yapması lazım, çocuğun tabii bir sosyal izleme raporları çok önemli burada. Bir taraftan çocuk yargılaması hızlı olsun diyoruz ama gerçeğe ulaşılması, adil bir karar verilmesi için de o raporların o kadar hızlı yazılması mümkün değil. Hâkimin burada elinden gelen hızı göstermesi lazım. Resen araştırma yapması gerekiyor. Bazı durumlarda da resen harekete geçmesi gerekiyor, özellikle çocuğun korunma altına alınması gerekiyorsa.

Çocuğun üstün yararı yönetmelikte ayrıntılı tanımlanmış ama vakit kalmadı, ben biraz hızlı geçeceğim. Aile mahkemelerinde bu sosyal inceleme raporlarını yazılması önem taşıyor. Ben, çocuğun duruşmada hazır bulunmasının, onun bakımından örselenmeye yol açtığını düşünüyorum. Bu sebeple bu Erzurum'da olduğu gibi bir çocuk adalet sistemi kuralım ama çocuk duruşmada olduğunu çok hissetmesin. Benim hukukçu olmamın sebebi 7 yaşında katıldığım bir duruşma; o duruşmada hâkimden çok etkilenmiştim ve 7 yaşında hukuk

okumaya karar vermiştim. Bir de ceza yargılamasıydı. Çocuğu olumlu da etkileyebilir, olumsuz da etkileyebilir. Ben hâkimlerin gücüne hayran kalmıştım. Ama neticede hâkim olmadım.

Hukuk yargılamasında diğer mahkemelerde de bu hizmetlerin sunulabilmesi mümkün. Çok ayrıntıya girmeyeceğim. Kısaca; şu an mecliste çocukla teslim ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının icrasını, icra dairelerinden alıp adli destek ve mağdur hakları birimlerine veren, genel müdürlüklerine veren bir kanun tasarısı var. İcra dairelerinin bunun yapmaması çok çok doğru. Ama uygulama bağlamında yenisi daha mı iyi olacak tartışılır. Umarım olur çünkü icra müdürleri taşınır taşınmaz malları haczedip onları satan insanlardı. Çocuğu çekiştiriyorlardı, çocuk bir mal gibi düşünülüyordu.

Benim burada bir çözüm önerim var, hemen söyleyeyim. Olması gereken çocuğun teslimi gerekmesin, çocukla kişisel ilişki kurmaya ilişkin ilamların icrası gerekmesin, bunu zorla yapmak gerekmesin. Benim önerim; boşanma davalarında, boşanma yönetim süreci oluşturmak. Taraflar anne ve baba bu ilerleyen süreçlerde hiç çatışmaya düşünmeden, çocuğun üstün yararının gereği daha davayı açarken bilsinler. Çocuklar her iki tarafın da görüşme hakkı olduğunu, çocukların ebeveynle görüşme hakkı olduğunu bilsinler, çocuğu maşa olmaktan daha boşanma davasında çıkartalım. Süreci ben ilam icraya değil en başına, daha davanın açıldığı anı anmak istiyorum. Son söyleyeceğim aslında buydu Boşanma yönetim süreci sadece karıyı ve kocayı korumak için değil, aileyi korumak için değil, çocuğu korumak için de var. Teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

TİHEK Kurul Üyesi Dilek Ertürk

Kıymetli katılımcılar, süremizi ziyadesiyle aştık. Soru-cevap kısmını ben çok uzatmamak kanaatindeyim. Tüm katılımcılarımıza çok teşekkür ediyorum. Son söz olarak Nikos Kazancakis der ki; Dünyada çiçek, çocuk ve kuş olduğu sürece korkma her şey yolunda demektir.

3. OTURUM

ÇOCUK YOKSULLUĞU VE SOSYAL KORUMA

SUNUCU

Değerli katılımcılarımız, üçüncü ve son oturumumuza geçiyoruz. Programımız "Çocuk Yoksulluğu ve Sosyal Koruma" başlıklı üçüncü oturumuna devam edecektir. Oturum Başkanı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Üyesi Sayın Muhammed Ecevit CARTİ'yi sahneye davet etmek istiyorum.

Konuklarımızın kısa özgeçmişlerini paylaşıyorum;

Sayın Emin ERASLAN; 1974 yılında Kırşehir'de dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Kırşehir'de tamamladı. 1994-1998 yılları arasında, yükseköğrenimini Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmetler bölümünde tamamladı. 2012 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne daire başkanı olarak atandı ve halen bu görevi yürütmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Sayın Emre ÜÇKARDEŞLER; UNICEF Türkiye'de Sosyal Politikalar Bölüm Başkanıdır. Sosyal koruma, sosyal yardımlar, çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, yerel yönetimler ve kamu maliyesi alanlarından oluşan bir portföyü yönetmektedir. Yeni ekonomik kırılgan istihdam, sosyal harcamalar, sosyal güvenlik reformu, mesleki eğitim, okul devamsızlığı konularında yayınları vardır. Çocuk hakları ve refahından sorumlu kuruluşlar için politika önerileri, strateji ve eylem planları kaleme almıştır. Türkiye, Almanya, Güney Kore ve Kanada, Emre ÜÇKARDEŞLER'in karşılaştırmalı olarak izlediği ülkelerdendir. Bu ülkelerde araştırmalar yürütmüş, Kanada Ottawa Üniversitesi'nde kalkınma politikaları dersleri vermiştir.

Doç. Dr. Sayın Ayşegül KAYAOĞLU; Boğaziçi Üniversitesi, İşletme bölümünden aldığı lisans derecesini takiben ekonomi alanında yüksek lisansını Birkbeck College; doktorasını ise London School of Economics and Political Science ve Catholic University of Louvain'de tamamlamıştır. Araştırmalarını özellikle çalışma ekonomisi, göç ekonomisi ve suç ekonomisi alanlarında devam eden Kayaoğlu, İçişleri Bakanlığı, Dünya Bankası ve Save the Children gibi kurumlarda danışmanlık yapmıştır. Yerli ve yabancı hakemli dergilerde yayınlanmış 30'un üzerinde makalesi vardır. Halen İstanbul Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

Şimdi sözü daha fazla uzatmadan, Kurul Üyemiz Sayın Muhammed Ecevit CARTİ'ye bırakıyorum.

Oturum Başkanı

Muhammet Ecevit CARTİ
TİHEK Kurul Üyesi

Sayın Başkanım, değerli katılımcılar. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulünün 32. yılı dolayısıyla UNICEF Türkiye ve Antalya Bilim Üniversitesi iş birliğinde gerçekleştirdiğimiz programın son oturumundayız. Çok değerli katılımcılarımız ile "Çocuk Yoksulluğu ve Sosyal Koruma" konusunu son oturumda konuşacağız. Çocuk yoksulluğu, çocukların haklarından yararlanamamalarına, potansiyellerini gerçekleştirememelerine ve topluma eşit bireyler olarak katılım sağlayamamalarına sebep olmaktadır. Sosyal koruma ile çocuk yoksulluğunun olumsuz etkileri asgariye indirilmeye çalışılmaktadır. Bu konunun Türkiye'de asıl muhatabı olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünden Daire Başkanı Emin ERASLAN'ı ilk konuşmacı olarak dinleyeceğiz.

Emin ERASLAN

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye'nin Çocuk Koruma Politikaları

Bu anlamlı günde bakanlığımızın çocuk alanında yapmış olduğu faaliyetlerden bahsetme fırsatı veren, bizi bu programa davet eden Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu Başkanlığına, UNICEF Türkiye Temsilciliğine ve Antalya Bilim Üniversitesi temsilcilerine teşekkür ediyorum. Sizlere bugün çocuk alanında yapmış olduğumuz faaliyetlerden çok kısa bahsedeceğim. Sabahki oturumlardan da çok detaylıca çocuklarla ilgili genel problemler, çözüm önerilerini dinledik. Bu sempozyumun, geleceğimizin çocukları adına faydalı olacağını düşünüyoruz. Zaten bu oturumda da konuşmayı yapan paydaşlarımızla, yakın temasta, uzun yıllardır birlikte çalışıyoruz. Özellikle 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü bizim için çok anlamlı bir gündür. Çocuğun üstün yararı, çocuk koruma politikalarında, çocukla ilgili karar alma mekanizmalarında, çocuğu önceliklendirmek, çocuk dostu mevzuatın geliştirilmesi, çocuk dostu uygulamaların geliştirilmesi ve çocuk refahının önceliklendirilmesi ve çocuğun karar alma mekanizmalarında katılım hakkının fırsat olarak verilmesi.

Özellikle biz Bakanlık olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ve çocuklarla ilgili çalışmalara çok önem veriyoruz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında sadece çocuk alanında çalışan bir genel müdürlük var. Ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ülkemizde uygulanması, izlenmesi, takibi ve çocukla ilgili her türlü süreçte; sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, adalet ve birçok alanda, çocuk koruma alanında, çocuğun önceliklendirilmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin izlenmesiyle ilgili de bir görevimiz var. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne de ülkemizdeki beş yıllık uygulamaları raporluyoruz.

Bugün Dünya Çocuk Hakları Günü vesilesiyle bizim 81 ilde oluşturduğumuz hem çocuk temsilcilerimiz hem de yetişkin temsilcilerimiz var. Çocuklarımız kendi aralarında komite kurdular, çocuk komitesinde 30 bine yakın komite üyemiz var ve çocuk komitelerinin içinde danışma kurulları var. 18'inde başlattığımız çalışmanın finali de bugün gerçekleştirdik. 18'inde açılışını yaptığımız "Ulusal Çocuk Formları" bizim için çok önemli. Çocuklarımızla bir araya geliyoruz, çocuk komiteleri bu senenin teması olarak; "Dijital Çağda Çocuk" temasını çalıştılar.

Dijital Çağda Çocuk ile ilgili önerilerini, çözüm önerilerini Sayın Bakanımıza bugün takdim ettiler. Biz özellikle bu çalışmayı da önemsiyoruz, takipçisi de olacağız.

Biz çocuk korumamızda neyi önceliklendiriyoruz, çocuğu önceliklendiriyoruz. Özellikle koruma ihtiyacı olan çocuklar için biz "aile odaklı bir yaklaşım" benimsedik. Çocuğu kendi aile ortamında destekleyecek, kendi aile ortamında yaşamasını sağlayacak her türlü tedbiri almaya çalışıyoruz. Biliyorsunuz çocuk hizmetleri Cumhuriyet tarihi kadar çok köklü bir geçmişi var. Biz bu sene Himaye-i Ethal Cemiyeti'nin 100. yılını kutladık. Himaye-i Ethal Cemiyeti, 30 Haziran 1921 tarihinde kuruldu. 4 Himaye-i Ethal Cemiyeti'nin 100. yılı münasebetiyle 30 Haziranı "Koruyucu Aile Günü" ilan ettik, Sayın Cumhurbaşkanımızın tensipleriyle. Biz çocuklarımızın eğer bir koruma ihtiyacı varsa, çocuğun doğasında bir risk varsa; o riski tespit edip kendi öz ailesi yanında bakımını sağlıyoruz, destekliyoruz; ekonomik olarak, sosyal olarak, psiko-sosyal destek olarak, rehberlik hizmeti olarak. "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti" diyoruz.

Eğer çocuğumuzun kendi öz aile ortamında bakamayacak durumdaysak, bir şiddet varsa, suiistimal varsa, bu çocuklarımız da öncelikli olarak yine bir aile ortamı dediğimiz, koruyucu aile yanında bakılması daha doğrusu. Hukuken evlat edinmesine müsaade ediliyorsa, evlat edinme hizmetlerine de aracılık yapıyoruz. Eğer bu aile destek paketlerinden yararlanamayan çocuklarımız varsa da aile ortamına yakın hizmet birimleri oluşturduk. Biliyorsunuz daha önce çocuk bakım kuruluşları, koğuş tipi, çok kalabalık kuruluşlardı; biz bunların hepsini kapattık. Çocuklarımız ya ailelerinin yanında ya koruyucu ailelerin yanında ya da aile ortamına en yakın çocuk evlerinde bakımını sağlıyoruz. 2002'de %39 olan aile odaklı hizmet modellerimizi, 2021'de %91'e yükselttik.

Ailesi yanında baktığımız bir çocuk adına 1.250 TL ödüyoruz. 138.271 çocuğumuzun kendi öz aile ortamında bakımını ve desteğini sağlıyoruz. Ayrıca bu çocuklar biliyorsunuz sosyal ve ekonomik olarak yoksul çocuklar, sadece ekonomik yardım yeterli olmuyor. Bu çocuklarımızı "Okul Destek Projesi" dediğimiz bir projeyle de okul zamanları dışında, kültürel, sanatsal, sportif ve akademik yönden de destekliyoruz. 23 bin çocuğumuz bu projeden yararlandı.

2002 yılında sadece 515 çocuğumuza koruyu aile yanında bakıyorduk. 2002'de bizim tesislerimizde kalan çocuk sayımız 19.995'ti. Bugün kendi sosyal tesislerimizde 13 bin civarında çocuğumuz var. 8.284 çocuğumuzu, koruyucu aileyle buluşturduk. Bu koruyucu aile çalışmamızı başlatan, her zaman yanımızda olan "Gönül Elçileri Projesi"ni de başlatan Sayın Emine ERDOĞAN Hanımefendidir.

Evlat edinme hizmetinde bugüne kadar 18 bin çocuğumuza aracılık hizmeti sunmuşuz. Hizmetleri dönüştürdük, biraz önce bahsettiğim gibi. Yeni hizmet modelleri geliştirdik. Daha önce çocuk esirgeme dediğimizde aklımıza; aile bakımından yoksun çocuklar gelirdi. Ancak biliyorsunuz 2005 yılında bir kanun değişikliği yapıldı; Çocuk Koruma Kanunu yayınlandı. Çocuk Koruma kanununda bize bir görev verildi; Çocuk Esirgeme Kurumu. 25 yıldır da bu alan-

da, çocuk alanında çalışıyorum. Daha çok dezavantajlı ve ihtiyacı olan çocuklarla çalışıyoruz; suça sürüklenen, suç mağduru, yabancı uyruklu çocuklarla çalışıyoruz. Bu çocuklarla ilgili her türlü mevzuatların geliştirilmesi sürecinde de birçok paydaşlarımızla ortak çalıştık. Bununla ilgili yeni hizmet modelimiz olarak "Çocuk Destek Merkezleri" oluşturduk, Çocuk Destek Merkezlerimizde, çocuklarımızın psiko-sosyal destek hizmeti alabileceği, bire bir takip edilebileceği, danışman hocalar tarafından çocuğun iyi olma halinin sağlandığı merkezler oluşturduk. Bu merkezlerde suça sürüklenen, suç mağduru, yabancı uyruklu çocuklar ve sokakta risk altındaki çocuklar olarak, özel ihtisas grupları oluşturduk.

Çocuklarımızın gelişimlerini her zaman destekliyoruz. Biz çocuklarımıza temas eden, çocuğu önceleyen, Çocuk Destek Gelişim Programları, ANKA Çocuk Destek Programı gibi programlar geliştirdik. Bu programlar çocuğun 24 saatinin bir danışman tarafından yapılandırıldığı programlar. Ayrıca çocuklarımızın sporla, sanatla, kültürle de akademik başarıyla da destekliyoruz. Akademik olarak çok başarılı çocuklarımız var. 2.394 çocuğumuzu lisanslı sporcu yaptık. 1.223 çocuğumuzu da çeşitli spor, kültür ve sanatsal faaliyetlerle ilişkilendirdik. Bu çalışmalar Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün uhdesine bırakılacak bir çalışma değil. Bu çalışmaları biz bütün paydaşlarımızla yapıyoruz.

Bugün Oturum Başkanımız, daha önce Gençlik Spor Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısıydı, biz hep iş birliği ile çalışıyorduk. Sporla çalışırken Spor Bakanlığına uğruyoruz, kültürle ilgili çalışırken Kültür Bakanlığının tesislerini kullanıyoruz. Bu çocuklar hepimizin çocukları. Eğitim aşamasında bütün üniversitelere kapımız açık. Hem araştırma yapılması hem o çocukların eğitimiyle ilgili gelişmeler, ortak çalışmayı önceliklendirdik. Özel okullardan yararlandırıyoruz çocukları. İş ve meslek danışmanlığı eğitimi veriyoruz. Çocuk rehberlik desteği alıyor. Çocukların kariyer gelişimiyle ilgili eğitimler veriyoruz. Çocukların kurum bakımından ayrılması sonrası dönem en çok eleştirinin geldiği yerdir; özellikle birçok STK tarafından. "Siz kurumlardan ayrıldıktan sonra çocukların takibini yapmıyorsunuz. Bu çocuklar kaderine terkediliyor." Öyle bir şey yok. Şimdi reşit olmuş bir birey, 18 yaşından sonra birçok haklara sahip oluyor.

Biz kurum bakımından, 18 yaşını dolduran hiçbir çocuğu kendi istemediği sürece ayırmıyoruz; 20 yaşına kadar ortaöğretimine devam eden çocuklar, bu kurumlarda kalabiliyor. Yükseköğrenime devam eden çocuklar 25 yaşına kadar bizimle bağlantılı olarak kalabiliyor. Kurum bakımında kalabiliyor ya da bütün destek mekanizmalarımız devam ediyor. Kurum bakımından ayrıldıktan sonra "rıza genç formu" dolduruyoruz; "İzleme sürecinde senin iletişim bilgilerini kullanabilir miyiz? Bundan sonraki süreçte bizimle bağlantı kurmak istiyor musun?", "Evet sizinle bağlantıyı koparmayacağım. Hayat boyu biz sizinle takibimi yapabilirsiniz." dediğinde biz bu çocuklarımızın da gençlerimizin de belli periyotlarla takibini yapıyoruz.

Kurum bakımından ayrılan çocuklara biz sosyal ve ekonomik destek sağlıyoruz, ekonomik ihtiyacı varsa. Barınma desteği sağlıyoruz. İş hayatına uyum desteği sağlıyoruz. Ve kamuda ya da özel sektörde istihdamlarını sağlıyoruz. Kurum bakımından ayrılan gençlere özel

istisnai kadrodan, kadro sınırlaması getirilmeksizin kamuda istihdamı sağlıyoruz. 1988 yılında çıkarılan 2828 sayılı Kanun'un Ek-1'inci maddesine göre bu istihdam sağlanıyor. Bugüne kadar 56 bin gencimizi kamuda istihdamını sağlamışız. 7.380 gencimize de özel sektör istihdam teşvik desteği sağlamışız.

Çocuklarımızı her türlü risklere karşı koruyoruz. Sabahki oturumda hocamız bahsetti. 251 Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimi oluşturduk. 251 Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimi 10 bini aşkın okulla ilişkili halde çalışmalarını yürütüyor. Okullardaki risk altındaki çocuklarla ilgili destek mekanizmalarımızı sunuyoruz.

28 bin sokakta çalıştırılan, dilendirilen çocukla ilgili önlem almışız. Çocuklar Güvende Programıyla da 81 bine yakın izleme faaliyeti yapmışız. Komitelerin çalışmalarında çok farklı çocukların yaptığı çalışmalar var; engelsiz çocuk buluşması, sıfır atık projesi, fidan dikim projesi, sosyal uyum projesi bunlardan birkaçıdır. Yani Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan renk, dil, din, ırk fark etmeksizin 18 yaş altı her çocuk bizim korumamız ve şemsiyemiz altındadır. Bir ihmal varsa, bir istismar varsa biz müdahil oluyoruz. Ve destek mekanizmalarımızla hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın, kendi uyruğumuzdaki çocuklara sağladığımız tüm hizmet paketlerini diğer yabancı uyruklu çocuklara da sağlıyoruz.

Ücretsiz kreş desteği sağlıyoruz. Dijital risklere karşı çocukları bilinçlendiriyoruz. Sabah üniversitedeki genel sekreterimizin bahsettiği, sosyal medya çalışma grubu oluşturduk. Sosyal medya çalışma grubumuz Bilgi Teknolojileri Kurumuyla ve Emniyet Genel Müdürlüğünün Siber Suçlar Daire Başkanlığı ile ortak çalışmalarını yürütüyorlar. Çocukları olumsuz etkileyecek içeriklerle ilgili müdahil oluyoruz. 1.368 içeriğe müdahil olduk. 15.771 kişiye dijital risklerden korunma eğitimi verdik. 107.299 kişiye de özellikle çocuk alanında çalışan yetişkinlere ve ailelere mahremiyet eğitimi verdik.

Uygun içerikli kitapları öneriyoruz. Olumsuz içerikli yayınlardan da koruma adına bir platform oluşturduk, ihbar mekanizması oluşturduk. Bu ihbar mekanizmasını Mobil ihbar hattımız var, Whatsapp hattımız var, BİP hattımız var ve e-postayla da bize gönderilebilir. Uygun içerikli olmayan kitaplara ilişkin çalışmaları Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu Genel Müdürlüğümüzün sekretaryasında ürütüyoruz. Kurul, 24 kitabın uygun olmadığına ilişkin karar verdi. Evet, çok teşekkür ederim.

TİHEK Kurul Üyesi Muhammet Ecevit CARTİ

Emin Bey'in de bahsettiği gibi Gençlik ve Spor Bakanlığında çalıştığım dönemde uzun yıllar birlikte çalışmalar yürüttük. Sunumunda da ifade ettiği gibi çocukların korunmasına yönelik çalışmalar aile odaklı çalışmalardı. Bundan sonraki konuşmacımız Emre ÜÇKARDEŞLER, "Çocuk Odaklı Sosyal Koruma ve Genel Çerçevesi" başlıklı sunumunu gerçekleştirecek.

Emre ÜÇKARDEŞLER
UNICEF / Çocuk Odaklı Sosyal Koruma ve Genel Çerçevesi

Sayın Başkan, değerli üyeler, kıymetli katılımcılar; burada olmak çok güzel.

Çocuk odaklı sosyal korumada, çocuğa yönelik ve özellikle en kırılgan durumdaki çocuklara yönelik sosyal koruma hizmetlerinin daha belirgin hale gelmesi ki biz zaten şöyle diyoruz; çocuk odaklı sosyal koruma sadece çocuğu dair hizmetler değildir. Aslında çocuğu ve aileyi etkileyen bütün yaşam döngüsü kapsamındaki tüm hizmetler ve uygulamalardır diye tanımlıyoruz. Ben bugün çocuk odaklı sosyal korumadan bahsederken aslında biraz UNICEF'in sosyal koruma yaklaşımından bahsedeceğim. Biraz bu yaklaşımın temel unsurları, kurucu mantığına dair paylaşımlarda bulunacağım. Bir de kısaca UNICEF'in küresel olarak çocuğa duyarlı sosyal koruma sistemlerinin kurulması, güçlendirilmesi, geliştirilmesine dair çalışma alanlarından, pratik çalışma alanlarından bahsedeceğim.

Özel olarak Türkiye'ye değinmeyeceğim. Aslında bu sempozyumdaki sunumumun yerleştiği yer de kendi başına bir çocuk hakkı olarak ve aynı zamanda diğer hakların yerine getirilmesinde bir katalizör rolü oynayan sosyal korumadan bahsetmek istiyorum. Yani hem kendi başına bir çocuk hakkı bu, bir yandan da diğer hakların gerçekleşmesi, koruma, adalete erişim, nitelikli hizmetler, çocuk koruma, sosyal hizmetler gibi alanlara ilişkin de bir katalizör rolü oynuyor sosyal koruma, sosyal politikalar.

Olaya bu iki espri mantığında yaklaşacağım. Bizim sosyal koruma yaklaşımımıza yön veren 4 temel ilke var. Bu bir tanesi zaten çok yakından tanıdığınız, özellikle hukukçuların iyi bildiği; çocuğun yüksek yararı ilkesidir.

Bir diğeri aşamalı olarak tüm ülkedeki herkesin kapsam dâhiline alınmasıdır. Bu ülkenin kendi durumuna göre bir günde olabilecek bir şey değil ama tüm çocukların ve tüm ailelerin, herkesin tüm bireylerin sosyal koruma kapsamında olmasıdır. Ulusal sistemler ve kamu yönetimiyle iş birliği içinde bu çalışmaların gerçekleştirilmesidir. Yani farklı özellikle acil durumlarda, şok durumlarda sürekli başka başka programlar geliştirmek yerine, mevcut olan sistemlerin üzerine, o sistemleri güçlendirerek, daha kapsayıcı hale getirerek sosyal koruma

sistemlerinin güçlendirilmesidir. Ve aynı zamanda kapsayıcılık, içermecilik bakış açısı temelinde, dolayısıyla en kırılgan gruplar özel önem atfederek bu hizmetlerin sürdürülmesidir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi özellikle madde 26 ve 27'si bizim bahsettiğimiz sosyal güvenlik, sosyal sigorta konularına değiniyor. Bunları uzun uzun okumayacağım çünkü çok da vaktinizi almak istemiyorum. Ama özellikle 26 ve 27'den hareketle sosyal koruma ve sosyal güvenlik bir hak olarak UNICEF'in gündeminde, çalışmalarına temel bir dayanak sağlıyor.

Çocuğa duyarlı bir sosyal koruma sisteminin temel haklarını, üç temel madde üzerinde kurgulamaya çalışıyoruz. Bir tanesi, her çocuk potansiyelini geliştirmek ve gerçekleştirmek için yeterli finansal kaynakları olan hanelerde yaşamalıdır. Yani bu, hanelerin ki asıl sosyal korumanın yoksullukla mücadele boyutunda da temel bir nokta. İki, her çocuk gelir durumu veya kişisel özellikleri ne olursa olsun, nitelikli temel hizmetlere ve gelişim için gerekli bilgilere erişebilmelidir, bu ikinci temel bir hak. Ve üçüncüsü de; yine sosyal koruma mantığı içinde, her çocuk gerektiği zaman müdahale konusunda kendilerine yardımcı olabilecek bir sosyal hizmet uzmanı veya destek uzmanıyla doğrudan iletişim kurabilmelidir. Bu da bugün konuştuğumuz pek çok konuyla hemen bağlantısını kurabileceğimiz, alakalı bir temel noktadır.

Sosyal koruma dünyanın her yerinde olduğu gibi özünde oldukça pahalı bir müdahaledir. Baktığımız zaman küresel ortalamaya ülkelerin gayrisafi yurtdışı hasılaların %1-1.1'inin sosyal koruma finansmanına gittiğini görmekteyiz, bu yeterli değil, hiçbir yer için yeterli değil. Kapsam, erişim ve nitelik konusunda başarılı olmak için daha fazla sosyal koruma finansmanına ve mevcut kaynakların daha da etkin kullanılmasına ihtiyacımız olduğu kesin.

Peki, sosyal korumayı biraz daha hani operasyonel bir tanım haline getirecek olursak, nasıl tanımlıyoruz, bundan da bahsetmek isterim. Sosyal koruma kırılgan gruplara özel önem atfederek, tüm insanların yoksulluğa, sosyo-ekonomik kırılganlıklara ve risklere karşı yaşamları boyunca korunmasını veya bunlardan etkilenmesinin engellenmesini amaçlayan politika programlar bütünüdür. Dolayısıyla sadece bir noktada değil, tüm bir yaşam döngüsü içine sosyal koruma yaklaşımını yedirmeye çalışıyoruz.

Burada kırılganlık her dilde, sosyal korumada çok duyabileceğiniz bir kavramdır. Basit yine de operasyonel bir ayrıştırmaya gittiğimizde; ekonomik kırılganlık maddi olarak yoksulluk ve yoksunluk; aslında görece daha ölçülebilir, maddiyata dayalı bir meseledir. Sosyal kırılganlığı ise yaş, cinsiyet, eğitim, engellilik durumu gibi kişisel özelliklerin sosyal ve ekonomik dinamiklerle etkileşimi nedeniyle ortaya çıkan kırılganlık olarak tanımlıyoruz. Ve çocuğa duyarlı sosyal koruma sistemleri, ekonomik ve sosyal yönden kırılgan gruplara özel ağırlık vererek çok boyutlu çocuk refahı tasarlanmış programlardır. Ve yine bugün sıkça bahsedildi; sosyal korumanın da temel esprisi aslında çocuk refahı; çocuk esenliği, çocuk iyi olma halidir. Bu temel güdü, bu temel amaç çerçevesinde sosyal korumayı yerleştiriyoruz.

Biraz yaşam döngüsünden bahsetmek isterim. Çocuk odaklı ve aile odaklı sosyal koruma dediğimiz zaman çocuğun daha doğmadan önceki, annesinin ve ailesinin aldığı hizmetler-

den başlayıp yaşam döngüsü sonuna kadar çocuk ve ailenin hak sahibi olduğu hizmetlerden bütününden bahsediyoruz. Bu anlamda her birine ilişkin farklı müdahale alanları, öncelikler, değişen öncelikler var yaşam döngüsü boyunca. Bizim çok sevdiğimiz bir çember vardır, farklı yaş gruplarında işte 3-5 yaş arasında mesela çocuk yardımı, erken çocukluk gelişimi ve eğitim hizmetlerine erişim; yaş ilerlediği zaman çocuk yardımı, öncesiz eğitim, okul, beslenme konularıdır. Daha sonra yine çocuk yardımı, eğitim ücretinden muaf olabilmek, beceri geliştirme imkânları, yani çocukların hem akademik hem sosyal duygusal becerilerini geliştirme şanslarına erişimidir. Daha sonra okuldan iş hayatına geçiş bu konudaki destekler ve devam ediyor. Bu döngü içinde her bir alana dair yapılabilecekler, geliştirilebilecek konular karşımıza çıkıyor.

Küresel olarak UNICEF'in sosyal koruma alanındaki çalışmalara baktığımız zaman; 10 temel çalışma alanı var. Bunların burada çok detayına girmeyeceğim, sunumu çok uzatmamak amacıyla sadece üst başlıklar halinde paylaşacağım.

Bir tanesi kanıt; sonuçta ölçemediğimiz bir şeyi değiştirme şansımız zaten yok. Kanıttan kastımız aslında veri, veri temelli hareket etmek. İşin arka planı da bir yerinde hep yoksulluk; hane halkı yoksulluğu ve çocuk yoksulluğu kavramları da paradigmamızın merkezinde yer aldığı için kanıt temeli girdiğimiz zaman çocuk yoksulluğunun analizi, etki değerlendirmeleri, sistem ölçümleri dünyadaki pek çok hükümetle ve paydaşlarla beraber çalışma alanlarımızdan biridir.

İkinci bir nokta da politika ve strateji geliştirme konusudur. Yani politika ve stratejilerin katkı vermemiş, koordinasyona destek, finansmana destek, farklı finansman kaynaklarına, ilgili birimlerin ulaşması için vereceğimiz destekler, verdiğimiz destekler bunun bir boyutudur. Ve aynı zamanda bütçeleme, kaynak artırma, kaynakların daha etkin kullanılmasına yönelik iş birlikleri bunun bir boyutu.

Sosyal yardımlar tarafına geçtiğimiz zaman; çocuklara yönelik nakdi yardımların kapsamının genişletilmesi ve yardım miktarlarının artırılması yine çalışma alanlarımızdan biri. Burada savunuculuk desteğinden tutun da teknik destek, analizler, ekonometrik çalışmalar gibi pek çok hizmeti ve işbirliğini sürdürüyoruz.

Dördüncü nokta da nakdi yardımlar ile bilgi ve hizmetlerin birbiriyle bağlantılı hale gelmesidir. UNICEF çalışmalarında nakit artı ya da sosyal hizmetlerle sosyal yardımlar arası bağlantıların güçlendirilmesi kavramını oldukça sık duyarsınız. Bu da tam buradan kastettiğimiz bir şeydir. Bir mesele sadece nakit yardımıyla çözülemez, hiçbir toplumsal mesele çözülemez ama nakdi yardımları, bakanlığımızdaki Çocuk Koruma Genel Müdürlüğünün, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğünün yürüttüğü hizmetlerle ne kadar çok birleştirebilirsek, o kadar çocuğa ve aileye katkıda bulunan hizmetler sağlayabildiğimizi, geliştirebildiğimizi biliyoruz, görüyoruz; Türkiye'de de buna destek olmaya çalışıyoruz.

İşin bir başka boyutu sigortacılık, yani sağlık sigortası temeldedir. Her ülkenin kendine göre farklı bir sosyal sağlık sigorta sistemi vardır. Ama sosyal koruma açısından baktığımız

zaman, her bireyin, her çocuğun, her ailenin sağlık sigortasına erişebilmesi ve o anlamda sağlık sigortasının kapsamının genişletilmesi ve erişilebilir hale gelmesi, tüm vatandaşlar ve ülkede yaşayan herkes için erişebilir olması bizim için temel bir hedeftir.

İş ve istihdam tarafına geldiğimiz zaman yaşam döngüsü diye kurguladık ya; aynı zamanda çocuk bakım destekleri, gençlerin istihdamına yönelik destekler, istihdam edilebilirliğe yönelik bilgi, beceri, yeteneklerin geliştirilmesine dair hizmetler de bunun bir parçasıdır.

Yedi numarada sosyal refah, yani sosyal hizmetler, sosyal refah iş gücünün güçlendirilmesi, vaka yönetim çalışmalarıdır. Çünkü birkaç madde önce bahsettim hatırlarsınız. Mesele sadece nakitle çözülecek bir mesele değildir. Her zaman için nakit yardımlarını, sosyal yardımları, sosyal hizmetlerle birleştirmek temel bir hedef olduğu için hem sosyal yardımları veren hem sosyal hizmetleri veren refah iş gücünde bu çok sektörlü düşünme ve çok sektörlü operasyonlara yönetebilme kapasitesinin artırılması temel çalışma alanlarımızdan biridir.

Sekizinci olarak bütünleşik yönetim sistemlerinin güçlendirilmesidir. Aile Bakanlığı ile yakın çalışanlar bilir; bütünleşik adını verdiğimiz bir sistem var; tüm sosyal hizmetlerin bir elden kurgulanmasını ve hizmet verilmesini sağlayan. Bu da aslında tam onunla alakalı bir şey. Yani bütünleşik yönetim sistemleri, ülkede yaşayan herkesin bir vatandaşlık numarası veya göçmen numarası veya sığınmacı numarasıyla bu sistemden yarar görmesinin, hizmet alabilmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalardır.

Dokuzuncusu şoklara dayanıklılık; bu şokların çok geniş bir tanımı var aslında. Daha klasik tanımıyla doğal afetleri, depremleri düşünüyoruz ama işte pandemi artık bunun bir parçası. Keza insani krizler, göçler de aslında bunun bir parçası. Dolayısıyla şoklara dayanaklı, ulusal-sosyal koruma sistemlerinin güçlendirilmesi de çalışma alanlarımızdan bir tanesi.

Ve onuncusu da insani nakit yardımları. Yani insani krizlerde devreye sokulan nakit yardımları ile ulusal-sosyal koruma sistemlerinin daha yapılandırılmış uzun süreli sosyal koruma ve sosyal yardım sistemlerinin bağlantılı hale getirilmesi ki bu da operasyonel verimlilik açısından oldukça kıymetli ve faydasını gördüğümüz bir çalışma alanı.

Her zaman sorulan bir konu var; özellikle haklar meselesi üzerinden düşündüğümüz zaman; maddi yardımlarda şart konusu. Dünyanın buna henüz tam bir cevabı yok. Yani şartlı eğitim yardım diyoruz, şartlı sağlık yardım diyoruz vs. Burada tek bir ideal formül yok. Ama şart konusunda UNICEF'in şöyle pratik ve yine hak temelli bir yaklaşımı var. Öncelikli olarak genel çocuk yardımlarının, yani hiçbir karşılığı hiçbir şartı olmayan bir çocuğun çocuk olmaktan kaynaklı hakkından geldiği düşünülen, genel çocuk yardımlarının nihai hedef olması temelinde kurguladığı ama aynı zamanda bu hedefe doğru yol alırken bir ülkede, o ülkenin kendi özel durumu, ihtiyaçları, finansman kapasitesi ve ulusal programların öncelikleri gibi konularla iç içe olarak politika geliştirmesini veya bu sürece katkı vermeyi hedefleyen bir yaklaşım. Bu anlamda yine sosyal koruma yaklaşımının arka planında yer alan temel koruyucu mantıklardan bir tanesi tabii ki engellilik ve sosyal koruma. Çünkü UNICEF için etkin ve kapsa-

yıcı koruma, mali sorunlar dahil olmak üzere, engelli çocukların karşılaştığı, pek çok sorunun aşılması bakımından hayati önem taşımakta. Sosyal koruma dedik ya başta, kendi başına bir hak olmakla beraber, diğer hakların savunulması, gerçekleşmesi için de bir katalizör görevi görüyor ya da doğru veremezsiniz daha çok inhibitör görevi de görebiliyor. Bu anlamda bu engellilik kaynaklı risklerin, eşitsizliklerin ve engellerin giderilmesi için sosyal koruma programlarının, bu açıdan dikkatli tasarımı, uygulanması, dikkatle izlenmesi ve engelli bireylere özel onlara destek olan sosyal koruma programlarının ve yaklaşımın da sosyal koruma paradigması içinde yer alması temel olarak bizim önem verdiğimiz bir bileşendir.

UNICEF'in sosyal koruma yaklaşımında, özel sektöre de düşen bir rol var. Burada bir yandan hizmet sağlayıcıları olarak özel sektörden destek almak, yani bunun bilgi işlem altyapısı olabilir, nakit yardım programına yönelik ödeme mekanizmaları olabilir, yönetim bilgi sistemleri olabilir. Bu anlamda bir başka boyutu işveren ve tedarik zincirlerinde, sosyal koruma, özellikle çocuk işçiliği söz konusu olduğu zaman, işverenlerin üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi işin bir başka boyutu.

Uzun vadede sosyal koruma, sosyal yardımlar özelikle bütünleşik ve doğru bir şekilde kurgulandığı zaman aslında bir ülkenin çocuklarına ve geleceğine yapabileceği en yüksek getirisi olan faydalı yatırımlardan biridir.

Son söz; sosyal koruma her çocuğun hakkıdır ve çocuklar için sosyal koruma sistemleri oluşturmak, var olanları güçlendirmek ve genişletmek için gerekli araç ve kaynaklara sahibiz. Birlikte kamu, özel sektör, sivil toplum, kurumlar, üniversiteler, akademisyenler hep birlikte her çocuğun bu imkândan yararlanmasını sağlayıp, her çocuğa eşit imkân sağlayabiliriz. Ama her ülkede olduğu gibi bizim de henüz kat edecek yollarımız var. Ve bu yönde Türkiye'deki çalışmalara destek vermekten çok mutluyuz. Teşekkür ediyorum.

TİHEK Kurul Üyesi Muhammet Ecevit CARTİ

Ben teşekkür ediyorum, son sözleriniz için ayrıca teşekkür ediyorum. Çocuk yoksulluğundan bahsettik, çocuk yoksulluğunun sebep olduklarından bir tanesi de çocuk işçiliği; bu problem pandemi sonrası süreçte etkisini artırdı maalesef. Gençlik ve Spor Bakanlığının Nisan 2020 tarihli "Covid Salgınının Çocuklar Üzerindeki Etkileri Raporu"nda özellikle vurgulanan hususlardan bir tanesi çocuk yoksullaşmasıdır. Bunun dışında, pandemi sürecinde evde şiddete maruz kalma veya şiddete şahit olma vak'alarında da artış olmuştur. OECD tarafından yayımlanan "Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice: Fit for All Generations" başlıklı rapordan özellikle vurgulamak istediğim husus şu ki; daha 2007-2008 krizinin etkileri atlatılmadan, pandemiyle birlikte yaşanan yeni krizin en çok gençlere olumsuz etkisinin olduğu belirtilmiştir. Doç. Dr. Ayşegül KAYAOĞLU YILMAZ'dan "Covid-19 Sonrası Dönemde Çocuk İşçiliği ile Etkin Mücadele" başlıklı sunumu eşliğinde düşüncelerini öğrenmek istiyoruz. Teşekkürler.

Doç. Dr. Ayşegül KAYAOĞLU YILMAZ

Covid-19 Sonrası Dönemde Çocuk İşçiliği ile Etkin Mücadele

Herkese merhabalar. Ben de öncelikle sözlerime başlamadan evvel bu kıymetli organizasyonda emeği geçen herkese, başta TİHEK ve UNICEF olmak üzere ve sempozyuma ev sahipliği yapan Antalya Bilim Üniversitesi yetkililerine çok teşekkür etmek istiyorum. Sempozyumun son konuşmacısıyım. Son olmakla birlikte umarım hala herkesin dikkati buradadır. Çünkü benim biraz daha size vereceğim, sunacağım bilgiler, şimdiye kadar anlatılanlardan biraz daha farklı bir bakış açısı sunacak.

Ekonomi bölümünde öğretim üyesiyim ve ben zannediyorum şu an aramızdaki tek ekonomist de benim. O yüzden hukukçulardan farklı bir bakış açısı sunacağımı düşünüyorum. Ama bu zamana kadar dinlediğim sunumlardan açıkçası ben çok şey öğrendim diyebilirim. Sonuçta bu öyle bir problem ki hep beraber çözeceğimiz bir mesele, o yüzden ortak bir dil geliştirmemiz gerekiyor; o açıdan çok kıymetli.

Sunum başlığından da anlayacağınız üzere ben çocuk işçiliğiyle ilgili konuşacağım bugün sizlerle. Normalde çalışma alanıma baktığımda aslında hem nicel hem de niteliksel araştırmaları birleştiren bir yönüm olduğunu söyleyebilirim. Pek çok ekonomist genel resme bakmayı ve genel değerlendirmeler yapmayı sever, bu biraz bizim kanımızda olan bir şey. Sayısal veriyi özellikle değerlendirmeyi çok sevdiğimiz için. Fakat ben o genel resmini gördükten sonra bizzat derinine inip o resmin göstermediklerini; arka plandaki şeyleri de öğrenmeyi çok seven bir araştırmacıyım. Bu kapsamda çocuk işçiliğiyle ilgili, İstanbul'da Covid-19 öncesinde başlayan ve Covid-19 sonrasına da uzanan bir saha çalışmam oldu özet halini ve tabii ki çalışmamın bulgularını sizinle paylaşmak istiyorum.

Einstein'ın çok sevdiğim bir sözü var. Şöyle diyor kendisi "Her ahmak bilebilir, önemli olan anlamaktır." Gerçekten sonuna kadar katıldığım bir söz. O sebeple ben burada sizi istatistiklere boğmayacağım kesinlikle. Çünkü istatistiklere hepimiz açıp bakabiliriz, herkes bilebilir. Ama bence günün sonunda Türkiye'de 1 milyona yakın çocuk işçi olduğunu bilmemizin ötesinde, bunun sebeplerini anlamamız önemli. Diğer türlü bununla mücadele için etkin bir program geliştirmemiz söz konusu bile değil. Sunumun çeşitli slaytlarında fotoğraflar gö-

receksiniz. Bu fotoğraflardaki çocuklar bire bir benim sahada görüştüğüm, çalışırken, çalışma sonrasında kendilerinden bilgi edindiğim çocuklar, İstanbul'da çalışan çocuklar.

Sunumda da öncelikle çocuk işçiliğinin sebepleri nedir, neler gözlemledim sahada bunlardan bahsetmek istiyorum. Bunların her biri aslında Covid-19 sonrası dönemin etikleriyle birebir alakalı tabii ki. Yani 2007-2008 krizinden bahsetti Muhammet Bey. Aslında Türkiye makroekonomik dengesine baktığımızda, ne yazık ki büyük kırılımlardan bir tanesi 2015 sonrası biliyorsunuz. Ve Covid-19 öncesinde de genç istihdamında ne yazık ki OECD ortalamasının çok gerisindeydik. Bu da tabii ki bire bir eğitime verilen, eğitime atfedilen önemle de ilişkili bir mesele. Dolayısıyla aslında pandemiyle beraber daha da derinleşen, daha da çetrefilli hale gelen bir tablo var önümüzde. Sonrasında da sunumun bitmesine yakın umuyorum ki siz zaten ben daha söylemeden, etkin bir mücadele için neler yapılması gerektiğinin farkına varmış olacaksınız.

Fakat bütün bunları konuşmadan önce şunu da söylemek istiyorum; hangi programı geliştirirsek geliştirelim, bu çocuk korumanın herhangi bir alanıyla ilgili olabilir. Ben şunu her zaman savunuyorum bir ekonomist olarak; her bütçede olduğu gibi devletin bütçesi de kısıtlı, bütün kurumların bütçeleri kısıtlı. Dolayısıyla bizim çok etkin bir müdahale programı geliştirmemiz gerekiyor. Bu ne demek; örneğin bir sistem geliştiriliyorsa, bu henüz ülkemizde ne yazık ki çok yapılmıyor. Bilimsel açıdan herhangi bir projenin ve programın etki değerlendirilmesinin yapılması ve bunun bağımsız gözler tarafından yapılması ve sonrasında o etki değerlendirmesinin çıktısı üzerinden bu projenin genişletilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bizde birazcık hemen heyecanlanıp her şeyi birden bütün illere yayıp sonrasında da bir etki alamama söz konusu ve işte heba edilen bütçeler oluyor, çocuklara hizmetin ulaşması noktasında sıkıntılar yaşanıyor.

Şimdi çocuk işçiliği dediğimizde bizim en önemli karşımıza çıkan mesele yoksulluk. Burada size sunacağım düzende göreceğiniz üzere aslında yaptığım çalışmanın biraz yansıması. Çünkü sosyo-ekolojik model kullanarak yaptığım bir araştırma bu. Bu şu demek oluyor; çeşitli katmanlarda çocuk işçiliğini anlamaya çalıştım. Bu çocuktan başlayan, sonrasında aile, yakın çevre, kurumlar ve daha sonrasında daha makro boyutta yapısal problemler içeren bir katman. Bu kapsamda hem çocuklarla hem aileleriyle, Aile Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığından yetkililerle, muhtarlarla, imamlar, öğretmenler, okul müdürleri çok ses toplamaya çalıştım. Ve onları harmanladığım sonuçları size sunacağımı umuyorum.

Şimdi yoksulluk dediğim gibi çok önemli bir problem önümüzde ve Covid-19'la beraber artan, derinleşen bir yoksulluk görüyoruz. 2000 sonrasında Türkiye'de "yeni yoksulluk" dediğimiz bir kavram vardı. Çocuk yoksulluğu dediğimiz zaman anladığımız şeyler, kötü sağlık durumları, eğitimden kopuş ya da eğitim çıktılarının düşük olması, yetişkinlikteki yoksulluğa sebep olması. Yani aslında yoksulluğun jenerasyonlar arası aktarılıyor olması; literatürde "nöbetleşe yoksulluk" diye de tabir ediyoruz biz bunu maalesef. Ve Türkiye'de şu anda olan şey

de ne yazık ki bu. Görüştüğüm kişilerde, çocuklarda ve ebeveynlerde aslında hane halkının ekonomik durumunun, çocuk işçiliğinin arkasındaki en önemli faktörlerden biri olduğunu görüyoruz. Bu arada şu detayı da vermeyi unuttum; size burada sunacağım bilgiler sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kişilerden aldığım bilgiler değil, aslında daha kapsamlı bir çalışmanın sonucudur. Türkiyeliler, Suriyeliler ve Türkiye'de yaşayan kırılgan bir nüfus topluluğu olarak da Romanlarla yaptığım çalışmanın sonuçlarıdır.

Çocuk işçilerine ailelerinin durumlarını sorduğumuzda; görüyoruz ki aslında Suriye örneklerinde çocukların neredeyse tamamı, kazandıkları paranın aile için işte çok çok kıymetli olduğunu, ailenin kendisini ve kardeşlerini bakmakta zorlandığı için çalışması gerektiğini söylediğini görüyoruz. Türkiye çocuklarda tabii ki de ailesinin maddi durumunun önemli olduğunu ama görece, geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusa göre %60 oranında olduğunu görüyoruz.

Türkiyeli çocuklarda gözlemlediğim yoksulluğun yanında en önemli yapısal faktörü; eğitimden kopuş olarak gördüm. Bunun da çeşitli sebepleri var. Çünkü eğitim sistemimizde de sorunlar var. Aslında ailesinin maddi durumu çok elverişsiz olmamasına rağmen, çocuk işçiliğini tercih eden çocuklar da çok vardı ve tabii ki karşımıza başka yapısal faktörler de çıkıyor. Örneğin dediğim gibi genç işsizliği. Genç işsizliği yüzünden çocukların özellikle 9. sınıftan sonra, çocuk işçiliğine, yani okuldan kopmayla beraber çocuk işçiliğe yönelmenin çok olduğunu görüyoruz. 9. sınıf özellikle çok önemli. Çünkü ilginç bir şekilde 9. sınıftan sonra matematiğin müfredatı da çok zorlaşıyor ve çocuklarda akran zorbalığıyla beraber gerçekten zihinsel olarak yeterli olmadıklarını, akademik olarak devamlarının mümkün olmadığını düşünme gibi bir psikolojik faktörler de devreye giriyor. Bununla beraber genç işsizliğini de gördüklerinde, aileler de tabii aynı şekilde. Şöyle bir düşünce olduğunu gördüm, sahada pek çok ailede "Okuyup da ne olacağım?" ya da işte "Üniversite okuyup da işsiz olacağıma, o yıllarımı aileme katkı sunarak geçirebilirim." şeklinde. Maalesef genç işsizliğinin böyle bir endirekt etkisi de var.

Bir diğer mesele "eğitim getirisinin düşüklüğü" dür. Cinsiyet eşitsizliği de aslında bunun ek katmanıdır. Dolayısıyla eğitim getirisinin düşüklüğü ve gençlerin bu açıdan eğitimlerinin devamına dair iştahlarını kaybetmesi de çocuk işçiliğine sebep oluyor olarak karşımıza çıkıyor.

Bir diğer mesele toplumdaki çocuk algısı. Bu benim için gerçekten sahada görmemiş olsaydım bu kadar bilincinde olacağım bir mesele değildi. Fakat ne yazık ki işvereninden tutun da öğretmenine kadar hatta çok çeşitli görüştüğüm kişilerde "Çocuk kimdir sizce? Kaç yaşından sonra çocuk olmaktan çıkarız?" sorularına o kadar farklı cevaplar aldım ki işte "Hocam 10 yaşından sonra bir kız çocuğuna artık çocuk diyemeyiz." gibi. Sanki çocukluk yaşı, 10-12'nin altı gibi böyle bir şey vardı. Özellikle küçük işletmelerde, mikro işletmelerdeki işverenlerle görüştüğümde; çalışırken kesinlikle çocukluk algısının olmadığını fark ettim çok ilginç bir

şekilde. "Hocam biz de çalıştık zamanında. Ağaç yaş iken eğilir, yapacaklar tabii." gibi. Buradaki tabii ki bu sefer mevzuatı bilmemekten kaynaklı, çocukların hangi işlerde çalışıp çalışmamalarını bilmemekten kaynaklı tehlikeler de söz konusu olabiliyor. Ancak ödeme meselesine geldiğimizde, onlar çocuk bir çocuğa günde işte 20-30 lira ancak verilmeli, daha ne kadar verilebilir gibi böyle bir dengesizlik var. Tabii ki de toplumsal cinsiyet eşitsizliği her zaman karşımıza çıkıyor. Kız çocukları sanki erken yaşta, çocukluktan çıkıyorlar gibi bir algı olduğunu gördüm. Bu algıyı bizim değiştirmemiz gerekiyor gerçekten. Dolayısıyla çocuk koruma meselesi, çocuk işçiliği meselesi tek başına çocuklara dokunarak halledebileceğimiz bir sorun değil; buradan da bunu görüyoruz.

Bir diğer mesele kayıt dışılık; bu sadece çocukların kayıt dışı çalışması ve onun getirdiği dezavantajlar değil, ebeveynlerin de kayıt dışı sektörde çalışmalarından kaynaklı ne yazık ki dezavantajlar. Kayıt dışı sektörde çalışan ebeveynlerin, korumasız ebeveynlerin çocuklarının da yaptığım başka akademik çalışmalardan bulduğum üzere; ne yazık ki çocukları da çalışmaya ittiğini, çocuklukta çalışmanın da yetişkinlikte daha kötü şartlarda çalışmayı getirdiğini görüyoruz.

Eğitimden kopmak dedim; gerçekten de çocuk işçiliği için önemli bir noktadır. Türkiye'de eğitimden kopmak dediğimizde aslında şunu bilmemiz gerekiyor; gerçekten eğer bir çocuk eğitimden kopuyorsa büyük bir risk altında oluyor çoğunlukla. Ben okullarla, öğretmenlerle de çok fazla görüştüm sahada. Öğretmenlerle bire bir aile gezileri, ziyaretlerinde de bulundum. Özellikle Roman mahallelerindeki okullara yaptıkları ziyaretlerde katıldığım öğretmen gruplarında şunu gözlemledim; herkes çok iyi niyetli bir şeyler yapmaya çalışıyor. Fakat devam takibi ne yazık ki ülkemizde işlemiyor. İstatistiklere baktığınızda; Türkiye'de çocukların, zorunlu eğitim yaşındaki çocukların, çok büyük oranının eğitimde olduğunu görüyoruz. Ben gittiğim okullardan hiçbirinde bunu görmedim açıkçası. Çocuk okula kayıtlı görünüyor ama çocuğun devamı yok. Öğretmene soruyorum işte "Bir iki defa geldi.", "Peki ne yapıyor bu çocuk?", "Yok.", "Neden takip etmiyorsunuz?" diye sorduğumda ve bu hemen hemen her okulda başıma geldi inanın. "Hocam, bunun için yeterli imkânlarımız yok." Bir de mesela özellikle Suriyeliyse "Zaten biz dilini anlamıyoruz, adresi belli değil." falan gibi böyle mazeretlerle muhtarlığa sevk ediliyor. Muhtarlar başka işlerinin daha öncelikli olduğunu söyledikleri için onlar da öteliyorlar. Dolayısıyla devamsızsa bir çocuk, okulda görünüyor ama çocuk okulda yok aslında. O yüzden bizim eğitimdeki çocuklar kim, onu çok iyi bilmemiz lazım. Hâlbuki bu konuda Türkiye'de çok güzel bir sistem var, neden bu kullanılmıyor bilmiyorum.

Zamanım az olduğu için hızlı ilerleyeceğim ne yazık ki. Suriyeli çocuklara baktığımızda özellikle 10-11 yaşlarından sonra eğitimden kopuşlarla birlikte çocuk işçiliğinin de çok fazla arttığını görüyoruz. Eğitim sistemindeki en önemli gördüğüm eksiklikler, bu arada burada 11 tane eksiklik sıraladım. Gerçekten bunlara çözüm bulunmadığı sürece eğitimden kopuş ve çocuk işçiliğiyle beraberinde gelecek. Bunların başında "açık öğretim sistemi" geliyor. Bu çünkü çok yanlış bir şekilde kullanılıyor. Sınıfta yaramaz olarak görünen, akademik becerisi ol-

madığı düşünen çocuklar da buraya sevk ediliyor, öğretmenler sınıfta daha rahat etmek için bunu yaptıklarını söylediler, bazı görüştüğüm öğretmenler diyebilirim. Müfredatın örneğin çok fazla matematik odaklı bir müfredatımız var. Biraz daha buna öğrencilerin, özellikle sosyal becerisi olan öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Zorunlu eğitim yaşımız mevzuatta sıkıntılı, bunun değişmesi gerekiyor. Öğretmenlerimizin pedagojik ve bilimsel yetersizlikleri var. Akran zorbalığı, teknik mesleki okulların fonksiyonel olmayışı, sınıflarımızın ne yazık ki kalabalık oluşu, devamsızlığın takibindeki yetersizlikler. Öğretmenlerin çocuk işçiliği konusunda farkındalığının olmayışı ya da hangi mekanizmayla geri bildirimde bulunacaklarını bilmemeleri, Suriyeli çocuklar için uyum sınıfları ve okul güvenliği eğitimden kopuşu beraberinde getiren meselelerdir.

Romanlara baktığımızda daha farklı dezavantajlar görüyoruz ne yazık ki. Fakirlik, toplumsal normlar, ayrımcılık, rol model olmaması kesinlikle. Benim görüştüğüm hiçbir Roman mahallesinde zannederim çocuklardan hiçbiri, bana şunu söylemedi "Benden daha eğitimli annem-babam var." ve hep ortaokul çocuklarıyla görüştüm. Hepsi muhtemelen "Sülalemdeki en eğitimli ben olacağım hocam." diyerek kinayeli cevaplar verdiler. Ya babaları çoğunlukla hapishanede olan ya da anneanne-babaanne yanında büyüyen çocuklar ve gerçekten birçok koruma alanı eksikleri olduğu için okula devamlarında sorunlar olan çocuklardı.

Yasal boşluklarımız var ve kurumlar arası koordinasyon eksikliği olduğunu maalesef ben çok kez tecrübe ettim İstanbul'da. Her kurumumuz kendi içerisinde çok güzel şeyler, iyi niyetli şeyler yapmaya çalışıyor ama birbirlerinden ne yazık ki kopuklar.

Bu noktada baktığımızda aslında çocuk işçiliğinin sebeplerini anlamak için yaptığım çalışma bir ilk çalışma değil. Bunun gibi literatürde pek çok alanda yapılan çalışmalar var. Bu bize şunu gösteriyor; Covid-19'la beraber aslında biliyorsunuz yoksulluk boyutları daha da arttı. Şimdi bir de yoksulluk diyoruz ama hepimizin aslında tüm ülke olarak alım gücümüzün aşağı çekildiğini biliyoruz. Enflasyonla beraber işte kur oranları malum... Dolayısıyla kısa vadede bunun ekonomik anlamda zaten olumluya gitmesi çok mümkün görünmüyor ne yazık ki. Bu noktada çocukların çok daha büyük tehlikede olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle eğitime ara verilen dönemde, sahada benim gördüğüm; online eğitimi takip edilmeyen çok fazla yoksul ailede yaşayan çocuklar vardı ki bu çocuklar, evlerinde televizyon olmayan çocuklar.

Suriyeli çocuklar Türkçe bilgileri iyi olmadığı için EBA'yı takip etmekte zorlandılar. Ya da ebeveynlerinin eğitim seviyesi düşük olduğu için zaten onlara eğitim desteği veremediler. Ve eğitimden kopuşlar gerçekleşti. Burada tabii geleneksel bakış açısı da işin içine giriyor. Çoğu konuştuğum işte göç geçmişi olan, güney doğudan gelen ailelerde ya da Suriyeli ailelerde mesela şu da karşımıza çıkıyordu; kız çocukları için "Artık okula ara verdi, bir daha gitmesine de gerek yok. 13 yaşına geldi zaten, evlenir gelecek yıl da." şeklindedir. Dolayısıyla aslında okuldan kopmuş çocuklar kim; bunun biz takibini yapabiliriz. Çünkü zorunlu eğitim yaşında olan çocuklar kim biliyoruz, adrese dayalı sistemimiz de var. Bu sistem üzerinden

bence Aile Bakanlığı, yani burada yetkilimiz de var; çocuk işçiliğiyle mücadele birimlerini aktif hale getirip bir şekilde gerçekten bunun her ilde sistemi oturtup, o çocuklar nerede şu anda; bunu bulmamız gerekiyor, o çocukları bulmamız gerektiğini düşünüyorum. Diğer türlü şu anda biz bunları konuşurken, o çocuklardan evlenenler ya da başka türlü sorunlarla şu anda yüzleşenler var maalesef.

Son olarak da şunu söyleyebilirim; etkin çocuk işçiliğiyle mücadele programına dâhil edeceğimiz, olmazsa olmazlar içerisinde mutlaka "annelerin güçlülüğüne dair programlar" olması gerekiyor. Yani yoksul ailelerin içerisinde bile güçlü annelerin olduğu evlerdeki çocukların çok daha korunaklı olduğunu gördüm ben; çok önemli koruyucu bir faktör bu. Yine kayıtlılık, kayıtlı piyasada çalışması için ebeveynlere gerekli imkânların, teşviklerinin sağlanması. Okul ortamının, akran zorbalığının azaltılacağı şekilde iyileştirilmesi çok önemli meseleler diye düşünüyorum. Teşekkür ederim sabrınız için. Pek çok şeyi bahsedemedim, eğer merak ettiğiniz şeyler olursa da seve seve cevap vermeye çalışırım.

Muhammet Ecevit CARTİ

Hocamız çok kapsamlı bir sunum yaptı. Sonuçları henüz taze olan kendi araştırmasını bizlere özetledi. Ben kendisine teşekkür ediyorum. Sözü fazla uzatmadan sorularınız varsa almak istiyorum.

Av. Şahin ANTAKYALIOĞULU

Dilendirilen, çalıştırılan çocuklar var. Bunları her yerde görüyoruz. Aslında çok iyi projeler de yürüttük. Biz bunu neden önleyemiyoruz?

Doç. Dr. Ayşegül KAYAOĞLU YILMAZ

Benim gözlemim şöyle; mevzuatta ciddi eksiklikler var. Çocuk işçiliğinden tutun da zorunlu eğitim yaşına ilişkin yasal olarak verilen cezalarda eksiklik var. Sahadayken şunu da gördüm; trafik ışıklarında çocuk polis arabasının camını sildi ve polis de ona para verdi. Bundan sonra ne yapabiliriz daha çok sorgulamaya başladım. Bence çok büyük bir eğitimsizlik var ortada. Kamu çalışanlarımızın da bu konuda bilinci yeterli değil ya da günün sonunda yapılan daha büyük görülen işlere nazaran bu konu önemsizleştiriliyor. Bu noktada daha üst perdeden bütüncül bir perspektifle bu algının yıkılması gerektiğini düşünüyorum.

Zorunlu eğitim yaşındaki çocukların takibi bu çok basit bir şey olmalıydı. Bunu yapmadığımız için devamsız çocuklar okulda görünüyorlar fakat aslında okulda yoklar. Anne babaya ceza verildiğinde ya da makul destek yapıldığında, ben şunu da gördüm Covid-19 döneminde çocuk eğitim alabilsin diye televizyon olmayan eve televizyon yardımı sağlandığı fakat bir diğer takip ziyaretinde televizyonun yerinde olmadığı görülmüş. Baba televizyonu satmış ve kendi ihtiyaçları için kullanmış. Dolayısıyla takip mekanizmasından tutun da bu projelerin

nasıl düzenlendiğine kadar aslında etkin bakış açısı bizde olmalı. Ben temelde koordinasyon eksikliği olduğunu düşünüyorum.

Emin ERASLAN

En önemlisi çocuk meselesi bir kişiye, kuruma atfedilecek bir mesele değil. Bu süreçte karşılaştığımız çocuklardan her birinin farklı ihtiyaçları var. Bu konunun komplike çalışılması gerekiyor. Çocuğu alıyorsunuz, aileyi destekliyorsunuz fakat aileyi orada bir arada tutan bir gelir kaynağı var o gelir kaynağını kesemediğiniz takdirde sizin ödediğiniz sosyal destek yardımının bir anlamı kalmıyor. Bir çocuğun trafik ışığında cam silerken kazandığı para, sizin yaptığınız sosyal yardımın miktarının üstündeyse bu yardım aileyi cezbetmiyor.

Burada her bir kurumun üzerine düşen farklı görevler var. Hocamın da bahsettiği gibi bu işlerde biraz daha iyi koordine olmak gerekiyor. Mücadele veriliyor ama siz insanla çalışıyorsunuz her gün bu coğrafyada farklı sorunlarla da yüzleşiyorsunuz. Örneğin Suriye İç Savaşı sonucu gelen göçmenler var biz bu insanlara da sınırlı kaynaklarla destek olmaya çalışıyoruz. Mücadelemizle bu sorunları minimize etmeye çabalıyoruz. Şu an için sonlandırma iddiamız yok.

Emre ÜÇKARDEŞLER

Çalışma Bakanlığı'nın kendi verilerine göre 32-30% kayıt dışı bir istihdam var. Bu devletin yıllardır azaltmak için uğraştığı bir konudur. Çocuk işçiliğinin ciddi bir kısmı da kayıt dışı istihdamın, kayıt dışı ekonominin bulunduğu alanlarda yer alıyor. Dolayısıyla yapısal bir konu var karşımızda.

Çocuk işçiliğini normalleştiren varsayımlar Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne uygun olmayan varsayımlardır. Bunlar tüm dünyada var, Türkiye'de de var biz bunlarla mücadele etmek için hem kamu kurumlarıyla hem de özel sektörlerle çalışmalar yürütüyoruz. Keza eğitim ve koruma hizmetlerine erişim işin bir parçası.

Sadece idari yaptırımlar, para ile çözülebilecek bir konu olmadığını düşünüyorum ben. Aslında tam da bu gerçeklikten hareketle bizim Çalışma Genel Müdürlüğü Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı ile yürüttüğümüz çalışmalar var. Bu çalışmada amacımız çocuk işçiliği gerçekleşmeden yani biz işverenleri çocuk işçi tercih etmekten nasıl imtina ettirebiliriz, kendi öz denetimlerini nasıl artırabiliriz olarak çalışıyoruz.

Kayıt dışılık, çocuk işçiliği, sosyal normlarla mücadele etmeden bu konuda başarı gösterme şansımız herhâlde yok sanıyorum.

Göktan KOÇYILDIRIM

Çocuk dilendirilmesinde biz organize bir suçu göz ardı ediyor olabilir miyiz? Ciddi rakamlar söz konusu. Hukuken bir insan ticaretidir aslında bu; zorla çalıştırılma söz konusudur.

Bu ihtimalde organize suç mağduru çocuklar ve ailelerden bahsederiz ki bunun tartışılacağı hususun ceza hukuku boyutu da olacaktır. Buna ilişkin sizlere yansıyan bilgiler var mı?

Emin ERASLAN

Biraz önce de bahsettiğim gibi konunun tek bir boyutu yok. Spesifik olarak organize olanlar da maalesef karşımıza çıkıyor.

Av. Şahin ANTAKYALIOĞULU

Bu kişiler açısından TCK madde 80'in işletilmesi lazım ne hâkim ne savcı bunu bilmiyor maalesef.

Muhammet Ecevit CARTİ

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

KAPANIŞ KONUŞMALARI

SUNUCU

Bizler çok teşekkür ediyoruz. Kapanış konuşmalarını yapmak üzere, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Profesör Doktor Sayın Muharrem Kılıç'ı kürsüye davet ediyoruz.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Kıymetli Katılımcılar, Değerli Kurul Üyeleri, Değerli Akademisyenler günün bu saatine kadar dikkatle programımızı takip ettiniz, öncelikle hepinize teşekkür etmek istiyorum. Açılış konuşmamda bu sempozyumun bir bilimsel şölene de dönüşmesini arzu ettiğimizi ifade etmiştim. Gerçekten o beklentiyi karşılayan güzel bir program olduğunu düşünüyorum. Bu vesileyle bütün katılımcılarımıza gerek akademik gerekse de uygulamaya ilişkin görüşlerini paylaşmalarından ötürü huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum.

Çocuk hakları, çok boyutlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk haklarının yalnızca hukuki, cezai boyut değil; yanı sıra sosyal yardım ve sosyoloji gibi boyutları da bulunmaktadır. Sempozyumun kurgusunun İnsan Hakları Koordinatörlüğümüz tarafından kapsamlı bir akademik çalışma çerçevesinde ortaklaşa hazırlandığını ifade etmem gerekiyor.

Bu kapsamda ilk olarak "Çocuk İhmali ve İstismarı" ana başlığında birinci oturum gerçekleştirildi. Bu oturum çerçevesinde özellikle çocukların cinsel istismarına ilişkin mevzuat boşlukları da ifade edildi. Burada yalnızca sorun alanları değil aynı zamanda bu sorun alanlarına ilişkin farkındalığa da işaret etmeye çalıştık. Bu yönüyle hem sorunlu alanlara hem de pozitif anlamda atılan ve atılması gereken adımlara ilişkin öngörülerimizi de sizlerle paylaşmış olduk. Özellikle çocuğun cinsel istismarı konusunda mevzuat açısından bu noktada bir düzenleme yapılmasının gerekliliği ifade edildi. Böylesi bir düzenleme ihmal ve istismardan korunma açısından gerçekten önem arz etmektedir. Özellikle çocuğun iyi olma hali üzerinde duruldu. Buna ilişkin olarak meselenin yalnızca, cezai bir sorun olmanın ötesinde eğitsel faaliyetlerle ve farkındalık faaliyetleriyle güçlendirilmesi ve çocuğun refahının bir bütünsellik içerisinde ele alınmasının gereği vurgulandı.

Yine çocuk ihmal ve istismarıyla mücadelede sivil toplum deneyimi de paylaşıldı. Bunun beraberinde yapısal olarak ilgili paydaşlarla, STK'larla, kamu kuruluşu temsilcileriyle, uluslararası örgütlerle paydaşlık temelinde çalışmalar yapılmasının önemi ifade edildi. Bu noktada somut öneriler de getirildi. Özellikle bu alanda yetkin personel sayısının yeterliliğine yönelik tespitlerde bulunuldu. Bütçesel anlamda yetersizliklere ya da yeterlilik ölçütlerine ilişkin birtakım tespitler ifade edildi.

Çocuk haklarına yönelik farkındalığın artırılması noktasında özellikle bu hak alanının müfredatta yer almasının önemli bir adım olduğu değerlendirildi. Ancak işin yalnızca teorisinin değil pratik boyutunun da önemine değinildi. Çocuk hakları alanına ilişkin atılması gereken adımların teoriyle pratiğin bütünleşmesini mümkün kılacak bir paydaşlık temelinde gerçekleştirilmesinin önem arz ettiği ifade edildi.

İkinci oturumda; "Çocuğun Adalete Erişim Hakkı" konusunda çocuklara özgü meseleler ele alındı. Bu kapsamda bu alana ilişkin bakış açısının entegrasyon ve rehabilitasyon odaklı olması gerektiği ifade edildi. Bu bir anlamda onarıcı adalet felsefesinin de bir gereği olarak

karşımıza çıkmaktadır. İster suçun mağduru ister suçun faili olsun bu sürecin yönetilmesinin onarıcı adalet felsefesi çerçevesinde inşa edilmesinin gerekliliğine değinildi.

Ayrımcılık konusunda kurumsal olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun katkıları önem arz etmektedir. Burada öncelikle ayrımcılığın tespit edilmesi noktasında bir güçlük olduğunu ifade etmem gerekiyor. Yalnızca hukuk bilginiz yeterli değil aynı zamanda toplumsal alana yönelik bilgi düzeyi de önem arz etmektedir. Çünkü yaygın bir sosyolojik olgu olarak ayrımcılığın tüm dünyayı sardığını görüyoruz. Ayrımcılığın mağduru olan kişinin ayrımcı muameleye uğradığına yönelik bir farkındalığı bulunmamaktadır. Kimi zaman failin de bu fiili işlediğine dair bir farkındalığının olmadığını görüyoruz. Bu açıdan yatırımın merkezinde insan odaklılık yapılandırılmasının gereğine işaret edildi. Özellikle çocukların SEGBIS üzerinden ifadesinin alınmasının ortaya çıkarabileceği sorunlar da ifade edildi. Adalet sistemi içerisinde çocukların korunması konusundaki tespitler de benzer biçimde güzel bir çerçevede somut önerilerle birlikte dile getirildi.

Son oturumda; çocuk yoksulluğu ve sosyal koruma açısından da çok değerli sunumlar gerçekleştirildi. Özellikle dijital çağda çocuklara yönelik çalışmaların yürütüldüğü ifade edildi. Bu noktada çağın gereklerini de dikkate almak suretiyle temel sorun alanlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Ancak tüm sorun alanlarını ihata etmek pek olanaklı değil. Çocuk işçiliği bunlardan yalnızca biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşçiliğin çocuk odaklı sosyal koruma çerçevesinde ele alınmasının önemi ifade edildi. Bu noktada özellikle sosyal korumanın esas amacının evrensel temel bir değer olarak çocuğun refahı olduğunun altını çizmek istiyorum.

Son olarak, ülkemizde 1 milyona yakın çocuk işçinin bulunduğu ifade edildi. Pandemi döneminde gıda hakkına ilişkin bir makale kaleme almıştım. Orada da ifade etmiştim. Aslında sorun gıda sorunu değil. Yani gıdaya erişim, gıdanın üretimiyle ya da gıda tedarik zinciriyle ilgili olarak değil; temel sorunun yoksulluk sorunu olduğunu görüyoruz. Pandemi döneminde büyük tedarik zincirlerinin CEO'larının sermayelerine sermaye kattıkları, karlarını en yüksek maksimizasyon düzeyde tuttukları dile getirilmektedir. Diğer yandan ne yazık ki küresel ölçekte insanların açlık tehdidiyle karşı karşıya kaldıklarını, açlıktan ötürü yaşamlarını yitirdiklerini görüyoruz.

Bu değerlendirmelerle konuşmamı sonlandırırken öncelikle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu İnsan Hakları Koordinatörlüğüne, UNICEF'in Türkiye Temsilciliğine, Antalya Bilim Üniversitesine, Antalya Bilim Üniversitesinin çok kıymetli çalışanlarına ve bu konuda bize destek olan çalışanlarına büyük bir alkış rica ediyorum. Değerli katılım ve katkılarınız için yürekten teşekkürlerimi sunuyorum. Sevgi ve Saygılarımla.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

/tihekkurumsal /tihek_kurumsal /tihekkurumsal /tihekkurumsal